DEVRİM

AYLIK SOSYALİST DERGİ

YIL: 3

EKİM

1994

Tehlike ve Fırsat

Dönem Çözümlemeleri
haluk yurtsever

•

Sağlık Hizmetlerinde Özelleştirme
ilker belek

•

Özgürleşme ve Kopuş
aşkın gönenç

•

Kaybolan İnsanlık ve "Yeni İnsan"
f. sönmez

•

Sanat Eylemi ve Politika
azar gök

30

i ç i n d e k i l e r

Etkin Yayıncılık, Sahibi ve Yazıişleri sorumlusu: Hakan Hacıbektaşoğlu **Yönetim Yeri:** Küçük Langa Cad. No: 53 Kat: 4 D: 6 Aksaray-İstanbul **Telefon:** (212) 632 77 00 **Ankara Temsilciliği:** Strazburg Cad. No:45/17 Maltepe **İzmir Temsilciliği:** 1460. Sokak No: 61/3 Alsancak **Telefon:**(232) 463 92 99 **Avrupa Temsilciliği:** Yüksel ER Bilser str. 24a 22279 Hamburg 60 Almanya **Telefon:** (00) (49) 040 511 76 32 **Kapak:** Etkin **Yayına Hazırlık:** Etkin **Baskı:** Avcı Ofset **Abone Koşulları:** Yurtiçi: Bir yıllık: 200.000 TL./ Altıaylık 100.000 TL. Yurtdışı: Bir yıllık: 90 DM- 200 FF / Altı aylık: 45 DM- 100FF **Posta Çeki Hesap No:** Hakan Hacıbektaşoğlu. 650 806 Aksaray

DEVRİM. YIL 3. SAYI 30. EKİM. 1994

Devrim'den

77 yıl önce Bolşevikler İnsanın insanı sömürmediği eşitlikçi proletar ütopyayı tarih sahnesinin somutuna indirerek Paris Kömünü'nün bir gününe on yıl katarak 70 yıllık deneyim biriktirdiler.

Reel sosyalizmin çöküşüyle emperyalist-kapitalizm "tarihin sonunu "getirdi. Dizginlerinden boşalan emperyalist-kapitalizmin yarattığıı barbarlık, tarihin sonunu değil insanlığın sonunu zorluyor. Bilyoruz ki, yaşanan pratiğine yenilen sosyalizmin alternatifi yine sosyalizmdir. Bugün emperyalist-kapitalizm "ya barbarlık içinde yokoluş ya da sosyalizmle kurtuluş" ikilemini daha çıplak dayatıyor.

Sosyalizm kendini tekrar bir üst boyutta üretebilecek muazzam bir deneyim bıraktı. Reel sosyalizmin insanlığa kazandırdıkları öylesine değerli ki burjuva ideologları dahi sosyalizmi eleştirirken, kapitalizmin övgüsünü yapamıyorlar.

Bugün emperyalist gerici kamptan sosyalizme yöneltilen çok yönlü saldırılar dibe vurmuştur. Artık sel gitti kum kaldı.

Komünistler sosyalizmin prestijini tekrar yükseltmek göreviyle yola çıkarken, tarihsel birikiminden beslenmelidirler. Anlamadan kavramak, bilince yükseltmek mümkün değil. Anlamak yaşamın her alanında, her sorunsala karşı teorik yeniden üretimle mümkün.

Teorik üretim süreci, somut müdahale olanaklarını yarattığı oranda kendisinden başka alternatifi olmayan sosyalizmi kitle bilincinde de bir alternatife dönüştürecek ve giderek toplumu, dünyayı, çağı değiştirecek eylemin habercisi olacaktır. Görev sosyalizme, sologan düzeyini aşarak somut "anlam"ını kazandırmaktır.

77 yıl sonra 70 yıllık proletarya devletinin her bir yılına bir 10 yıl katarak, yeniden daha güçlü bir dünya proletarya devletini kurmanın ağır ama haz veren yükü tüm dünya kömünistlerinin sırtındadır. Bugünün devrimci eylemi yarının "ekim"lerinin habercisi olacaktır.

***

Devrim çalışmamız somutunu ve sorumluluklarını büyüterek dördüncü yılına giriyor. Bu yıla sorumluluklarımızın yarattığı ihtiyaçları devrimci anlamda karşılayacak **özveri atılımı kampanyamızı** bu aydan itibaren başlatarak giriyoruz. Tüm Devrim ve sosyalizm dostlarını bu kampanyaya destek olmaya çağırıyoruz.

Dostlukla kalın.

Hasan KARADENİZ

Engin bir insan sevgisi, sarsılmaz bir inanç ve sabırlı bir mücadele ile dopdolu bir yaşam geçiren Adil Çelebioğlu yoldaşımızı bu anlamlı ayda kaybettik.

Yoldaşımızı saygıyla anıyoruz.

ADİL ÇELEBİOĞLU

(1952-1994)

Tehlike ve fırsat

Canlılık bir denge halini anlatır. Dengenin bozulduğu yerde canlı yaşamının devamı için kendi iç dengesini yeniden kurmaya yönelir.

Dünyanın bu günkü durumu da buna denk düşüyor. Bir ucunda Sovyetler Birliği'nin bulunduğu iki kutuplu dünya dengesinin bozulmasıyla birlikte; dünya yeni bir paylaşım sürecine girmiştir. Dünyanın en küçük bölgeleri bile bu paylaşımın nesnesi olmaktan kurtulamıyor. Almanya ve Japonya gibi ekonomik devlerin öncülüğünde alt birimlere bölünme eğilimi gösteren dünyada, liderliğini kaybetme korkusu ile hareket eden ABD Körfez savaşıyla girdiği askeri müdahale girişimlerini tüm azgınlığıyla sürdürüyor.

II. Körfez krizi ve dünyada son durum

Son günlerde, Saddam'ın petrol ambargosunun kalkması amacıyla Kuveyt sınırına asker yığması karşısında ABD yeniden Ortadoğu'ya yöneldi. TC'nin Irak'a olan ambargonun (özellikle petrol boru hattı ile ilgili) kalkması yönünde dış politikada pürüzler çıkarması, ABD'nin ne idiğü belirsiz bir Saddam krizi yaratmasıyla suya düştü. Ne idüğü belirsiz çünkü körfezdeki bütün gelişmeler sadece ABD tarafından izlenebiliyor ya da görüntüleniyor. Batılı ülkeler bile bu yüzden rahatsız olduklarını söylüyor ve temkinli davranıyorlar.

Somali'den umduğunu bulamayan ABD, en son Haiti'de bir diktatörü milyonlarca dolara mal olan bir askeri harekatla "barışçıl" yollardan iktidardan indirdi. Seçimle başa gelen Aristide'ye koltuğu devretti ve bu küçük adayı" demokrasi"ye kavuşturdu. Bunun ne büyük bir yalan olduğunu kendi sözcüleri şöyle anlatıyor: "ABD'nin çıkarları neredeyse sınırları da oradadır."

İkinci Yalta Konferansı olarak değerlendirilen Clinton-Yeltsin görüşmesi ile ABD ve Rusya, dünyanın bugün için sorunlu olan bölgelerinde birbirlerinin nüfuz alanlarına karışmama kararı aldılar. Rusya'nın ABD'nin girişimlerine karışmaya henüz gücü yetmiyor ama kendisine karışılmasını da istemiyor. SB çözüldü ama Rusya önemli bir dünya gücüdür. Yitirdiklerini geri almaya yönelik yayılma siyaseti izliyor. Görüşme sonrası Azerbeycan'da suikastler ve darbe girişimleri oluyor. Azeri-Ermeni çatışmasına ise kendisi dışında bir gücün müdahalesine karşı çıkıyor.

ABD, Rusya üzerinden Kafkaslar ve Orta Asya Cumhuriyetleri'ni kontrol etmeyi kendi çıkarları açısından olumlu buluyor. Emperyelistleşme yönelişi tıkanan TC'nin, ABD'nin bu tavrı karşısında dış politikada çıkış yapması, söylendiği gibi onurluluğun değil küskünlüğün ifadesiydi aslında. Soysal'la beraber hükümetten özerk davranmasına pek ses çıkarılmayan Dişişleri Bakanlığı, gelinen yerde -örneğin Irak sorunu gibi bazı konularda- by-pass ile devre dışı bırakılabiliniyor.

Hükümet Krizi ve Türkiye'de son durum

DYP-SHP koalisyonu hâlâ devam ediyor. Burjuva sözcüler bile nasıl devam ettiğini anlayamadıklarını söylüyorlar. SHP içerisinden özellikle Soysal'ın başını çektiği "vuruşarak ayrılma" taraftarları her hükümet sorununda ayrı bir ortak gibi davranıyorlar. Koalisyonun bitmesini isteyen ve ANAP ile dirsek teması içinde olan DYP içindeki önemli bir grup son hükümet krizi ile artık kendisini açıktan bir güç olarak dayatıyor. Koalisyonun nasıl devam ettiği sorusuna herkes farklı cevap veriyorsa da aslolan neden, MGK'nın açık desteğidir. Düşünce çok açık; özelleştirmeler ve kirli savaşın politikalarının uygulanması için sosyal demokratlara ihtiyaç var. Ayrıca Batı ile bozulan

ilişkilerde görüntüyü "kurtarmaya" yarıyor. Burjuva sözcüleri bütün bunları biliyor ve zaman zaman dillendiriyorlar. Ama MGK'nın rolünü hep es geçiyorlar. Bize göre bu koalisyonun yeni bir MGK toplantısına kadar devamı bütün siyasi iradelerin ötesinde yüksek bir ihtimaldir.

Son koalisyon krizi hükümetin iki önemli programatik hedefi özelleştirme ve demokratikleşme çerçevesinde gelişti. Bütün burjuva partilerin ortak ekonomik programının ilk adımı olan "özelleştirme"de anlaşan hükümet "demokratikleşme"yi daha sonraya bıraktı. İkisinin de aynı anda çıkmasını savunan Soysal tasarıyı imzalamayınca burjuva medyanın söylediği gibi söylersek "ipler koptu". Özelleştirme programının neyi kapsadığı, nasıl yapılacağı biliniyor. Ancak üzerinde fırtınalar kopartılan demokratikleşme paketi bilmeceyi andırıyor. Anlayabildiklerimizi aktaralım. Terör tanımı, şiddet ve cebir ifadesi eklenerek değiştiriliyor. Propagandanın suç sayılabilmesi açıktan bir terör örgütünün desteklenmesi veya düşüncelerinin propagandasının yapılmasına bağlanıyor. Güvenlik soruşturması ve 1402 sayılı yasa ile mağdur vatandaşlar sorunu ele alınıyor. Meşhur demokratikleşme paketi bu. Bu haliyle bile meclisten geçmesi çok zor. DYP grubunun şahinleri biraz da buna muhalefet temelinde örgütleniyorlar.

Fırsat bu fırsat

Sermaye kriz dönemlerinden, kazanılmış bütün hakları gasbederek yani daha da güçlenerek çıkmanın hesabını yapıyor.

Sınıfa yönelik her saldırı, saldırının önceliklerinin çok iyi hesaplanıp devreye sokulduğunu gösteriyor. Saldırının doruğu 5 Nisan'dı. Kazanılmış sendikal ve sosyal hakların yanında'89-'90 eylemliliklerinin kazanımlarının da tırpanlanarak Türkiye'nin ucuz işgücü cennetine (cehennemi daha uygun olur) dönüştürülmesi 5 Nisan'ın başarısına bağlıydı. Burjuvazi bir taraftan sınıf içerisinde oluşacak muhtemel tepkiyi düşünerek uygulamayı zamana yaydı. Bu kaos ortamı içerisinde gerçekleşen bir dizi girişim tozun dumanın arasında gözden kaçtı. Diğer taraftan 5 Nisan kurtuluşun kapısını açan sihirli anahtar olarak lanse edildi. Yoksulluğu giderek derinleşen işçi sınıfı böylece hayali bir umuda bağlanmış oldu. Yüzbinlerce işçi, örgütsüzlüğün ve pasivizmin bedelini işinden olarak ödedi. Çalışanlar ise benzer sonu yaşamamak için kendi kabuğuna çekildi. Saldırı ise giderek şiddetleniyor.

Yaklaşık 100.000 işçiyi kapsayan ve Türkiye'nin en önemli TİS'i olan MESS sözleşmesi sermaye saldırılarına yeni bir boyut kazandıracak önemde görünüyor. İşçi sınıfının elindeki kuşa çevrilmiş haklara dahi tahammülsüzlüğü gösteren, deyim yerindeyse ibret belgesi olabilecek talepleri masaya getiren burjuvazi kararlılığını da ortaya koyup geri adım atmayınca görüşmeler tıkandı. Buna göre işveren işçilerinihaftalık iş saatlerinin % 50' si oranında kendi isteğine bağlı olarak çalıştırma hakkına sahip olacak. Ücreti ise çalıştırdığı iş saatlerinin üzerinden ödeyecek. Belge sözleşme masasına 16 Eylül'de getirildi. Sendikacılar bir süre saklı tuttular. Artık bütün kamuoyu olaydan haberdar.

Saldırının hedefi sadece Metal-iş kolu değil. Burada alınacak bir yenilgi diğer sektörleri de içine alan genel bir saldırıya yol verecek. Başlangıcın Metal-İş kolunda yapılmasının bir dizi nedeni ver. Birincisi; bu sektörün diğerlerine nazaran nicelik ve nitelik olarak daha ileri olmasıdır. İkincisi ise 5 Nisan'ın arkasından özellikle Tofaş ve Renault'ta olduğu gibi "fedakarlık" yapılarak ücretsiz izine ayrılma tutumuyla gösterilen geri tavırdır. Hiçbir direniş ortaya konmadan, sermayeye verilen destek yeni saldırı için düzeni daha da yüreklendirdi.

Toplumsal muhalefetin önemli bir dinamiğini oluşturan Kamu emekçileri hareketi de yaşadığ iç sıkıntılara rağmen, düzenin dolaysız saldırılarına uğruyor. Haklarını fiilen

kullanarak değil de müzakere ile alabileceklerini sanıp mücadeleyi bunun üzerinden yürüten sendikaların, beklemenin verdiği uyuşukluğu üzerinden atmaları epey zor. Grevli-TİS'li sendika hakkının verilmemesi veya ertelenmesi (Anayasaya aykırılık gerekçesiyle) Karayalçın'ın bütün "söz"lerine rağmen beklenmeyen bir gelişme değildi. Hükümetin 1995'te kamu harcamaları için ayırdığı kaynak memur ücretlerinde ancak %30 gibi bir artışa olanak veriyor. Hükümet bu sıkışıklıkta bir de memurlarla TİS masasına oturmayı göze alamazdı.

Fırsattan istifade, ara seçim

Boşalan 22 milletvekili kontenjanının doldurulması için 4 Aralık'ta seçim kararı alındı. Bunlardan 16'sı 2 Mart darbesiyle görevinden uzaklaştırılan ve içlerinde 6'sı idamla yargılanmak üzere cezaevinde tutulan Kürt illerinin milletvekillikleri. Tutuklanan 6 milletvekili 8 aydır cezaevinde ve savunmaları henüz alınıyor. Yargılanmaları MGK ve Genelkurmay güdümlü "sivil" darbenin etkisindeki "bağımsız" yargı organlarınca yapılıyor.

Ara seçimlere 2 Eylül'den önce kurulmuş tüm siyasi partiler katılabilecekler. Hatta MGK'dan aldığı direktiflerle ulusal onurumuzu kurtaran Çiller; cezaevindeki DEP Milletvekillerinin de seçime katılabilecekleri yönünde açıklamalarda bulunuyor.

Düzen bütün siyasi partilerin katılabilmesinin yolunu açarak, demokratik olduğunu batıya "kanıtlarken" özellikle Kürt illerindeki insiyatifi zor yöntemleriyle elinde tutuyor.

Kürt illerindeki savaş çapını Dersim bölgesine dek genişletiyor. Daha doğrusu dağlar, köyler, ormanlar, insanlar yakılıyor. Denizi kurutma taktiği herkesin gözü önünde gerçekleştiriliyor. Boşaltılan köyler seçmen kütüklerinin allak bullak olmasına neden oldu. Güncelleştirilmesi de düşünülmüyor.

Kürt illerini özel tim, JİTEM, korucu vs. ile yakan sermaye Batıyı da devlet-mafya-sermaye üçgeniyle yağmalıyor.

Bu koşullarda seçimin "adil ve özgür" olacağı açıklamaları traji -komik bir yalan dan öte bir anlam da taşımıyor.

Sosyal demokrat solun medya desteğiyle Ecevit'e kayması, DSP'yi geleceğin tamponu konumuna doğru eviriyor. SHP'nin tükenişi Ecevit'e ilginin artmasını sağladı. Buna rağmen DSP ara seçime katılmama kararı aldı ve bunu mali ve örgütsüzlük sorununa bağlarken, seçimlerin meşru olamayacağını da geçerken dillendirdi. RP ise bütün seçim propagandasını devletin Kürt illerindeki "yanlış" uygulamalarına dayandırarark yapıyor ve devletin gık'ı çıkmıyor. RP'nin ümmetçilik ideolojisi, Kürt hareketini bölmeye yarayacağı için MGK tarafından el altından destekleniyor.

* * *

Uzakdoğu'da yazı evrenseldir. Her kavram şekille ifadelendirilir ve bazı kavramlar birkaç şekil birleştirilerek yazıya dökülür. Kriz de böyle bir kavram. Tehlike ve fırsat işaretleri birleştirilerek ifade ediliyor. Türk Dil Kurumu sözlüğünde krizin karşılığında; sonu iyi veya kötü olabilecek buhran, bunalım durumu açıklaması var. Aynı sözlükte tehlikeyi büyük zarar veya yok olmaya yol açabilecek durum olarak tanımlıyor. Fırsat ise uygun zaman, uygun şart olarak açıklanmış.

Kriz; tehlikeli olabilecek bir durumdan yararlanmayı, bunu fırsat bilmeyi anlatıyor.

Tehlikeye atılmadan fırsatlardan yararlanılamaz.

Devrim

15 Ekim 1994

Son perde:

Çürüme ve diriliş

Yolsuzluk, vurgun, rüşvet, hırsızlık, arsızlık vs. hepsi traji-komik senaryonun tiyatrodaki son perdesi olarak oynanıyor.

Çürüme. Bügün ağızlarda en çok bu sözcük var. En sağ'ından en sol'una kadar bütün basın bunu yazıyor. Yolsuzluk, vurgun, rüşvet, hırsızlık arsızlık vs. hepsi traji-komik senaryonun tiyatrodaki son perdesi olarak oynanıyor. Oyuncuların ortak özelliği düşmüş kişilikleri. Evet bu son perde çünkü sonra oyun bitecek, söz seyircilerin olacak.

Egemenler arasında pisliğe bulaşmamış kimse kalmadı. Pisliğin tam da ortasında olan burjuva-medya, şaşkın biçimde olayların hızını yakalamaya çalışırken diğer taraftan pisliğin "albenili" parçası olduğunu bilerek süreci en az zararla bitirmeye çalışıyor.

Devletin başı "babamız" Süleyman Demirel gelişmeler üzerine o bildik demeçlerinden birini daha vererek "Sisteme, rejime olan güven yitirilirse özgürlüğümüzü kaybederiz" diyor. Demirel'in sözünü ettiği özgürlük elbetteki sevgili burjuvalarımızın (kirlilerimizin) özgürlüğüdür. Bunun diğer bir anlatımı da "bu işi fazla kurcalamayın" mesajını etkili ve yetkili kulaklara üflemektir. Böylece burjuvalarımıza karşı zaten işlemeyen yargının önü de iyice kesilmiş oluyor.

Bütün gündem saptırma çabalarına rağmen bu bir türlü becerilemiyor. Kitleler çıplak gerçekleri burjuva gözüyle yorumlamaya zorlanıyor. Oysa ortada hiçbir ahlâki değer tanımayan gerçek bir talan var. Gerekçe hazır; "özelleştirme yapılsaydı, olmazdı". Bunu söyleyen yürütmenin başı "anamız" Çiller. Dosyası ise bir hayli kabarık. İstanbul Bankası dosyası, arazi yağması, ABD'deki yatırımlar. Hepsi şimdilik örtbas edilmiş durumda. Yürütmenin diğer ortağı müteahhit Karayalçın'ın da benzer kamburları sırtındadır. ASKİ'de yaşanan ve örtbas edilen ihale yolsuzlukları sadece duyulanı. Çürüme öyle bir hal almış ki temiz kalan hiçbir şey yok. Son günlerin gözde olayı Civan-gate manşetlerden inmeden, tarihi eser kaçakçılığı patlıyor. Biri bitmeden bir diğeri. İlk-San, İSKİ, ASKİ, Uzanlar, Aksoylar, Çiller'in serveti, Civan olayı, Bezmen olayı...Çürürken semiriyorlar. Bize hep "fedekârlık düşüyor.

Her çürüme yeni ve diri gelenin ön habercisidir. Hiç kuşku yok ki tüm düşürme çabalarına rağmen işçi sınıfı büyük oranda temiz ve diri kalabilmiştir. Sürecin sağlıklı işleyebilmesi temiz kalanların temizleme iradesini ortaya koyabilmelerine bağlıdır.

Peki kim bunlar? Nasıl ayakta kalabiliyorlar? Neden çürüyor, çürütüyorlar? Yüzbinlerce işçinin sokağa atıldığı, bir okadarının da korkuyla atılmayı beklediği, köylerin, insanların yakılıp yıkıldığı, en küçük bir hak alma eylemine dahi azgınca saldırıldığı bir ülkede, trilyonlar nasıl bunların kasasına akabiliyor. Gelecek kapgısını en küçük hücrelerine kadar hisseden on milyonlara rağmen, bütün servetin üzerinde oturabilen bu mutlu azınlığın elindeki sihirli değnek nedir?

Cevabı 150 yıl geriden Marks veriyor; *"Kapitalizm bütün pisliklerin anasıdır."* Yaşanan çürümenin nedeni ortadadır. Kapitalizm bütün sermayenin "özel kişilerin" elinde toplanmasından başka bir şey değildir. Sihirli değnek ise sermayenin devleti. Onların egemenliğini sürdürme aracı. Sermayenin özel kişilerin elinde biriktirilmesi süreci beynimize kazınan (bize kabul ettirilen) ve özünde illüzyondan başka bir şey olmayan "haklı" ve "yasal" yollardan olamaz. Bu sürecin kendisi haksızlık temelinde işler. Özellikle Türkiye gibi ülkelerde kapitalistler, işçilerin ürettiğinin neredeyse onda dokuzuna el koyuyor. Talanın kaynağı budur.

Kıyametin kopmasının nedeni emekçilere binbir hileyle kabul ettirilen düzenlerinin meşruluğunun iyice yara almasıdır. Beraberinde ahlaki dejenarasyonlarının iyice açığa çıkmasıdır. Emekçiler nezdinde dün çok ince bir zar çürümeyi göremeyenlerin görememe engeli olabiliyordu. Artık o da kalmadı. Zar her tarafından patladı.

Her çürüme yeni ve diri gelenin ön habercisidir. Hiç kuşku yok ki tüm düşürme çabalarına rağmen işçi sınıfı ve emekçilerin büyük oranda temiz ve diri kalabilmiştir. Sürecin sağlıklı işleyebilmesi temiz kalanların, *temizleme iradesini* ortaya koyabilmelerine bağlıdır.

"Torunlarımız kapitalist çağın kalıntılarıyla belgelerini büyük bir merakla izleyecekler. Nasıl olurda özel kişilerin ellerinde bulanabilir yiyecek içecek maddelerinin alım-satımı? Fabrikalar ve işletmeler nasıl olurda özel kişilerin ellerinde bulunabilir. Bir insan başka bir insanı nasıl sömürebilir? Çalışmadan nasıl sırtüstü yaşayabiliyordu bir takım insanlar? İşte tüm bunları kafalarında canlandırmakta zorluk çekecek torunlarımız"

Lenin 1919 1 mayısında bunları söylüyordu. Lenin'in torunları, yani bizler bugün kapitalist bataklıktan henüz kurtulabilmiş değiliz. Ancak sadece Türkiye'de değil, tüm dünya da kapitalizmin temellerinden gelen çatırdama sesleri yarın bizim çocuklarımızın bu sözlerle düşüneceklerini haberliyor.

"Üniversiteler aç"ıldı

Üniversiteler açıldı. Bu yıl geçen senelerden farklı olarak öğretim üyelerinin protestolarıyla açılan üniversitelerde, geçen yılları aratmayan hamasi açılış nutukları dinledik. Nabza göre şerbet vermeye alışmış devlet zevatı resmi açılışlarda bir taraftan ayetleri, gelişen Türkiye Türkçülüğünü-diğer taraftan laikçi söylemi kullanarak her nedense(!) açılışlarda bulunmayan öğrencilere nasihatlerde bulundular.

İki, üç öğretim üyesiyle kurulan "üniversite"lerin altyapı sorunları, öğretim üyelerinin maaş problemi, oturmuş üniversitelerin öğretim üyelerinin özerk-demokratik üniversite istemleri resmi açılışların üç ana başlığıydı. Demirel, hükümetin başı olduğu ve koalisyon protokolünde üniversiteler konusunda yazılanları imzalayıp ta yapmadığı dönemi unutup, devletin başı olarak hükümete bütçeden eğitime %10 ödenek ayrılması ve üniversitelerin "hür, demokratik" olması gerektiği uyarısında bulundu.

Nabza göre şerbet vermeye alışmış devlet zevatı resmi açılışlarda bir taraftan ayetleri, gelişen Türkiye Türkçülüğünü diğer taraftan laikçi söylemi kullanarak her nedense (!) açılışlarda bulunmayan öğrencilere nasihatlerde bulundular.

Hiçbir temel soruna değinmeyen, görev savma kabilinden heryıl üniversitelerin açılışında akla gelen sorunların tekrarlandığı resmi açılışlarda, öğretim üyelerinin kısmi protestosu tek değişiklikti. Ekonomi, hukuk vs. profesörü olup, bugünün Türkiyesi'nde maaşlarının neden az olduğunu aslında bir türlü anlayamamış olan öğretim üyeleri, siyasete bulaşırım kaygısıyla esnaf ağlaması türünden ekonomik "mücadele"lerini protestoyla başlattıklarını, gerekirse boykota gidebileceklerini açıkladılar.

Tablonun kokuşmuş uzlaşmacı yüzü böylesi kepazeliklere sahne olurken diğer taraftan alternatif açılışlar bu yıl da gündemdeydi. Uzun zamandır ilk defa bazı öğretim üyelerini de içine alan bir alternatif açılış şenliği Yıldız Üniversitesi kampüsünde gerçekleştirildi. Eğit-Sen'li öğretim üyeleri, araştırma görevlileri derneği ve Yıldız-Der'in düzenlediği şenlik, katılımı, coşkusu, sınıfsal-siyasal içeriğiyle önümüzdeki dönem üniversite alanının nasıl evrileceğinin göstergelerinden biri oldu.

Önümüzdeki dönemle ilgili bir diğer veriyi faşistlerin Trakya Üniversitesi'nde yapılan alternatif açılışa polislerle beraber saldırmaları ve sağda solda dağıttıkları bildirilerle üniversite alanını provoke etme çabaları oluşturuyor.

Şu sıralar üniversiteler genelinde psikolojik savaş egemen. Psikolojik savaşın birbirini kollayarak yürüyen tarzı, fitilin ateşlenmesiyle nasıl evrilir bilinmez. Ama açıkça ortada duran üniversite alanının siyasallaşmaya başladığı ve kurumsallaşan faşist-polis işbirliğiyle önümüzdeki dönem saldırıların, provokasyonların artacağıdır.

Eğitimde de özelleştirme

Türkiye ekonomik-siyasi bir krizin içinde bulunuyor. Yaşadığımız dönemde burjuvazinin elinden gelen; günü kurtaran politikalarla "krizden çıktık" imajını pekiştirmektir. Hiçbir köklü çözüm üretemeyen, içinde bulunduğu borç batağını yeni borçlar bularak hafifletmeye çalışan, işçiye-emekçiye özveriden başka önerisi bulunmayan iktidardan, eğitim, üniversite gibi bütünüyle sorunlar yumağı olan konularda nasıl çözüm beklenebilir?

Üniversitelerin açılış döneminde aklına gelmiş olacak, burjuvazi adına en "gerçekçi" çözümü Tansu Çiller formüle etti. "Bütçeden ayrılan paylarla üniversitelerin ayakta durmasının zor olduğunu" belirtip, üniversitelerin tamamen paralı olması için "gerekli yasa hazırlıklarının" yapılması talimatını verdi ve çalışmalar başladı.

Ellerinden gelse soluduğumuz havayı da özelleştirecekler. Özelleştirme furyası eğitim, üniversite alanında '80'den sonra başladı. Günümüzde zaten paralı olan eğitim, üniversiteleri ta-

mamen paralı yaparak "toplumsal adalet"in önünü açmak, "rekabeti sağlayarak verimi arttırmak", "devletin beceremediğini özel sektörle halletmek" istiyorlar. Ve yalan söylüyorlar.

Korkularını haksız çıkartmayalım! En geniş zeminde örgütlenerek mücadeleyi yayalım. Devrimci geleneğimizi bir bütün olarak yeniden üretelim. Bir devrimci, bilinciyle, değerleri ve inançlarıyla, kararlılığı ve özverisiyle bu çetelerin hepsine bedeldir. Tek başımıza kalsak bile bu bilinçle hareket edelim.

Bütçeden ayrılan payla bu eğitim sisteminin bir yere gidemeyeceği doğrudur. O zaman üniversiteleri özelleştireceklerine, bütçeden ayrılan payı arttırsınlar. Kaynak ortada: Kirli savaşa dökülen paralar. Savaş bir yana, üniversitelerde cirit atan siviliyle, resmisiyle polise verdikleri mesai ücretini üniversitelere aktarsınlar.

Sistemin liberal eleştirmenleri üniversitelere zaten zengin olanların gidebildiğini söylüyorlar. Üniversitelere bütçeden ayrılan ödeneğin işçi-emekçi kesiminden karşılandığını ifade ediyorlar. Özelleştirme, böylece toplumsal adaletin gereği yapılmalı diyorlar.

Üniversitelere işçi-emekçi kesimlerden gelenlerin azaldığı doğrudur. Toplumsal adalet gereği özelleştirmeyse koca bir yalan. Niye vergi sistemini değiştirmiyorlar? İşçilerden alacaklarına patronlardan alsınlar. Niye üniversite öncesi eğitimi parasızlaştırmıyorlar? Öğrencilerin bütün giderleri karşılansa işçi-emekçi çocuğu öğrenciler azalmaya devam mı edecek?

Önümüzdeki dönem eğitimde özelleştirme gündemdedir. Öğrencilerin elinde olan son hakları da gaspetmek istiyorlar. İşçi-emekçi çocuklarına eğitim olanağını tamamen ortadan kaldırıp, üniversiteleri de ayrıcalıklı zenginlerin gittiği yerler yapmak istiyorlar. Eğer haklarımızı savunmaz, geliştirmeye çalışmaz, susmaya devam edersek, varolan ufak tefek olanaklarımızı da yitiririz.

Faşist-dinci saldırılar gündemde

Faşizmin ve dinsel gericilik her alanda olduğu gibi üniversitelerde de yükselişte. Toplumsal bir dalgayı yakaladılar ve zeminlerini genişletiyorlar. Siyasi liderleri birbirlerini suçlayadursun, "düşmanımın düşmanı dostumdur" mantığıyla dincilerle, faşistler üniversitelerde sinsi bir uzlaşmayla yollarına devam ediyorlar.

Yükselişte olmaları, devletin kolluk güçleriyle beraber hareket etmeleri ve devrimcilerin dağınıklığı faşistlerin iştahını kabartıyor. Polis nezaretinde veya katılımıyla sistemli bir saldırı yürütmenin zeminin arıyorlar. Hedefleriyse sadece devrimci öğrenciler değil, sisteme soldan muhalefet eden herkes.

Yurtsever öğrenciler doğrudan kendilerini hedef almadıkça faşistlere karşı mücadeleye katılmıyorlar. Kendi adlarına ciddi bir zaaf olan bu tutumun, gelecekte hem mücadelenin genel çıkarları hem de kendi çıkarları açısından ağır bedelleri olacaktır.

Faşistlerin yurtseverlere karşı tutumu, psikolojilerini de ortaya koyuyor. Kendilerinin "bölücüler" dediği yurtseverlere, güç oldukları için bulaşamıyorlar. Bu çeteler gücün karşısında ödlek, sinik, pısırıktırlar. Ne zaman ki sürü haline gelirler, kendilerince ezebilecekleri bir kesim görürler, o zaman yırtıcı hayvanlara dönüşürler.

Siyasal iktidarın darda olduğu, en ufak bir demokratik girişime dahi tahammül edemediği bugünün koşullarında, geçmişi devrimcilikle anılan gençlik kesiminden korkuyorlar.

Korkularını haksız çıkartmayalım!

En geniş zeminde örgütlenerek mücadeleyi yayalım. Devrimci geleneğimizi bir bütün olarak yeniden üretelem. Bir devrimci bilinciyle, değerleri ve inançlarıyla, kararlılığı ve özverisiyle bu çetelerin hepsine bedeldir. Tek başımıza kalsak bile bu bilinçle hareket edelim.

Komünist Gençler

Dönem yöntem ve gelinen yer

ÖZLEN ERSAN

Dönem, yöntem ve gelinen yer... Durumumuzu belirlemek için bu üç kavramı kendi içlerinde tahlil etmek gerekiyor. Tarih 'dönem'lerine baktığımızda karşımızda hep sınıflar savaşımını buluyoruz. Devrimi gerçekleştiren sınıf, dönemin en ileri sınıfı olsa da yeni olan zamanla eskiye dönüşüyor ve eskinin yerini tekrar yeni alıyor görüşünden yola çıkarsak, örneğin 1789'da proletaryayı yanına alarak devrimi gerçekleştiren burjuvazi, daha sonra 1871 Paris Komünü'nde proletaryayı ezmeye çalışarak, artık gericileştiğini göstermiştir. Lenin bu konuda şöyle diyor:

"Burjuva demokrasisi ortaçağla karşılaştırılınca ilericiydi ve ondan yararlanılmalıydı. Fakat şimdi o, işçi sınıfı için yetersizdir. Şimdi geriye bakacak yerde, burjuva demokrasisinin yerini, proleter demokrasisinin almasına bakmalıyız." (Lenin, *Proleter Devrim ve Dönek Kautsky*)

Dönemin neler getirdiği ve neler götürdüğü tartışması tüm sosyalist çevreler tarafından tartışılan bir konu. Dönemi, sınıf savaşımında kendi lehimize nasıl dönüştürürüz sorusunun cevabı salt şimdinin değil, dünün de sorunuydu. Ancak karşımızda hem ülkenin sınıf mücadelesi tarihi, hem de dünya sınıf mücadeleleri tarihinin birikimi var. Bir yanda dağılan Sovyetler ve Doğu Bloku ülkelerinin yaşanmış pratikleri, diğer yanda da Kürdistan'da yürütülen savaş, bize sorunun cevabı olacak savaş yöntemi ile ilgili zengin kaynaklar sunmaktadır. Tüm bunlar öğreticidir ve gelişen olayları değerlendirmede baz alınması gereken durumlardır.

Konuyu biraz daha açmak için, ülke ve dünyada sınıf mücadelelerinin çıkış zamanlarına bakalım.

19. Yüzyıl Amerika'sında 1 Mayıs'ta 8 saatlik işgünü için eyleme geçen işçiler, kapitalist sömürünün gidişini bir yönde etkilemeyi başarmışlardır. Ekonomik taleplerin yanısıra, yaşama ve çalışma şartlarının da düzeltilmesi için başlatılan mücadele, sınıf bilincinin oluşmasında gelinen büyük bir aşamaydı.

Mayıs çıkışını hazırlayan etmen, kapitalizmin kendi iç mantığında yer alan krizdir. Yoğun sömürüden kaynaklanan alım gücünün düşmesi ve aşırı meta üretimi ve yoğunlaşan sermaye birikiminin transfer isteği sonucunda kriz baş gösterdiğinde, kapitalistler sınıf içine düştüğü bunalımdan sıyrılıp, kâr oranını yeniden yükseltebilme yollarından biri olarak, çalışma saatlerini (mesai) artırıp, ücreti düşük tutarak, işçiler üzerindeki baskıları çoğaltır ve bunu yaparken de işsizliği koz olarak kullanır.

Krizin ortaya çıkışıyla birlikte, işçi sınıfının eylemlerinde de artma görülmektedir. Bu kendiliğinden gelişen eylemler, *"...proletaryanın, burjuvazinin direncini kırmadan zafer kazanamayacağı, zor kullanmadan düşmanlarını sindiremeyeceğini ve nerde 'zora dayanan sindirme' varsa, orada 'özgürlüğün' ve şüphesiz demokrasininde olamayacağı gerçeğini görmede yarar sağlar."* (age). İşçi sınıfının gerçekleştireceği devrim, kriz dönemlerinde daha da yakınlaşır. Örneğin, Ekim Devrimi böyle bir dönemde, sermayenin nefes almasına olanak tanımadan gerçekleştirilmiştir.

Türkiye'de de yakın tarihinde yaşanmış büyük işçi eylemlerini biliyoruz. 15-16 Haziran 1970, Tariş-1980, Zonguldak -1990 ve Paşabahçe-1991 eylemleri Türkiye işçi sınıfının potansiyelini ve devrimci dinamikliğini gösteren kazanılmış pratiklerdir.

Dönem dönem yükselen işçi eylemlerini

bastıramayan tekelci devlet 12 Mart ve 12 Eylül darbelerinin yapmış, uyguladığı açık şiddetle işçi-emekçi tüm toplumsal muhalefeti sindirmiştir. Yeni süreçte burjuvazinin hiçbir şeye tahammülü yoktur. Tıkanmışlığını, çıkışsızlığını şiddeti artırararak çözmeye çalışıyor. Hâlâ içinden çıkamadığı kriz gittikçe sıkışmasına, yığınların gözünden düşmesine ve resmi ideolojisinin iflasının su üstüne çıkmasına neden olmaktadır. En son yaşanan olaylar tahammülsüzlüğün sadece burjuvaziye ait olmadığının göstergesi. İşçi sınıfının ve emekçi halkın da tahammülü kalmamıştır. Öyle ki, Gebze direnişi, Aras Kargo işçilerinin eylemleri ve ASKİ işçilerinin belediyede yaşadığı durum sürecin çetin geçeceğinin kanıtlarıdır.

Görüldüğü gibi dünya ve Türkiye'de muhalif eylemlerin çıkış zamanlarının ortak paydasını kriz dönemleri oluşturuyor. Şu an uzun bir kriz döneminden geçiyoruz. Bu dönemi iyi değerlendirmek ve tarihte yeni devrimler sayfasını açmak bunun koşullarını yaratmak biz komünistlerin birincil görevidir.

İşçi sınıfının gelişen kendiliğinden eylemlerini sınıf bilinçli ve sonuca götürür eylemlere dönüştürmek için öncü işçilerle sosyalizm güçlerinin birlikte hareket etmesi gerekiyor.

Bu gün yeni 1 Mayıslar yaratmanın yolu 19. yüzyıl Amerika'sındaki 8 saatlik işgünü için eyleme geçen yoldaşlarımızın mücadele bayrağını 6 saatlik işgünü şiarıyla yarınlara, sınıfsız sömürüsüz bir dünyaya taşımaktan geçiyor. Son sözü Lenin'le noktalayalım; *"Siz sömürücüler ve iki yüzlüler demokrasiden söz ederken ezilen sınıfın politikaya katılmasını ölemek için onların önüne binlerce engel diktiniz sözünüze inanıyoruz ve bu sınıfın çıkarları için siz sömürücüleri yenmek amacıyla, sınıfı devrime hazırlamak için sizin burjuva demoksarsinizin genişlemesini istiyoruz. Eğer siz sömürücüler, proletarya devrimimize karşı koyma girişiminde bulunursanız sizi amansızca ezeceğiz; sizi tüm haklarınızdan yoksun bırakacağız ve bundan daha fazlası size ekmek vermeyeceğiz, çünkü, bizim proleter cumhuriyetimizde sömürücülerin hakları olmayacak, onlar ateş ve sudan yoksun bırakılacaklar çünkü bizler gerçekten ciddi sosyalistleriz. Biz devrimci marksistlerin söylediği ve söyleyeceği şeyler bunlardır."* (age)

Baştarafı 40. sayfada

halif pratiği açısından muazzam bir kısırlık, iradesizlik ve boşluk yaşadığı kesindir.

İlk ele alınması gereken sorun, her iki alanın da kendi zeminini yeniden tanımlayıp örgütlü biçimlerde muhalif karekterini yeniden kazanmasıdır. Bu sorunu görmezlikten gelen kişilerin mızmızlığına tahammül etmek için hiçbir neden kalmamıştır.

Sanatçı ve politikacının, sanat alanına sahip çıkma ya da politika alanına kapanma biçiminde görülen davranışlarını, belirsizlik hastalığının kansorejen etkisi olarak adlandırmak gerekir. Tarla sınırı kavgası veren iki köylü konumundan çıkıp, tarlalarda sınır olmadığını bilen komünistlerin tutumuna gereksinim var.

Komünist olanlardan beklenen, somut yaşamla gördüğü düş arasındaki eylemsizliği ortadan kaldırmaktan başka nedir? Hem sanat hem siyasetten beklenen de budur.

Somut karşılığı var: örgütlen ve eyleme geç.

Elbette bu nokta, sanat ve siyaset tartışmaları için angajman, doğal farklılık ve gerilimler gibi noktaları geride bırakacak, yaşam içinde nesnel olan her durumda objektif sonuçlar üreten karmaşık fakat özgürdönüştürücü pratiklere ayrılan bir ilişkiler zinciri yaratacaktır.

Bugün tartışmaları burjuva hukuk diliyle değil, komünist eylem fikriyle yapmak gerekiyor. Bu noktaya gelindi mi?

Dönem çözümlemesi

HALUK YURTSEVER

I

"Reformlar Dönemi" yazılarıyla başladığım dönem çözümlemesine devam etmek, tezleri ve tartışmayı geliştirmek istiyorum.

1980'li yılların sonunda başlayan, tüm dünyayı etkisine alan ve egemen eğilimleri giderek netleşen bir yeni dönemden geçiyoruz.

Sovyetler Birliği'nde sosyalizmin çözülüşüyle birlikte, dünya, yeni bir emperyalist paylaşım ve gericilik dönemine girmiştir. Sosyalizmin restorasyonu ve çözülüşü, dünya dengelerini ve "eski düzen"i alt-üst eden, emperyalistler arası hegemonya ve yeni pazar kavgalarını kızıştıran, dünyadaki bütün gelişmeleri doğrudan ve birinci derecede etkileyen bir gelişmedir. Sovyetler Birliği ve Doğu Avrupa ülkelerinin niteliği, sosyalistliği, ayrıca tartışılması gereken ve tartışılan bir konudur. Bu ülkelerin dağılmasının yol açtığı gelişmeler ise, bu tartışmaların ötesinde çıplak sonuçlarıyla ortadadır.

Bir kez, emperyalist-kapitalizm, içindeki sosyalist enklaveyi eriterek, dünyanın belli parçalarındaki sosyalizm denemelerini geri çevirerek, tek, egemen ve rakipsiz dünya sistemi olma konumunu güçlendirdi. Tek ve kapitalist dünya pazarı, bu temelde oluşan hiyerarşi, sömürü ve egemenlik ilişkileri tüm dünya süreçlerinin içinde devindiği nesnel çerçeveyi oluşturuyor. Herkes ve herşey bu çerçevenin içindedir. Sosyalist enklavenin varlığı ve yokluğu arasındaki fark, bu ülkelerin dünya güç ilişkilerinde tuttuğu yerden çok ötede sonuçlar yaratmıştır. Sovyetik, anti-sovyetik ya da eleştirel sovyetik hiçbir sosyalist akım ve hareket çözülüşün yıkıcı, dağıtıcı sonuçlarının dışında değildir. Başka bir açıdan bakıldığında sosyalizm denemelerinin çözülmesi, komünizm tehlikesi ve ortak düşman karşısında kendi aralarındaki hegemonya, pazar ve pay kavgalarını ikinci plana atan emperyalist-kapitalist güçlerin, büyük ve birleştirici bir düşmandan yoksun kalması anlamına geliyor. Dahası, çözülüşüyle birlikte tekelci kapitalizm, eksiklikleri ne olursa olsun kendisine alternatif bir sistemin denetleyici, kendi sistemini reforme etme anlamında düzeltici basıncından da kurtulmuştur. Şimdi, tekelci kapitalizm bütün sorun ve çelişkileri, insanlık dışı özüyle çırılçıplak ortadadır. Pervasız saldırganlığının, zafer türkülerinin altında tarihsel haksızlığı ve sınırları belirginleşmiş bir sistemin çaresizliği sırıtıyor.

İkincisi, dünya çapında güç ilişkileri önemli değişikliklere uğradı. Emperyalistler arası hiyerarşi ve hegemonya kavgası bu değişikliklerle birlikte hızlanıyor. Yeni bir emperyalist paylaşım dönemine girildi. Emperyalist paylaşımın temelinde güç var. Pay güce göredir. Güç ilişkileri değişiyorsa; payların da değişmesi gerekiyor. *"Kapitalistler dünyayı hınzırlıkları nedeniyle değil, ulaştıkları yogunlaşma düzeyi kâr sağlamak için onları bu yola zorladığından paylaşıyorlar. Ve dünyayı 'sermayeleri', 'güçleri' oranında paylaşıyorlar; çünkü kapitalizm ve meta üretimi altında başka bir paylaşma yöntemi olamaz. Güç de ekonomik ve siyasal gelişmelere bağlı olarak değişiyor. Olanları anlayabilmek için, güç ilişkilerindeki değişikliklerin hangi sorunları çözdüğünü bilmek gereklidir. Bu değişikliklerin salt ekonomik mi, yoksa ekonomik olamayan mı (örneğin askeri) olduğu sorunu, kapitalizmin son aşaması ile ilgili temel görüşleri değiştirmeyecek ikincil bir sorundur. Kapitalist gruplar arasındaki mücadelenin içeriği sorunu yerine, bunların (bugün barışçı, yarın savaşçı ve öbür gün yine savaşçı olacak) biçimleri sorununu koymak bir bilgiç durumuna düşmektir."* (1) Lenin'in bu özlü sözü ve anlamlı değerlendirmesi geçerli-

liğini koruyor ve "emperyalist entegrasyon" süreçlerini anlatarak, emperyalistler arası çatışma ve paylaşımın artık mümkün olmadığını ileri süren entellektüel bilgiçlerin sayısında dünden bugüne bir azalma olmadığı da anlaşılıyor. Aslında, entegrasyonla çatışma iç içe gidiyor. Paylaşım ve yeniden paylaşım ise kimi zaman barışçı, kimi zaman savaşçı yöntemlerle yapılıyor. Bu gün, tek dünya pazarı ve enternasyonelleşen üretim süreçleri "küresel" örgütlenme ve planlamayı gerektirirken dünya her gün yeniden parçalanıyor ve paylaşılıyor. Emperyalistler arasındaki alt-entegrasyonlar ise bir yanıyla "üçüncü dünya"ya karşı bir yeni blok ve "düzen" oluştururken, bir yanıyla da sistem içi rekabet ve kavga cephelerini biçimlendiriyor. Emperyalist ülkeler arasında savaş yakın bir olasılık olarak görünmüyor. Ama, bugün dünyadaki bütün savaşların bir tarafında doğrudan ya da dolaylı biçimde emperyalizm bulunuyor. Emperyalistler arası bir savaşın bugün yakın bir olasılık olarak gündemde olmaması, emperyalizmin militarist ve saldırgan özünü değiştirmiyor.

Üçüncüsü, yaşanan, döneklerin döne döne söyledikleri gibi, olumlu anlamda "değişim" değil tam bir gericileşmedir. Dünya, daha önce de yaşadığı gericilik dönemlerinin birinden geçiyor. Gericilik tamdır ve dünya çapındadır. Tekelcilik yalnız ekonomik değil, aynı zamanda siyasal tekelleşmedir. Oligarşik diktatörlüktür. Tekelci kapitalizm, burjuvazinin ilerici olduğu dönemlerde kazanılanlar da içinde olmak üzere ilerici insanlığın bütün kazanımlarını geri alan, ekonomik sömürü, militarizmle birlikte, siyasal terör bireycilik, bencillik, bilgisizlik, sevgisizlik üreten bir büyük gericiliktir. Bütün emperyalist-kapitalist ülkelerde devlet aşırı derecede merkezileştirilmiş, kuvvetler ayrılığı ve temsili demokrasi kuralları sistemin dekorasyon süsü haline getirilmiş, siyasete katılım ve denetim olanakları yığınların elinden tümüyle alınmıştır. Bunlar, gericileşmenin somut, elle tutulur göstergeleridir.

Tekelci-emperyalist sistem, ayrıcalıklı ve çarpıtılmış ihtiyaçlarını karşılama temelinde emperyalist ülke insanlarını insanlığın birikim ve değerlerine yabancılaştırmış, sömürdüğü ülkeler insanını ise, açlık, yoksulluk ve kanlı savaşların cenderesine itmiştir. Sömüren-sömürülen çelişkisi bugün, sömürülen-ezilenler safının dünya nüfusunun dörte üçünü kapsadığı dramatik bir çelişki olarak yeniden üretiliyor. Kapitalist ideologlar ve dönekler, otomosyon ve kompütasyon alanlarındaki yenilikleri, teknolojik buluşları göstererek sistemin gerici değil ilerici, ya da ilerlemeci olduğunu kanıtlamaya çalışıyorlar. Bu teknolojik-determinist yaklaşımların temel yanılgısı, sorunun odağına insanı, kitleleri değil, insana hizmet amacından uzaklaştırılmış teknolojiyi koymalarıdır. İnsan ve toplum ölçü alındığında günümüzün gerçeği ilerleme değil gerilemedir.

Gericilik döneminin hem nedeni, hem sonucu olan bir başka olgu, dünya çapında devrim ve sosyalizm dalgasının geri çekilmesi, hatta dibe vurmasıdır. Sosyalizm bugün, dünya ve tek tek ülkeler düzeyinde reel ve alternatif bir siyasal güç değildir. Bir dönem her türlü başkaldırının evrensel ideolojisi olan komünizmin yığınlar gözündeki inandırıcılığı zayıflamıştır. Siyasal, askeri, ideolojik her türlü emperyalist saldırganlığın arttığı bir dönemde devrim ve sosyalizm güçlerinin zayıf ve dağınık durumu dönemi gerici yapan önemli etkenlerden biridir. Günümüz dünyasının paradokslarından biri şudur: Emperyalist-kapitalizmin, çelişki ve sorunları derinleşiyor; sistem tarihsel-nesnel sınırlarına yaklaşıyor. Ancak, bu nesnel ve bir anlamda kendiliğinden gidişi bilinçli-iradi müdaheleyle devrimci bir yörüngeye oturtacak öznel öğe, enternasyonal-devrimci siyaset ve örgüt eksik kalıyor.

Bütün bunlardan çıkarılacak sonuçlar var:

Bir: Dönem gerici ve barışçıl olmayan bir dönemdir.

İki: Devrimci komünizm açısından enternasyonal ve ülkesel görevler ayrılmaz bir bütün oluşturuyor. Bugün, entarnasyonal olmadan verili ülke anlamında ulusal olmak, evrenseli yakalamadan, özgülü yakalamak ya da tersi mümkün değildir. Enternasyonalizm, yalnız geleceği kazanmanın değil, yeniden toparlanmanın da olmazsa olmaz koşuludur.

Üç: Dönemin temel görevleri, ideoloji, siyaset ve örgüt alanlarında yenilenme, devrimci-komünist bir program üretme, doğru ve devrimci hedefler temelinde bir yıpratma savaşını yürüterek güç ve mevzi kazanma olarak öne çıkıyor.

Dört: Toparlanma ve yeniden devrimci yükseliş zaman alacaktır. Temel ve belirleyici alanlarda atılacak adımların, günlük, günübirlik sorunların peşinde amaçsızca zaman tüketmekten çok daha devrimci olduğu bilinciyle davranılmalıdır.

II

12 Eylül darbesinin amaçlarından biri,

Türkiye kapitalist ekonomisini "dışa açmak" yani emperyalistleşmekti. Türkiye'nin bu günkü süreçlerini kavramak, 1980'de başlayan emperyalistleşme yönelişinin 1994'de hangi noktada olduğu sorusunu yanıtlamakla mümkündür.

Türkiye'nin Dönemeci çalışmasında, "emperyalistleşme serüveni" dediğim sürecin dinamiklerini, zorluklarını ve yol açacağı gelişmeleri irdelerken şu saptama ve değerlendirmeleri yapmıştım:

Bir: *"Bugünün dünyasında dışa açılmayı, emperyalistleşmeyi istemeyen hiçbir kapitalizm yoktur. Türkiye kapitalizmi on yıllardır bir yandan Avrupa ile bütünleşme, bir yandan da İslâm dünyasıyla yakınlaşma yollarından dışa açılmaya çalışıyor. 1990'ların yeniliği, ülke kapitalizminin ulaştığı gelişme, yoğunlaşma düzeyinin sermaye ihracı isteğini acilleştirmesi, tekelci sermayenin fiilen böyle bir doğrultuya girmesi ve devletin de ana siyasetlerini emperyalistleşme stratejisine göre biçimlendirmesidir."* (s. 141)

İki: *"Türkiye kapitalizminin ekonomik ve siyasi-askeri gücü kendi başına bölgenin süper devleti olmaya yetmiyor. Hem bunun, hem de emperyalist merkezlere aşırı bağımlılığın sonucu olarak, Türkiye tekelci kapitalizminin emperyalist hiyerarşiye Irak tipi meydan okuması söz konusu değil. Daha çok ABD'nin çağrı ve onayına bakıyor. Türkiye'nin önde gelen emperyalist ülkelerin onayı ve desteği olmadan yeni pazarlar kapma olanağı yoktur. Türkiye kapitalizminin kapasitesi, büyük emperyalist ülkelerin taşeronu bir alt-emperyalist ülke olmakla sınırlıdır."* (s. 142)

Üç: *"Türkiye alt-emperyalist bir ülke olma yolunda emekliyor. Gücünün zayıflığından, emperyalistleşme yolunun içeride ve dışarıda, siyasal gerilimlerle dolu, çatışmalı bir yol olmasından gelen zorluklar var. Türkiye sonucu önceden bilinmeyecek bir serüvene girmiştir. Emperyalistleşme, her zaman bir serüvendir."* (s.145)

Dört: *"Dış ekonomik ilişkilerin yönünü değiştirmek, dış pazara açılmak isteyen tekelci burjuvazinin, yoğun işgücü sömürüsünden, emek-sermaye çelişkisinin ilahlarını kullanmaktan başka çaresi yoktur."* (s.147)

Gelişmeler, emperyalistleşme serüveninin bu aşamadaki sonuçlarını değerlendirmemize yetecek verileri orta koydu. Devrim'in 18. sayısında şunları yazdık:

"Türkiye'nin emeperyalistleşme yönelişleri büyük emperyalist güçler tarafından terslenmiştir.

Dış siyasetteki son gelişmelerden sonra, kimse 'Adriyatik'ten Çin seddine' kadar büyük Türk davasından söz edemiyor. Türkiye Cumhuriyeti'nin, Azerbaycan, Bosna-Hersek, Ermenistan ve Kıbrıs siyasetleri tıkanmış, hatta kendi kullandıkları sözcüklerle 'iflas etmiş', 'fiyaskoyla' sonuçlanmıştır...uluslararası alandaki gelişmeler Türkiye için olumsuz bir yönde seyrediyor. Son gelşmeler, ne Türkiye'nin emperyalistleşme siyasetinden vazgeçtigi, ne de uzun erimde tüm şansını yitirdiği anlamına geliyor. Ama bugün için bir tıkanma ve sıkışma ile yüz yüze olunduğunu gösteriyor.

Rusya, bütün iç sorun ve güçlüklerine rağmen önemli bir dünya gücü olmaya devam ediyor. Balkanlarda Yunan ve Sırplarla bağlaşıklığını güçlendirmiş; Bosna sorununda ağırlık koyarak prestijini yükseltmiştir. Asya'da slav hegemonyasını yeniden kuruyor. Bu hegemonyanın dışına çıkmak isteyen Gürcistan'a karşı Abhazları, Azerbaycan'a karşı Ermenileri destekliyor.

Emperyalistleşme sürecinin karşılıştığı engellerin, içeride sömürünün daha da yoğunlaşması, işsizliğin artması, sınıf savaşımında şiddet yöntemlerine başvurulması gibi sonuçlar doğuracağı kesindir. Türkiye'de bugün yaşananlar bu çerçeveye oturuyor." (Türkiye Nereye Gidiyor? *Devrim*, Sayı:18, Temmuz-Ağustos 1993)

Yeltsin ile Clinton arasında gerçekleştirilen ve "Yeni Yalta"da denilen son zirve, Rusya'nın nüfuz ve egemenlik alanlarının ABD tarafından resmen kabulü ve *Türkiye'nin Ortaasya heveslerinin toprağa gömülmesi anlamına geliyor.*

Özetleyecek olursak, emperyalistleşme yönelişi bu aşamada başarısızlığa uğradı. Bununla birlikte "Emperyalist Türkiye" savunucuları da hızla konum yitiriyorlar. Ve olaylar, tam da yazıldığı gibi, içeride sömürünün yoğunlaşması, sınıf savaşımının siyasal olduğu kadar ekonomik şiddet yöntemlerine başvurularak yürütülmesi yolundan ilerliyor.

III

Dışa açılma, emperyalistleşme arayışlarının şimdilik kaydıyla da olsa hüsrana uğramasıyla birlikte, soğuk savaş dönemi siyasetleriyle yeni dış siyaset arayışları arasındaki ikircim ve çatışmalar da daha açık biçimlerde su yüzüne çıkıyor.

Kürt ulusal hareketi ve siyasal İslâm, ikisi

de uluslararası boyutlu iç sorunlar olarak Türkiye Cumhuriyeti'nin üniter ve laik kemalist kuruluş ilkeleriyle çatışıyorlar. Devlet, bir yandan ve özellikle Kürt hareketine karşı iflas etmiş geleneksel siyasetini giderek artan bir şiddetle uygularken, bir yandan da siyasal İslâm'a karşı tavrında daha açık görüldüğü gibi, uzlaşma, ehlileştirme yöntemlerine başvuruyor. Ancak, gelişmeler, iki sorunda da, var olan ilke ve siyasetlerde değişiklik ve düzeltmeler yapmadan statükoyu sürdürmenin mümkün olmadığı bir noktaya dayanmıştır.

Bütün bu iç ve dış sorun ve çelişkilerin düğümlendiği noktada, ekonomik-toplumsal anlamda yapısal, aynı zamanda tarihsel boyutlu bir kriz yaşanıyor.

Düzenin sorunlara ve krize müdahale yöntemi şiddet ve reformdur. İki yönteme iç içe, birlikte başvuruluyor. Şiddet ve reform bir madalyonun iki yüzü oluyorlar. Reform, askeri-sivil darbe ve kurumlaşmalarla sağlamlaştırılmış bir zemin üzerinde başvurulan bir düzeltme ve yeniden düzenleme işlemidir. Düzenin geleceğini güvenceye almak için yapılıyor.

12 Eylül'le devlet, sistematik şiddet temelinde yeniden örgütlendi ve tekelci-gerici kurumsallaşmalarla güçlendirildi. Devletin küçültülmesinden çokca söz edildiği bir dönemde devlet aşırı derecede büyütüldü. Siyasal erkin genel oy ve temsili demokrasi mekanizmalarının dışında merkezileşmesi, silahlı kuvvetler ve polis gibi merkezi baskı aygıtlarının güçlendirilmesi, siyasal partiler başta olmak üzere, sendikalar, sanat-kültür ve basın kuruluşlarının tekelci devletin etki ve denetimi içine alınması, toplumsal muhalefet odaklarının, düzen karşıtı örgütlülüklerin ezilmesi, işlevsizleştirilmesi ve dönüştürülmesi devletin büyütülmesinin somut görüntüleridir. Seçmeli terör, ayrımcı ve ayrıcalıklı hukuk tamamlayıcı uygulamalardır. Türkiye'de genel oy, serbest seçim, yasa önünde eşitlik, suçun yasayla belirlenmesi, yargının bağımsızlığı, yargıç güvencesi, kişi, konut, milletvekili dokunulmazlığı, yaşama, düşünce, örgütlenme özgürlükleri vb. ilke, kurum, hak ve özgürlükler buz üstüne yazılmış yazılar gibidir. Başta Anayasa, yasalar ve tüm hukuk düzeni, hak ve özgürlüklerin değil yasak ve tabuların sayıldığı metinlerdir. Kaldı ki, olduğu kadarıyla yasalar da herkese eşit uygulanmıyor. Kime ayrıcalık, kime eziyet uygulanacağına yasalar, yasalarda tanımlanan fiiller değil tekelci terör devletinin birimleri karar veriyor.

Böyle bir devlet ve düzen, bir-iki yasal düzenlemeyle demokratikleşemez. Bu gerici ve yiyici parlamentodan hak ve özgürlükleri genişletecek düzenlemeler beklemek saflıktır. "Demokratikleşme" denilen maskaralığın yığınları boş hayallerle oyalamak için icad edilmiş bir keçi boynuzu olduğunu artık herkesin anlaması gerekiyor.

Başka türlü söylersek, Türkiye düzeninin siyasal anlamda liberalleşeceği, demokratikleşeceği varsayımı ve beklentisi üzerine oturtulan reform analizlerinin dayanağı yoktur.

Bunlar bir kenara yazılması ve hiç unutulmaması gereken gerçeklerdir Öte yandan, düzenin sivil darbe ve tekelci-terörcü kurumlaşmalarla altyapısı hazırlanmış bir zemin üzerinde reform denemelerine yöneldiğini de görmek gerekiyor. Kürt sorununa düzeniçi "siyasal çözüm", Türk-İslam sentezi yönünde yeni düzenlemeler, AT Gümrük Birliği'ne kabulü kolaylaştıracak Anayasa ve yasa değişiklikleri, yalnız KİT'lerin değil, eğtimden sağlığa kadar tüm kamu hizmetlerinin özelleştirilmesi, ordunun modernizasyonu reformcu yöntemlerin uygulanacağı alanlar olarak biliniyorlar.

Reform var, reform var. Gündemdeki reformlar *zorunlu, sorunlu ve gerici* karakter taşıyor.

Düzen, varlığını ve geleceğini güvence altına almak için, çürüyen yanlarını budamak, belirtilen alanlarda değişiklik, düzeltme ve iyileştirmeler yapmak zorundadır. "Reformlar Dönemi" yazısında reform yönelişinin iki temel hedefinin, Türkiye Cumhuriyeti'nin çürüyen kuruluş ilkelerinin revizyonu ve devletin yönetsel (administratif) yapısının reoganizasyonu olduğunu yazmıştım. Bu hedefler için hangi somut düzenlemelere gidileceğini önceden söyleme olanağı yok. Kesin olan, uzun süre böyle gidilemeyeceğidir. Yerel yönetimlere özerklik ve bir tür eyalet sistemine geçiş, cumhuriyetin Türk ulus kimliği ile özdeş üniter yapısının; şeriatçı İslam'la uzlaşma ve Türk-İslam sentezini devlet ve toplum örgütlenmesinin yeni ilkesi durumuna getirme kemalist laikliğin revizyonuna açılan kapılar olabilir.

Reform yönelişi, düzen açısından çeşitli açılardan sorunlu bir süreçtir. En başta, reformların kaçınılmazlığını görüp, buna göre davranmak isteyenlerle, reformları bir kez başladı mı arkası gelecek düzen için tehlikeli br ödün siyaseti olarak değerlendirip karşı çıkanlar arasında çatışma var. Emperyalistleşme serüveninin bu aşamada başarısızlığa uğraması reform yanlılarının elini zayıflatan, geleneksel siyasetlerin ısrarlı izleyicisi silahlı kuvvetlerle, devlet bürokrasi-

sinin konumlarını güçlendiren bir etki yapıyor. Prensler dönemi gürültülü biçiminde bitirilirken, mülkiye ve dış işleri bürokratları ön plana çıkıyor. "Demokratikleşme" konusundaki göstermelik düzenlemeler, Avrupa Topluluğu'na giriş çabaları kolayca gerilim ve çatışma konuları haline geliyor. Kemalizmin ortak payda, birleştirici ilke olma özelliğini yitirdiği koşullarda, Türk milliyetçiliği ve şeriatçı İslâm toplum düzeyinde güç kazanırken, kemalist-laik güçler de devlet ve silahlı kuvvetler içindeki konumlarını koruyorlar. Sermaye cephesinde reformlar konusunda görüş ve tutum birliği olmadığını görmek, ama burjuvazi arasındaki çelişkileri abartan, kurgulayan yaklaşımlardan da uzak durmak gerekiyor.

Nihayet, söz konusu olan *gerici* reformlardır. Neden?

Bir kez, bu reformlar, toplumsal bir yükselişin, devrimci savaşımın "yan ürünleri" değil, faşist ve gerici bir stabilizasyon sürecinin tamamlayıcı adımlarıdır. (Kürt hareketi açısından durum farklıdır.)

İkincisi, tüm sermaye güçlerinin ekonomik, hatta toplumsal sorunları çözecek bir sihirli anahtar gözüyle baktığı KİT'lerin satışı ve özelleştirme, somutta toplumsal ilerleme ve ekonomik gelişme sağlamaktan çok borç faizlerini ödemek türünden mirasyedici bir amaç taşıyor.

Üçüncüsü, bazı düzenlemeler nesnel ve ekonomik olarak geliştirmeci olsa bile gerici nitelikleri değişmiyor. Çünkü gericiliğin ilericiliğin ölçütü, makina, araç gereç üretimi vb. değil insandır. Türkiye kapitalizminin, krizin yükünü kime fatura edeceği noktasında tercihi açıktır. Reform ve uzlaşma siyasetleri, işçi-emekçi yığınlara, hatta orta katmanlara "sus payı" veren ekonomik önlemlerle desteklenmek bir yana, bu kesimlerden almaya, daha çok ve hep almaya dayanıyor. Milyonlarca emekçiyi açlık sınırına iten bir düzenin kendisi de reformları da gericidir.

Dördüncüsü, reformlar Türkiye'de düzendışı devrimci muhalefet odak ve örgütlenmelerini tasfiye etmeyi hedefliyor. Tekelci Terör Devleti, sosyalist sola karşı iki tavır izliyor. Taktiğinin birinci yönü, sosyalist birikimi sopadan sonra havuç ikram ederek evcilleştirmek, kendi denetimindeki zararsız legalite alanına çekerek devrimciliğinden uzaklaştırmaktır. İkinci yön, devrimci olmakta ayak direyenleri seçmeli terör uygulayarak "cezalandırmak", devrimcilikle "terörist"liği özdeşleştirmek, bu yöntemle devrimcileri tecrit, halk yığınlarını da terörize etmektir. İki durumda da hedef, devrimciliği tasfiye etmektir.

IV

Düzenin reformcu yöntemlere başvurması, hatta bunları gerçekleştirmesi, sınıfların karşılıklı yer alımı, devrim programı, özgür örgütlenmenin stratejik önemi gibi temel sorunlar açısından değişiklik ve yenilik getirmiyor.

Söz konusu reformlar emekçi yığınların yaşam ve mücadele koşulları açısından ileri bir adım özelliği taşımıyor. Lenin'in 1907'de yazdıkları bugünün Türkiye'si için de geçerlidir:

"Varolan siyasal temelde ve varolan güçler dengesinde 'reformlar' yolu, yığınların koşullarını iyileştirmek, ya da özgürlüğünü genişletmek değil, yığınların özgürlüksüzlüğünü ve köleliğini bürokratik olarak düzene koymak anlamına gelir." (2)

Gerici reformlarla ilgili iyimser hayeller yaymak, tekelcilere akıl hocalığı yapmak, yine Lenin'in deyimiyle sermayenin reform projelerini "yaymaya" çalışmak devrimcilerin işi değildir. Devrimci görev tam tersine bu reformların ikiyüzlülüğünü, gericiliğini sergilemektir. Reformculukla devrimcilik arasındaki fark bu noktadadır.

Ancak bu yetmez. Dönemin ihtiyacı, düzenin reform yentemleriyle karşılamaya çalıştığı sorunlara, pozitif program ve savaşım hedefleriyle gerçek ve devrimci yanıtlar vermektir.

Üçüncüsü, Türkiye sosyalist hareketinin düzenin dayattığı ikilemleri yadsıması, kendi yazgısını eline alan bir insiyatif geliştirmesi, legal tasfiyecilikle olduğu kadar, otzovist-marjinallikle de sınır çizgilerini belirlemesi gerekiyor. Reformlar yönelişinin bir siyasal liberalleşme, "demokratikleşme" getirmeyeceği, legaliteyi kullanmanın kullananın bağımsız özgür gücüne bağlı olduğu bilinen, açık gerçeklerdir. Öte yandan, yeni dönemde tüm toplum önünde, açık savaşımda var olmak ve köprü başları tutmak da yaşamsal önem taşıyor.

Reformcu tasfiyeciliği yenmek, yalnız bağımsız-özgür varoluşla değil, reformculuğun en etkili olduğu alanda, ondan çok daha büyük ve devrimci bir etki yaratmakla gerçekleştirilecek bir hedeftir.

Dipnotlar:

1- Lenin Toplu Yapıtlar, İngilizce C.: 22, s. 253

2- agy. C. 13, s. 142

Sağlık hizmetlerinde özelleştirme

İLKER BELEK

I. Giriş

Son yılların popüler konusu olan ve Dünya'nın her yerinde sağlıktaki reform yönelimlerinin temel unsurlarından birisi olarak özelleştirme sürecini incelemeden önce, bir kaç genel belirlemede bulunmakta yarar var:

1- Özelleştirme yalnızca sağlık sektörüyle sınırlı olmayıp, ekonominin hemen her alanında yaşanmaktadır. Ekonominin bir bütün olarak özelleştirilmesi 1980'lerde muhafazakâr hükümetlerin monetarist ekonomik politikaları ile gündeme sokulmuştur.

2- Toplumun bütün kesimlerini doğrudan etkilemesi ve işçi ve emekçi sınıfların yıllar süren mücadelelerinin gasp edilmesi anlamına geldiğinden, sağlıktaki özelleştirme sansasyonel biçimde kamuoyunun gündemine girmekte; özellikle mücadele geleneği olan ve özellikle de hizmet sunumunda devletin önde olduğu ülkelerde, neredeyse tek başına sınıfsal savaşımın en dinamik alanı konumuna yükselmektedir. İngiltere deneyimi bunun en güzel örneğidir.

3. İnsan sağlığına doğrudan saldırı niteliğinde olması nedeniyle, sağlıktaki özelleştirme, uluslararası sağlık kurumlarınca oluşturulmuş teorik argümanlar desteğinde yürütülmekte ve işçi ve emekçi sınıfların "ikna" süreci ciddiyetle ele alınmaktadır. Rekabet, verimlilik ve etkinlik kavramları ideolojik bombardımanın en temel kavramlarıdır.

4. Sağlık hizmetlerinin özelleştirilmesi bir örgütlenme modelinden çok sağlıktaki finans sorununa çözüm üretecek bir finans modeli olarak ele alınmakta ve sunulmaktadır.

5. Sağlıktaki özelleştirme, kamu sağlık harcamalarının azaltılması ve kamu sağlık kurumlarının yıpranması/yıpratılması ile birlikte geliş(tiril)mektedir.

6. Bütün bu genel özelliklerin ötesinde, sağlık hizmetlerinin özelleştirilmesi farklı ülke gruplarında değişik nesnel dinamikler üzerinden gelişmekte ve pazarlanmasında da değişik argümanlar kullanılabilmektedir.

7. Özelleştirme, son yıllarda bir politika ve kavram olarak tek başına ele alınıyor oluşu nedeniyle, şimdiye dek neredeyse uygulama alan ve olanağı bulmamış yeni bir tercih olarak algılansa da (ve hatta uygulayıcıları tarafından böyle bir anlamla yüklenmesi konusunda özel bir çaba sarfediliyor olsa da), durum (yıkılan sosyalist sistem dışarda tutulursa) böyle değildir, özellikle kapitalist ülkelerde özel sağlık hizmetleri sistemin doğası gereğidir. Son 10 yıl içerisinde söz konusu olan şey; bütün kapitalist ülkelerde devletin geleneksel konumundan arınarak, bütün sosyal alanlardan giderek artan boyutlarda çekilmesi, ancak bunun da adım adım ve toplumsal güç dengelerini gözeten tarzda geliştirilmesi/geliştirilmek zorunda kalınmasıdır.

8. Devletin çekildiği yerde birbirinin içine geçen iki olasılık belirmektedir: a) Boşalan alanın özel yatırımcılar tarafından doldurulması ve sağlık hizmeti sunumunun yeni bir sermaye birikim alanı olarak gelişmesi, b) Sağlık harcamalarına ilişkin yükün doğrudan halkın üzerine kaydırılması. Böylece sağlık hizmetleri sunumundaki özelleştirme ile hizmet kullanımında özel harcamaların artışı, bir ve aynı olgular olmamakla birlikte, eş zamanlı olarak gelişmektedirler.

Yukarıdaki genel eğilimlerden hareketle, bu yazı sağlık hizmetlerindeki özelleştirme dinamiğini, özelleştirmenin kapsam ve biçimlerini belirginleştirmeyi ve konuyla ilgili olarak sağlık hizmetlerine özel kavramsal bir çerçeve sunmayı hedeflemektedir. Bunun

için de, öncelikle özelleştirme kavram ve sürecinin incelenmesine zemin oluşturması amacıyla, sağlık örgütlenmesinde ortaya çıkan yapı kısaca tanımlanacaktır.

II. Sağlık hizmetlerinin örgütlenmesinde temel bileşenler

Sağlık hizmetlerinin örgütlenmesinde üç temel bileşen vardır: a) Hizmetin sunumu, b) hizmeti finanse edecek fonun oluşturulması, c) hizmetin, oluşturulan fon aracılığıyla ya da doğrudan hizmeti sunan (üreten) kurumdan satın alınması. İlk maddede belirtilen süreç sağlık örgütlenmesinin arz yönünü tanımlarken; sonraki iki maddede belirtilenler birbirinin içine geçmiş durumda örgütlenmenin talep yönünü tanımlarlar. Aslında burada sıralanan üçlüye bir de ücretlendirme sistemlerinin eklenmesi gerekir. Ancak örgütlenmenin bu yönü özelleştirme konusu kapsamında önemli olmadığından ayrıca ele alınmayacaktır.

II.a. Hizmet sunumu

Hizmet sunumu kamu kurumları veya özel sektör eliyle olabilir. Doğrudan hükümet tarafından yürütülen sağlık hizmetleri ile, hükümet dışı diğer kamu kurumlarınca yürütülen hizmetler genel olarak kamu sağlık hizmetleri kapsamına girer. Özel sektör ise tek başına çalışan özel hekimlerden, uluslararası hastane zincirlerine kadar uzanan bir dizi irili ufaklı kurum ve kuruluşu kapsar. Hizmet sunumunda özellikle Afrika ülkeleri için geleneksel hekimlik uygulamalarını eklemek gerekir.

II.b. Fon oluşturma

Hizmetin finansmanı da birkaç biçimde olabilir. Eğer finansmanda genel vergiler kullanılırsa fon hükümetin genel bütçesidir. Vergi, devlet gelirlerinin önemli bir kısmını oluşturur. Gelirden (maaş, ücret, kâr gibi), tüketim maddelerinden, servetten vergi alınabilir.

Vergi sistemindeki yüksek maliyet ve fondaki dalgalanmalar başlıca sakıncalarıdır. Sistemin işletmesinin zor olması, aşırı personel gereksinmesi, yönetim giderlerini artırır. Öte yandan ülkenin ekonomik durumuyla ilintili olarak da oluşturulan fonda dalgalanmalar oluşabilir. Eğer vergi tabanı dar (yani vergiye tabi ekonomik yapılar sınırlı) ve güvencesiz ise vergi toplamada zorluklar olur. Örneğin istihdam hacminin daraldığı, işsizliğin arttığı resesyon dönemlerinde, toplam vergi gelirlerinin hacmi zorunlu olarak küçülecek ya da belirlenmiş miktardaki verginin toplanması eskisine göre daha zor olacaktır.

Bu gibi durumlarda sağlık amacıyla kullanılmak üzere özel ve sabit bir sağlık vergisi geliştirilebilir. Örneğin, kimi tüketim maddeleri (alkollü içkiler, sigara gibi) daha yüksek düzeyde ve doğrudan doğruya sağlık hizmetlerinde kullanılacak fona aktarılmak üzere vergilendirilebilir. Bu uygulama sağlık fonunun hacmini yükseltecek ve dalgalanmalar karşısında daha korunaklı bir fon yapısı oluşturacaktır. Ancak bu, genel hizmet ve mal talebinin düşmesi sonucu diğer hükümet programları ile çatışmaya da neden olabilir. Bir diğer sakıncası ise; sağlık vergisinin, yaygın olarak tüketilen maddelere getirilen ek vergileme olması durumunda, daha çok, toplumun dar gelirli kesimlerinin üzerine düşebilecek olmasıdır.

Yukarıda belirlenen vergileme sistemlerinden ilkine, yani genel vergi havuzuna girdikten sonra, belli miktarı sağlık için sonradan ayrılan fona Dolaylı Vergileme, ikincisine, yani doğrudan sağlık için toplanan vergilerle oluşturulan fonun tanımladığı sisteme ise Doğrudan Vergileme denir.

Fon oluşturmada kullanılan diğer bir yol sigorta uygulamasıdır. Sigorta da kamu ve özel sağlık sigortası biçiminde olabilir. Kamu sigortası toplumun belli bir gelir düzeyinin altındaki sınıfları için zorunludur. Çoğunlukla düzenli aylık geliri olan işçi ve emekçi sınıfları kapsar. Son yıllardaki eğilim gelir düzeyi yüksek olan sınıfların da zorunlu sigorta kapsamına alınması yönündedir. Sigorta gelecekteki risklere karşı bir ön ödeme planıdır. Zorunlu sigortadaki kesinti (ya da ödeme) sağlık risklerinden bağımsız olup, gelire orantılıdır. Bu miktarın belli kısmı doğrudan işçinin ücretinden, kalanı ise patron konumundaki kişi veya kurumdan yapılır. Oran genellikle yarı yarıyadır. Bu kesintilerin dışında devlet bütçesinden sigorta fonuna katkı olabilir. Sigorta fonunun yöntemi de doğal olarak fonun oluşturulmasına katkıda bulunan kurum temsilcilerinden oluşan ve hükümetten bağımsız bir organca üstlenilir. Çalışanın ücretinden yapılan sigorta kesintisi, ücret ödenmeden yapılmış olur. Bu haliyle sigorta kesintisi de bir çeşit vergi niteliğindedir.

Özel sağlık sigortası ise hükümet eliyle veya diğer kamu kurumlarınca oluşturulan güvence fonlarının garantilediği hizmet arayışında olanların gereksinimlerine yanıt vermeye yöneliktir. Özel sigorta uygulamasında prim kesintisi yalnızca sigortalanandan olur.

Kesinti düzeyi sağlık riski dikkate alınarak yapılır. Bu kesinti sistemi Aktüeryal Sistem olarak tanımlanmaktadır. Fon kurumunun yönetimi de özeldir. Özel sigorta bu haliyle toplumun daha üst sınıflarına yöneliktir ve ancak zengin ülkelerde gelişebilir.

Sağlık hizmetleri için kullanılan fonun oluşturulmasında Afrika ülkelerinin yine özel bir konumları vardır: Dış yardımlar. Bu ülkelerde genellikle belirli bir programın yürütülmesi için yapılan dış yardımlar, bütün sağlık fonunun önemli kısmını oluşturur.

Hizmetin sunumunda ve fonun oluşturulmasında gözlenen özel kurumlaşmalar kâr amaçlı olabileceği gibi (for-profit), kâr amacı gözetmeyebilir. (not-for-profit). Çeşitli yardım kurumları ve gönüllü kuruluşlar tarafından oluşturulan özel kuruluşlar kâr amacı taşımazlar. Son yıllarda özellikle ABD'de işyeri düzeyinde ortaya çıkan kooperatif tarzı sigorta kuruluşları da kâr amacı gözetmeyen sigorta kurumlarına örnek oluşturmaktadır. Buna karşın ABD'den başlayıp, son yıllarda Avrupa'ya da yayılan hastane tekelleri zinciri ile yukarıdakilerin dışında kalan özel sigorta şirketleri kâr amaçlı özel sağlık kuruluşlarının tipik örnekleridir.

II.c. Hizmetin satın alınması

Hizmetin satın alınmasında da çeşitli biçimler söz konusudur.

1- Bu bağlamda ilk söz edilmesi gereken olgu, hizmet sunumu ile finansmanın birbirleriyle bağlantısı noktasıdır. Üretici kurum ile finansman kurumu (bir başka deyişle fon) birbirinden bağımsız olabilir. Bu durumda finansör kurum, üretici kurumdan hizmeti satın alır. Bir ticari ilişki biçiminde ortaya çıkan bu sisteme **indirekt sistem** adı verilmektedir. Endüstrileşmiş ülkelerin hemen tamamında gözlenen sistem ağırlıklı olarak budur. İkinci biçim ise finansman ile üretimin birleştirilerek tek elde toplandığı **direkt sistemdir**. Direkt sistem hem sigorta sistemi için hem de hükümet örgütlenmesi için söz konusu olabilir. İngiltere, Latin Amerika Ülkeleri ile Türkiye bunun örneğidir. Ayrıca özel sistem içerisinde de finansör kurumun aynı zamanda hizmet ürettiği durumlar söz konusu olabilmektedir. ABD'deki Sağlık Bakım Kuruluşları (Health Maintenance Organizations) bunun en güzel örneğidir. Böylece yalnızca indirekt sistem çerçevesinde finansör kurum ile üretici kurum arasında bir ödeme süreci söz konusu olmaktadır. Bundan sonraki maddelerde bu seçenekler açılacaktır.

2- İlk söz edilmesi gereken biçim, kullanıcıların finansman güçlerini bir finansör kurum olarak örgütlemedikleri ve hizmeti doğrudan cepten yaptıkları ödemelerle, kullanım anında finanse ettikleri (out-of-pocket payment) sistemdir. Cepten ödemeler özellikle, halkın satın alma ve sağlık için düzenli ödeme yapma gücünün düşük olduğu; dolayısıyla sağlık hizmetleri piyasasının ve sağlık sektöründe sermaye birikiminin geri düzeylerde bulunduğu az gelişmiş ülkelerde yaygındır.

3- İndirekt sistemdeki satın alma ilişkisi en yaygın olarak sigorta kurumu ile üretici kurum arasında olmaktadır. Bu durumda, ödeme birkaç biçimde olabilir: a) Kullanıcı hizmeti kullandığı anda, üreticiye ödemeyi yapabilir. Bu durumda yaptığı ödemenin tamamı veya bir miktarı daha sonradan sigorta kurumu tarafından kullanıcıya geri ödenir (reimbursment). b) Sigorta kurum, üreticiye kişi başı (capitation), hizmet birimi karşılığı (fee-for service), vaka başına (case payment), ücretle (salary), günlük fiyatla (daily charge ödeme yapabilir. Kişi başı ödemede, ödeme hizmetin üretimi öncesinde, hizmet başı ödemede ise hizmetin üretimi sonrasında yapılır. Vaka başı ödemede, ödeme belli bir hastalık epizodu içindir. Diğerleri ise hastanecilik hizmetleri için geçerlidir. Bu durumlarda, daha sonradan getirilen ek ödemeler (kullanıcı ödentileri: user charges veya user fees) dışında hastanın cebinden hizmeti kullanım anında para çıkmaz. c) Üretici kişi veya kuruma devlet bütçesinden veya sigorta fonundan yapılan ödeme, hizmet verilen nüfus; nüfusun demografik özellikleri; sunulan hizmetin kalitesi; daha önceki yıllara ilişkin hizmet düzeyi; bölgedeki hastalık insidansları gibi çeşitli değişkenleri dikkate alarak hesaplanmış bir paket bütçe (global budgenting) biçiminde yapılabilir.

4- Özellikle son yıllarda şimdiye dek alışık olunmadığı bir biçimde, kamunun elindeki kaynakların özel amaçlar için kullanımı söz konusu olmaktadır. Burada da kabaca iki biçim ortaya çıkmaktadır: a) Kamu kaynakları, yine kamuda çalışmakta olan personelin özel kullanımına bırakılabilmektedir, b) Kamunun elindeki parasal kaynaklar özel sektörün ürettiği sağlık hizmetlerinin satın alınmasında kullanılabilmektedir.

5) Yine son yıllarda, kamu kaynaklarının yetersizliği nedeniyle kullanıcı ödentileri ayrı ödeme sistemleri olarak geliştirilmektedir. Kullanıcı ödentisi, aslında bir kamu sosyal

güvenlik programına kayıtlı olan bireyin hizmeti kullanım anında yaptığı ek ödemeyi tanımlamaktadır. Doğrudan doğruya maliyetin daha fazla oranda bireye kaydırılması anlamına gelmektedir. (Sağlık örgütlenmesindeki bu bilgiler konusunda daha ayrıntılı bilgi için bkz. Belek, İ. 1994, s. 54-99)

II.d. Örgütlenme şemaları

Yukarıda anılan üretim finansman biçimleri hiçbir ülkede tek başlarına bulunmamaktadır. Bu anlamda sağlık hizmetlerinin örgütlenmesinde büyük bir çeşitlilik söz konusudur. Çeşitlilik iki başlıkta toparlanabilir: a) Kamu ve özel sektör ilişkisi bakımından; genellikle özel finansman ve sunumun, cepten ödemelerin ve kamu finansmanı ile sunumunun iç içe geçtiği bir yapı yürürlüktedir. b) Öte yandan hizmetin üretimi, fonun oluşturulması ve ödemenin yapılması için söz konusu edilen değişik seçenekler son derece değişik bileşimlerde bir örgütlenme örüntüsü de oluşturabilmektedirler. Dolayısıyla örüntü anlamında da bir çeşitlilik vardır. Üretim ve finansman mekanizmalarının kendi başlarına bu denli çeşitlilik gösterdiği ve bunun da ötesinde bunların birbirleriyle bu denli değişik biçimlerde bileşimler oluşturduğu bir başka ekonomik sektörün bulunabilmesi zordur. Söz konusu çeşitliliğin çok kısaca aşağıdaki tablo 1'de gösterildiği gibi özetlenmesi, sağlık hizmetlerindeki özelleştirme biçimlerinin anlaşılabilmesi açısından yararlı olacaktır *(**Tablo 1**, The World Bank, 1993, s. 111'de verilen tablonun geliştirilmesi ile hazırlanmıştır)*

Tablo 1 aynı zamanda özelleştirme için kavramsal bir çerçeve oluşturmakta ve özelleştirmenin biçimlerini de belirlemektedir. Hem hizmet sunumunun hem de finansmanın kamunun elinde toplanmış olduğu biçim, tipik olarak kamu sağlık örgütlenmesini tanımlamaktadır. Buna karşılık tablonun diğer gözlerinde tanımlanan biçimler özelleştirme türü uygulamaların çeşitli biçimlerini oluşturmaktadırlar. Bu üç göz içinde en tipik olanı ise finansmanın ve sunumun özel sektörün elinde toplandığı tür olmaktadır. Diğer iki göz ise kapitalist toplumsal yapılanmalarda kamunun yönettiği sağlık hizmetlerinin özel sektöre devri veya açılması sürecinde ortaya çıkan ara formlardır.

Özelleştirme tanımı, arz ve talep yönlü olarak da yapılabilir. Hizmet sunumunun özelleştirilmesine Arz Yönlü Özelleştirme; finansmanın doğrudan ve hiçbir kamu kurumu aracılığı olmaksızın kullanıcılara kaydırılmasına ise Talep Yönlü Özelleştirme denilebilir.

Bugün Dünyanın her tarafında, farklı gerekçelerle de olsa özelleştirmenin ara ve tipik formlarının bir arada ve giderek daha fazla oranda gözlendiği bir zaman kesitinden geçilmektedir. Özelleştirme sürecinin ülke grupları için farklı olan dinamik ve gerekçeleri bu yazının daha sonraki bölümlerinde ayrıntısıyla açılmaya çalışılacaktır.

Tablo 1

Finansman	Hizmet sunumu: Kamu	Hizmet sunumu: Özel
Kamu	a) Hükümet sunum ve finansmanı: Direkt b) Bir kamu sigorta kurumunun, üretici bir kamu kurumundan hizmet satın aldığı durumlar:İndirekt	Özel sektörle anlaşma: Özel sektörden hizmet alma
Özel	a) Kullanıcı ödentileri b) Kamu hastanelerinde özel yatak c) Kamu sigortasının özel hizmet satın aldığı durumlar d) Cepten ödemelerle kamu hizmetinden yararlanma	a) Özel sigorta ile özel sektör hizmet sunumu b) HMO'lar c) Cepten ödemelerle özel sektörden yararlanma

III. Sağlık sektöründe sorunlar ve özelleştirme eğilimleri

III.a. Gelişmiş kapitalist ülkelerde

Emperyalist ülkeler de denilebilecek olan bu grup ülkelerde sağlık hizmetleri halen önemli oranda kamu tarafından finanse edilmekte ve sunulmaktadır. Nüfusun hemen tamamı kamu tarafından yönetilen ve oldukça kapsamlı bir sağlık hizmet paketini garantileyen sosyal güvenlik programlarının güvencesi altındadır.

OECD'nin "Sağlık Hizmetleri Reformu (The Reform of Health Care)" adını taşıyan raporu, incelediği yedi ülke özelindeki sorunları aşağıdaki gibi sıralamaktadır. Bu sorunlar genel olarak gelişmiş kapitalist ülkelerin tümü için de geçerli olduğunudan rapordan özetlenmesi bu yazının amaçları bakımından yeterli olacaktır. (OECD, 1992, s.16):

1- Aksi yöndeki bütün çabalara karşın kimi ülkelerde sağlık harcamalarının devam eden artış eğilimi ve bütün ülkelerde harcamaların artış yönündeki basıncı.

2- Aşırı ve gereksiz tıbbi bakım ve sosyal sorunların aşırı medikalizasyonu eğilimi.

3- Bazı ülkelerde yetersiz bakım ve üreticilerin sorumluluklarında eksiklik.

4- Bazı ülkelerde uzayan kuyruklar ve artan bekleme zamanları.

5- Ülkeler arasında ve içinde aktivitelerde ve birim maliyetlerde büyük ve açıklanamaz farklılıklar.

6- Çoğu ülkede üreticiler arasındaki koordinasyon yokluğu.

7- Sağlıkta, sağlık hizmetine ulaşmada ve ödeme gücünde varolan eşitsizliklerin sürmesi.

Yukarıdaki sorunlardan bir kısmı hükümetlerin üzerinde etkin olabileceği ve reformlar geliştirebileceği etkenlerle ilişkilendirilmektedir. Bu etkenler de şu şekilde sıralanmaktadır: 1-) Üreticiler için uygun finansal motivatörler bulunmayışı. 2-) Üreticiler tarafından geliştirilen zararlı monopolistik ve sınırlayıcı pratikler. 3-) Uygun olmayan organizasyonel ve yönetsel yapı. 4-) Kötü planlanmış düzenleyici mekanizmalar. 5-) Etkinlikle maliyet hakkında enformasyon eksikliği.

Hizmet sunum ve finansmanının ayrı ayrı ya da birlikte özelleştirilmesi ya da harcamalarda özel harcama payının artırılması yukarıda sıralanan sorunların çözümü için sıralanan bir dizi önlem arasında yer almaktadır. Özelleştirme ile hedeflenen en önemli sonuç sürekli artan kamu harcamalarının önce frenlenmesi, sonra azaltılmasıdır. Böylece özellikle tedavi edici hastanecilik hizmetlerinin özel sektöre kaydırılması ile özel sigortacılığın artırılması süreci başlatılmıştır. sürecin birkaç sonuca hizmet edeceği beklentisi bulunmaktadır:

a) Sağlık harcamaları içinde en önemli kalemi oluşturan hastanecilik hizmetlerinin özelleştirilmesi yoluyla kamu harcamaları büyük oranda azaltılacaktır.

b) Özelleştirme ve özel sağlık harcamalarının artırılması kamu sağlık harcamalarını patlama gösterdiği ve sosyal güvenlik boyunca yerleşmiş bulunan yüksek düzeydeki tüketici talebinin kısılmasına, tüketicide maliyet bilincinin gelişmesine yarayacak, sonuç olarak toplam sağlık harcamaları da kontrol altına alınabilecektir.

c) Maliyet bilinciyle hareket eden özel sağlık işletmeleri en düşük maliyetle üretim yapmaya ya da aynı sonucu doğuracak en düşük maliyetli etkinliği üretmeye yönelecekler, bu da toplam sağlık harcamalarını azaltıcı bir işlevi yerine getirecektir. Kısaca sağlık hizmetlerinin özelleştirilmesi özel ve kamu sağlık kurumları arasındaki rekabeti uyaracak, bu da hizmetin etkinliğini artıracaktır.

d) Kamu hastanelerindeki yatakların bir kısmının özelleştirilmesi ve kamu sektöründeki hekimlere özel çalışma olanağının tanınması, personel motivasyonu aracılığıyla hizmetin kalitesini ve verimliliğini artıracaktır.

Tedavi edici hizmetlerin özelleştirilmesi çoğunlukla kamu kurumlarının da piyasa koşulları içinde işlerlik gösterecek işletmeler haline getirilmesi süreciyle aynı anda gelişmektedir. Böylece özelleştirme bir bütün olarak sağlık sektörüne piyasa ilişkilerinin sokulması ile birlikte planlanmaktadır.

Bu noktada ortaya çıkabilecek en önemli sorun bu grup ülkelerin gelir düzeylerinin yüksekliğine karşın, farklı toplumsal grupların hizmete ulaşma ve hizmeti kullanmalarında ortaya çıkabilecek eşitsizlik durumudur. Bu nedenle (yine OECD raporunda belirlendiğine göre) hükümetin piyasa ilişkilerine "rekabet öncesi" ya da "piyasa öncesi" adı verilen düzenleyici müdahalesi

planlanmaktadır. Hükümet müdahalesinin amacı tüketici, sigortacı ve üreticinin yerel otonomisi; bunların arasında uygun bir dengenin geliştirilmesi ve tüketim, finansman ve üretim düzeylerinde uygun uyaranların geliştirilebilmesidir. Kısaca amaç; a) piyasa ilişkilerinin düzenlenmesi ve özelleştirme ile ortaya çıkabilecek sınıfsal tepkilerin azaltılması, b) yılların kazanımı olan asgari hizmet garantisinin sürdürülebilmesi, c) sağlık sektöründeki sermaye birikiminin içsel ilişkilerinin düzenlenmesi ve sermayenini rahatça hareket edebileceği kanalların yaratılmasıdır.

Hükümet denetimindeki en önemli amaçlardan birisi de özelleşmeye bırakılan hastanelerin finans açısından güvenceye alınmasıdır. Gerçekten de hükümet finansör kurumlarla, üretici kurumlar arasındaki ilişkileri düzenlemekte, makro düzeyde bütçe ve ödeme ölçütlerini belirlemekte; böylece de toplam sağlık harcamalarının belli bir düzeyi aşmasını engellemeye çalışmakta; dolayısıyla da işletmeleri maliyet açısından ortalama bir etkinlik düzeyini yakalamaya zorlamaktadır.

Bir diğer önemli gelişme özel ve ticari amaçlı sağlık sigortacılığının gelişmesidir. Bu gelişmede özellikle 1970 sonrasında Dünya ekonomisinin içine girdiği bunalımla bağlantılı olarak geliştirilen maliyet sınırlayıcı ve özelleştirici yasal düzenlemelerin belirleyici etkisi olmuştur. 1990 yılı itibariyle nüfusları toplamı 325.5 milyon olan 12 AT üyesi ülkede 32.5 milyon kişi ticari amaçlı sigorta şirketlerine kayıt olmuş durumdaydı. Ticari amaç taşımayan özel sigortalara ise 66.7 milyon kişi kayıtlıydı. (Atenstteter, C. 1992, s. 833)

III.b. Bağımlı kapitalist ülkelerde

Bu ülkelerde sağlık sektörü daha zayıftır. Toplam sağlık harcamaları ve kamu sağlık harcamalarının toplam içindeki payı düşüktür. Buna karşılık özel sağlık harcamaları ve geleneksel hekimlik uygulamaları daha fazladır.

Gelişen ülkelerde sağlık hizmetlerinin özelleştirilmesi bağlamında iki temel döküman bulunmaktadır. Bunlardan ilki Dünya Bankası'na ait olup "Gelişen Ülkelerde Sağlık Hizmetlerinin Finansmanı (Financing Healt Services in Developing Countries)" (1987) adını taşımaktadır. Diğeri ise "Özel Sektör Aracılığıyla Gelişen Ülkelerde Sağlık Hizmetlerinin Güçlendirilmesi (Strengthening Health Services in Developing Countries Through the Private Sector)" ismiyle 1990 yılında yine Dünya Bankası tarafından hazırlanmış olan rapordur.

İlk rapor gelişen ülkelerde sağlık sektörünün temel sorunlarını şu şekilde belirlemektedir:

1- Maliyet açısından etkin sağlık harcamalarına yetersiz kaynak tahsisi: Hükümet tarafından yapılan sağlık harcamaları, iyi dağıtılmış olsa bile, minimum sağlık paketinin bile karşılanmasına yetmemektedir. Bunun dışında temel tedavi edici sağlık hizmetlerinin de hükümet tarafından finanse edilebilmesi mümkün olmamaktadır. Sonuç olarak özel sağlık harcamaları artmaktadır.

2- Kamu programlarındaki düşük etkinlik.

3- Sağlık hizmetlerinin eşit olmayan dağılımı.

Dünya Bankası aynı raporda bu sorunların çözümü için dört temel reform girişim önermektedir: a) Kullanıcı ödentileri, b) sağlık sigortası, c) hükümet dışı kaynakların mobilize edilmesi, d) desantralizasyon.

Yukarıdaki reform önerileri içinde; a) kullanıcı ödentileri, b) hükümet dışı kaynakların mobilizasyonu ve c) sigortacılık çerçevesinde de özel sigortacılık özelleştirme yönelimleri içinde sıralanabilir.

Kullanıcı ödentileri bugün Dünya'nın bütün ülkelerinde yaygın olarak kullanılmakta ve hizmeti kullanım anında, aslında sosyal güvenlik programının güvencesi altında olan tüketici tarafından yapılan ödemeleri dile getirmektedir. Temel amacı; a) tüketicide "maliyet bilinci"nin geliştirilmesi ve b) sağlık sektörüne ek kaynak yaratılmasıdır. Bunlardan ilki, daha çok, harcamaların zaten çok yüksek düzeylerde olduğu gelişmiş kapitalist ülkeler için; ikincisi ise kaynak kıtlığının önemli sorun olduğu bağımlı ülkeler için geçerlidir.

Hükümet dışı kaynakların mobilizasyonunda, dini misyonerlerden, kâr amacı taşımayan çeşitli kuruluşlardan, özel hekim ve eczacıların olanaklarından, geleneksel ebelerden, vb. yararlanılması planlanmaktadır. Böylece hükümetin üzerindeki yükün azaltılabileceği ve yine ek kaynak yaratılabileceği varsayılmaktadır. Hükümet dışı kuruluşların mobilizasyonunda kamunun söz konusu kurumlara destek olması gerektiği de belirtilmektedir. Buna göre hükümetin desteği aşağıdaki biçimlerde gerçekleştirilecektir:

a) Kamu fonlarının eğitim ve denetim desteğinde kullanılması.

b) Özel sağlık kurumlarına eğitim ve koordinasyon aktiviteleri için teknik ve finansal

destek sağlanması.

c) Özel girişimcilere kredi olanaklarının sağlanması.

d) Hükümet kurumlarının hükümet dışı kurumlara (satış, kiralama vb. yollarla) transfer edilmesi.

Dünya Bankası'nın ikinci raporu gelişen ülkelerdeki sağlık hizmetlerinin sorun ve reform girişimlerini daha çok özelleştirme bağlamında ele almaktadır.

Rapor gelişen ülkelerde, ayna zamanda bu ülkelerin gelişmiş kapitalist ülkelerle arasındaki temel farklılıklarını oluşturan dört sorun tespit etmiştir. Buna göre:

1- Gelişen ülkelerde sağlık harcamalarının ulusal gelir içindeki payı düşüktür. (Ulusal gelirin %3'ü ile %5'i arasında.) Buna karşılık kişi başına düşen ulusal gelirin artması, nüfusun yaşlanması gibi etkenlerin sonucunda bu ülkelerde halkın sağlık hizmetine olan talebi artmaktadır. Bundan sonraki dönemde hizmete olan talebin daha da hızla artması beklenmektedir. Bu nedenle, bu ülkelerin sağlık hizmetleri için ayırdıkları kamu kaynıkları artan talebi karşılamaya hiç yetmeyecektir.

2- Gelişen ülekelerde devlet bütçesinden sağlık hizmetleri için ayrılan pay yıllar içinde düşüş göstermektedir.

3- Toplam sağlık harcamaları içinde hükümet harcamalarının payı da düşüktür. Oran %50'nin altındadır.

4- Gelişen ülkelerde sosyal güvenlik sistemleri zayıftır. Olduğu kadarıyla da kentsel bölgede toplanmıştır. Kırsal bölgede ise finansman daha çok cepten harcamalarla karşılanmaktadır.

Bir beşinci özellik olarak; bu grup ülkelerde sağlık harcamaları daha çok hastanecilik hizmetlerine gittiği eklenmektedir. Bakanlık bütçesinin yaklaşık %60-80'i hastanecilik hizmetlerine olmakta, buna karşılık nüfusun %80'i kırsal kesimde yaşamaktadır. Böylece, raporda belirtildiğine göre hastanecilik hizmetlerinin hükümet tarafından finanse edilmesi, sağlık sektöründe varolan eşitsizlikleri derinleştirici bir işlev görmektedir.

Dünya Bankası yukarıda özetlediği sorunlar sonrasında özelleştirmenin bu sorunların çözümünde kullanalabileceği tezini ileri sürmektedir. İki nedenle: a) Bu ülkelerde özelleştirme ek kaynak yaratabilecek, bu ise genel olarak sağlık kaynaklarının kıtlığı sorununa da çözüm getirecektir. b) Yukarıda da belirtildiği gibi hastanelerin kamu tarafından finanse edilmesi, hem kamu kaynaklarının tedavi edici hizmetlere ve kentlere yönlendirilmesine, dolayısıyla da koruyucu sağlık hizmetlerinin ikinci plana itilmesine; hem de kırsal kesim aleyhine varolan eşitsizliklerin devlet eliyle daha da derinleştirilmesine yol açmaktadır. Dolayısıyla hastanecilik hizmetlerinin özelleştirilmesi hem bu sorunların çözümü yolunda atılmış ciddi bir adım olacak, hem de kaynak yokluğu sorununun çözümüne önemli katkıda bulunacaktır. Hükümetler koruyucu sağlık hizmetleri aleyhine giderek genişleyen tedavi edici hizmetlerin gereksiz yükünden kurtulmuş olacaklardır. Hastanelerin özelleştirilmesi kamu sektörünün önemli sorunlarından olan verimlilik düşüklüğü sorununun çözümünü de sağlayacaktır.

Görüldüğü gibi Dünya Bankası'nın bağımlı ülkelerde sağlık hizmetlerinin özelleştirilmesi önerisi, gelişmiş ülkelerde olduğu gibi daha çok ve öncelikle hastenecilik hizmetlerinin özelleştirilmesi noktasında toplanmakta ancak gelişmiş ülkelerden farklı olarak ilk planda kaynak yokluğu sorunua cözüm olarak önerilmektedir.

Aslında bağımlı ülkeler için Dünya Bankası tarafından önerilen özelleştirme programı, kamu kaynaklarının ve bir bütün olarak sağlık harcamalarının azlığı nedeniyle, kendiliğinden gelişmekte olan bir süreçtir. Özellikle de Afrika ülkelerinde özel harcamalar, formel sağlık hizmetlerindeki eksikliğin yarattığı boşluğu doldurmakta olan geleneksel sağlık hizmetlerine yönelmektedir. Dolayısıyla Dünya Bankası'nın önerisi kendiliğinden ortaya çıkmış bir sürecin bir program olarak ifade (formüle) edilmesinden başka bir şey değildir.

Bağımlı ülkelerde, sistematik özelleştirme olarak, hastanelerin özelleştirilmesinin yanısıra özel sigortacılıktan da yüksekliği hükümet müdahalesini gerektiren bir diğer sorun olarak anılmaktadır. Hastanelerin özelleştirilmesinde ise, hastanelerin kâr amacı gözetmeyen sağlık işletmeleri durumuna getirilmesi önerilmektedir. Böylece bağımlı ülkelerde özelleştirme programı hem yönetsel hem ekonomik nedenlerle hükümet desteğine gerek duymakta ve bu destek olmaksızın yürütülebilmesi oldukça zor görünmektedir.

Sonuç olarak Dünya Bankası bağımlı ülkelerde kamu ile özel girişimcilerden oluşan karma bir sağlık sektörünün gelişeceğini (ge-

lişmekte olduğunu) öngörmekte (kabul etmekte) ve bu gelişmeyi şu cümleleriyle desteklemektedir: "Bu gerçekler Dünya'da kamu tarafından ve özel sektörce üretilen ve bunların değişik bileşimlerini yansıtan bir sağlık bakım sisteminin varlığını göstermektedir. Hem teori hem de pratik uygulamalar bireysel sağlık hizmetlerinin üretilmesinde kamu ve özel sektörün önemli rollerini tanımlamaktadır. Sorun birini diğerine karşı tercih etmek değil, etkileşimlerindeki en etkin ve duyarlı noktanın bulunmasıdır." (s. 9)

III.c. Eski sosyalist ülkelerde

Eskiden sosyalist sistemin içinde yer alan ülkeler bütün toplumsal, ekonomik, siyasal yapılarında olduğu gibi sağlık hizmetlerinin yeniden örgütlenmesinde de önemli yapısal değişimleri gerçekleştirmeyi hedeflemektedirler.

Eski sosyalist ülkelerde sağlık hizmetlerinin sunum ve finansmanı devlet tarafından yapılmaktaydı. Bugünkü yönelim ise, ekonominin bütün sektörlerinin piyasa koşullarına açılmasına ve açıkça belirtildiği üzere kapitalistleşme sürecine paralel olarak tam tersi yöndedir.

Bu ülkelerde bugün ağır bir ekonomik bunalım yaşanmaktadır. Ulusal gelirin son üç yıl içindeki gerileme oranı Macaristan'da %8, Bulgaristan'da %26 oranındadır. Enflasyon hızı yıllık olarak Macaristan'da %35, Romanya'da %344'tür. Bulgaristan, Romanya eski Çekoslovakya, Macaristan, eski Yugoslavya, eski D. Almanya, Polonya dikkate alındığında endüstriyel üretimdeki ortalama programlara ayrılan bütçelerde ciddi kesintiler yapılmasına neden olmaktadır.

Şu anda uluslararası finans kuruluşlarının ve gelişmiş kapitalist ülkelerin inisiyatifi çerçevesinde kapitalist sistem ile "entegrasyon" programları başlatılmış durumdadır. Ekonomik reform programlarının en temel bileşenlerini devletin ekonomik işletmelerden verimsiz olanların kapatılması, kalanların özelleştirilmesi; çeşitli sosyal harcamalara yapılan devlet sübvansiyonlarının sonlandırılması; bankacılık faaliyetlerinin devlet tekelinden çıkarılarak piyasa koşullarına açılması; yeniden düzenlenmesi gibi adımlar oluşturmaktadır. Bu reformların gerçekleştirilmesi karşılığında da ciddi gerilemeye girmiş olan ekonomilerin bir ölçüde de olsa hareketlendirilmesine yarayacak kapitalist dış yardımların garantisi verilmektedir. (Roberts, J. L. 1993, s. 3-7)

Yukarıda özetlenen ekonomik programın en önemli sonucu işsizlik ve halkın genel olarak yaşam kalitesindeki ciddi düşüş olmuştur.

Bugün herkese asgari bir sosyal güvence sağlanması, minimum bir gelirin garanti edilmesi en yaşamsal sorunlardandır, ancak gerçekleştirilmeleri bir o kadar zordur. Bu nedenle alternatif uygulamalar üzerinde düşünülmekte, bu amaçla da aile yardımları, emeklilik ve iş göremezlik durumlarında uygulanacak sosyal yardımlar gündeme getirilmekte, ancak yine aynı güçlüklerle karşılaşılmaktadır. Son çare olarak ise; insanlara daha güvenceli işler bulabilecekleri ve yeni dönemle sosyal ve ekonomik entegrasyonlarına yarayacak eğitim programlarının planlanması gerektiği vurgulanmaktadır. Bütün bu seçenekler 1993 yılı başında Budapeşte'de yapılmış olan bir uluslararası seminerde ayrıntılı olarak tartışılmıştır. (BBC 1993, s. 2-3)

Aynı toplantıda piyasa ekonomisine geçişin mutlaka tamamlanması gereken bir süreç olduğu belirtildikten sonra; "Bütün Orta ve Doğu Avrupa Ülkeleri, yalnızca devlet tarafından değil, aynı zamanda toplumun çeşitli kategorilerini ifade eden sosyal grupların temsil edileceği sosyal güvenlik sistemleri oluşturma isteğindedirler. Devletin rolünü sistem dizaynı, satandartların belirlenmesi, denetim ve değerlendirme olarak görmektedirler. Devletin zorunlu olarak yönetsel bir işlev üstlenmesi gerekmez. Bu sistem içinde hükümet dışı organizasyonların görev alması sağlanmalıdır." denilerek eski sosyalist sistemin gelecek dönemdeki hatları kabaca belirlenmektedir.

Aynı zemin üzerinde sağlık sektöründe karşılaşılan en önemli sorunlar şunlardır: 1) Klasik memur zihniyetiyle çalışan sağlık personelinin düşük motivasyon düzeyi. 2) Sağlık kurumlarının, özellikle de hastanelerin işletme zihniyeti bakımından hantal yapısı. 3) Sağlık sektöründe kullanılan teknolojinin eskimiş ve hatta önemli oranda işe yaramaz duruma gelmiş olması. 4) Ekonomik bunalım nedeniyle sağlık sektörü için ayrılan kamu kaynaklarının yetersizliği. 5) Sonuç olarak halkın sağlık hizmetlerine ilişkin memnuniyetinin düşüklüğü. Yanısıra özel sağlık işletmelerinin yasak olduğu dönemlerde bile varlığını sürdüren bir yeraltı özel sağlık sektörünün varlığı ve giderek boyutlarını genişletmesi. (Roberts, J.L, Mierzewski, P. 1993, s. 4-5)

Bugün sosyalist ülkelerin sağlık özelindeki en önemli üç amacı kalitenin artırılması, ma-

liyet-yarar analizine dayalı hizmet anlayışının geliştirilmesi ve maliyetlerin kontrol edilmesi olarak belirlenmektedir. Kamu sektörü merkezi, aşırı bürokratik yapısı ile kalite düşüklüğünün ve verimsizliğinin birincil nedeni olarak tanımlanmakta, içine girilmiş olunan derin ekonomik bunalım maliyetlerin minimize edilmesi çabalarının uyaranı olmaktadır.

Sağlık hizmetlerinin özelleştirilmesi maliyet bilincinin geliştirilmesi ve verimliliğin artırılmasının yolu olarak görülmekte ve yine (bağımlı ülkelerde olduğu gibi) sağlık sigortasının örgütlenmesi sonrasında yaygınlaştırılması planlanmaktadır.

Örneğin Macaristan'da kapitalizm ile entegrasyon sürecine paralel olarak ve 1992'de çıkarılan bir yasa ile, o zamana dek ortak bir fonda toplanmakta olan sağlık ve emeklilik kesintileri birbirinden ayrılmış ve ayrı bir sağlık sigortası fonu oluşturulmuştur. Oluşturulan fonlar hükümet dışı ve özerk idarelere bırakılmıştır. 1992 yılında sağlık merkezlerinin bir kısmı özelleşerek sigorta fonları ile sözleşme imzalamaya başlamışlardır. 1993 yılında birincil basamak sağlık hizmetlerinin özelleştirilmesine başlanmıştır. 1994 yılından başlayarak uzmanlık hizmetlerinin ve 1995 yılından itibaren de hastanelerin özelleştirilmesi programlarının uygulanmasına başlanacaktır. (Szatmari, M. 1993, s. 1-7)

Çekoslovakya'da da benzeri gelişmeler olmuştur. Merkezi sağlık hizmetlerinin yerel düzeyde desantralize edilmesi ile birlikte, sağlık sigortası sistemi geliştirilmiş, özel hizmet sunumu yapan sağlık kurumları ve özel sağlık sigortacılığı özendirilmeye başlanmıştır. (Raffel, M.W, et. all. 1992, s. 638 ve 643)

Diğer sosyalist ülkelerde de yukarıdakilere çok benzer gelişmelerin yaşanmakta olduğunu eklemek gerekir. (WHO, 1991)

IV. Özelleştirmenin beklenen etkileri

Özelleştirme politikasının sağlık sektöründe ek kaynak yaratmak, kaynakların etkin ve verimli kullanımı, sağlık düzeyinin yükseltilmesi hedefleri ile ne derecede örtüşen sonuçlar ürettiği konusu bu yazının en son olarak üzerinde duracağı nokta olacaktır. Hemen eklemek gerekir ki, konuyla ilgili somut veri ve değerlendirme bulabilmek zor olmaktadır. Ancak WHO'nun 1993 yılında hazırlamış olduğu bir rapor (Evaluation of Recent Changes in the Financing of Health Services, s. 21-26) tüm finans yöntemleriyle birlikte özelleştirmenin de kaynak yaratma, etkinlik ve eşitlik bakımından etkilerini değerlendirmektedir. Bu bölümde geniş olarak bu kaynaktan yararlanılmıştır. (Ayrıca bkz. yine Griffin, C.C. 1987, s.30 ve Creese, A.L. 1991, s. 311 ve 316)

IV.a. Fon düzeyi açısından

Özelleştirmenin finans sistemi üzerine etkileri konusunda değişik eğilimler mevcuttur: Halkın talebinin düşük olduğu durumlarda özel sağlık sektörünün yaygınlaşması, mutlaka yeni kaynak yaratmaz. Toplam sağlık harcamaları artabilir, ancak bu arada fiyatlar da artabilir. Bu durumda kaynaklardaki artış gerçek bir artış anlamına gelmez ve özelleştirmenin çoğu kez fiyatları artırıcı bir etkisi vardır. Özel sektör kamu hizmetinin kalitesini düşürebilir. Kamu ile özel sektör arasında, zaten kıt olan kaynaklar üzerinde gereksiz rekabet doğabilir. Bu rekabet hizmetin standardizasyonunu zorlaştırabilir. Zaten kıt olan kamu kaynaklarının tamamen özel sektöre kaymasına özellikle insan gücü açısından), kamu kurumlarının verimsizleşmesine neden olabilir.

Kullanıcı ödentilerinin ulusal düzeyde geliri artırıcı etkisi son derece sınırlıdır. Kullanıcı ödentilerinin bu anlamdaki etkisi iki düzeyde tartışılabilir: Ulusal ve bölgesel. Ulusal düzeyde, tüm sağlık sektörüne kullanıcı ödentisi ile ek kaynak yaratılabilmesi olanağı oldukça sınırlı görünmektedir. Genellikle bu düzeyin, tüm sağlık harcamalarının %20'sinin üzerine çıkamayacağı tahmin edilmektedir. Örneğin Sub-Saharan Afrika ülkelerinde bu etki düzeyi %4 olmuştur. Ghana ve Lesotho'da ise %15 düzeyinde kalmıştır. En fakir Afrika ülkelerinde oran %5'i geçmemektedir. Bu anlamda istisna oluşturan tek ülke Mali olarak görünmektedir. Mali'de tüketici ödentileri toplam sağlık harcamalarının %74'ünü oluşturmaktadır. Kullanıcıdan ek ödeme alma özellikle Afrika ülkelerinde ve hizmetin sunulduğu düzeyde, ücret dışı işletme giderlerinin karşılanmasında önemlidir.

Buna karşılık yerel düzeyde, kullanıcı ödentileri ile önemli ölçüde bir kaynak yaratma olanaklı olabilmektedir. Tayland'daki ilaç fonları böyle bir işlev görmüştür. 1988-90 yıllarında altı Afrika ülkesi, kullanıcı ödentileri yoluyla, ücret dışında kalan işletme maliyetlerinde %100'lük katkı gerçekleştirdiklerini bildirmişlerdir.

Kullanıcı ödentilerinin ortaya çıkaracağı fonun boyutları uygulamanın sürekliliğine ve

halkın hizmeti kullanım düzeyine bağlı olacaktır.

IV.b. Etkinlik açısından

Özel sektörün hizmet etkinliğini (hizmetin teknik etkinliği) ölçmek son derece zordur. Özel sektörde ucuz sağlık hizmeti üretildiğini söyleyebilmek güçtür. Özel sektörün daha ucuz hizmet ürettiğini vurgulayan kimi raporlar bulunsa da (Hindistan'dan böyle veriler bildirilmiştir.), kamu sektörü ile özel sektörün ortaya koydukları ürünlerin nitelik ve niceliğinin aynı olduğu kesin değildir. Öte yandan, özel sektör her zaman için kamunun yöneldiği gruptan son derece farklı özelliklere sahip olan gruplara yönelik hizmet üretmektedir. Bu da karşılaştırma yapılabilmesini olanaksız kılmaktadır.

Doğrudan ödemelerin teknik ve kaynak tahsisatına ilişkin etkinlik üzerine olan etkileri gelirin kullanılış biçimine bağlıdır. Yönetsel etkinlik üzerinde tartışmalı sonuçlar vardır. Kullanıcı ödentilerinin üst kurumların gereksiz kullanılışını önleyeceği, sevk sistemine uyumu sağlayacağı yönündeki tezler, uygun hizmetlerin, uygun düzeyde fiyatlandırılması ile çok yakından ilgilidir.

Örneğin Swaziland'da, immünizasyon ve diğer koruyucu hizmetlerin kullanımı kullanıcı ödentileri sonrasında düşmüş, Lesotho'da herhangi bir değişiklik gözlenmemiştir. Pakistan'da ise uygulama, kullanıcıların özel sağlık sektörüne yönelmelerine neden olmuştur. Zaire'de tedavi edici hizmetler için sağlık kurumlarıyla temas oranı kullanıcı ödentilerinin uygulamaya konması sonrasında %37'den %31'e düşmüştür. Oran, prenatal bakım için %95'ten %84'e inmiştir.

Kullanıca ödentileri yönetsel maliyetleri de artırmıştır. Sudan'da temel sağlık hizmetleri için ödenti toplanması, gelirin %10'u düzeyinde bir yönetsel maliyete neden olmuştur. Aynı oran hastanecilik hizmetleri için %75 olarak saptanmıştır. Zambia'da verildiğinden, para işe yaramaz duruma gelmiştir.

VI.c. Eşitlik açısından

Kullanıcı ödentilerinin sağlık hizmetinden yararlanmanın toplumsal dağılımını daha eşitlikçi bir tarzda yeniden düzenleyeceği beklentisi vardır. Buna karşın amprik verilerin ortaya çıkardığı tablo bu yönde bir genellemeye olanak tanıyacak derecede net değildir. Araştırmalar yüksek gelirli grupların, ek fiyat artışlarından etkilenmediklerini, tüketimlerini eski düzeylerinde sürdürdüklerini (bir başka deyişle taleplerinin fiyat bakımından inelastik karakterli olduğunu) göstermektedir.

Buna karşılık, ödenti düzeyi arttıkça fakirlerin yararlanımı düşmektedir. Düşmenin önceki talep düzeyinin %50'si oranında gerçekleştiği bile bildirilmektedir. Ghana'da uygulamanın başlatıldığı 1985'ten sonraki iki yıl içinde kullanım oranı düşmüş, daha sonraki yıllarda kentsel kesimde eski düzeyine yükselirken, ekonomik durumun daha kötü olduğu kırsal kesimde düştüğü düzeyde kalmıştır.

Özelleştirme ile, eşitsizliklerin, fiyat artışlarına bağlı olarak, fiyat artışlarını karşılayamayacak durumda olan toplumsal gruplar aleyhine derinleşeceği beklentisi vardır. Özel sektörün, kâr elde edemeyeceği alanlara (alım gücü düşük olan ve sosyal güvencesi bulunmayan toplumsal sınıflara, işsizlere, tarımsal ekonomiye yönelik yatırım yapma durumu söz konusu olmadığından, anılan sınıfların hizmete ulaşabilirliği güçleşecektir. Böyle bir durumda en azından, zenginlere ve yoksullara yönelik olmak üzere iki çeşit sağlık sisteminin gelişmesini beklemek gerekir. Niteliği daha düşük olan kamu sektörü yoksul kesimlere yönelik sağlık hizmetini (zorunlu olarak) yürütmek durumunda kalacaktır.

Bugün Güney ülkelerinde gözlenen durum zaten budur.

V. Sonuç

1- Özelleştirme politikasının kapsam ve hacminde 1980'ler sonrasında ortaya çıkan genişlemenin nedeni Dünya ekonomisinin içine girdiği, yapısal ve yeniden düzenlenmeyi gerektiren bunalımdır. Bu sorun bütün ülkelerde ortak olmasına karşın, özelleştirme değişik ülke gruplarında farklı argümanlar ve biçimlerde ortaya çıkmaktadır.

2- Gelişmiş kapitalist ülkelerde sağlık harcamalarının artışı en önemli sorundur. Harcamalardaki yükseklik kamu harcamalarından ve kamu sosyal güvenlik programlarından kaynaklanmaktadır. Bu nedenle kamu sağlık harcamalarının kısıtlanması, özel sigortacılık ve hastanecilik hizmetlerinin desteklenerek; bütün sağlık işletmelerinin içinde rekabet edebilecekleri piyasa koşullarının devlet tarafından düzenlenmesi başlıca reform yönelimleri olmaktadır.

3- Bağımlı kapitalist ülkelerde ise özelleştirme kaynak kıtlığına çözüm olarak önerilmektedir. Dolayısıyla, bu ülkelerde

özelleştirme (sigorta uygulaması ile birlikte) kullanım anında cepten yapılan ödemelerin piyasa koşulları içinde denetlenmesi ve sağlık sektöründe kapitalist ilişkilerin yerleştirilmesi amacına yönelmektedir.

4- Eski sosyalist ülkelerde ise özelleştirmenin amacı yukarıdaki ülke gruplarında gözetilenlerin bir bileşimi olarak belirmektedir: Hem hizmet etkinliğinin artırılması, hem de sağlık sektörüne kaynak yaratılması ve yer altı sağlık ekonomisinde dönmekte olan paranın piyasa mekanizması içinde denetlenmesi.

5- Sağlık hizmetlerinin örgütlenme şeması konusunda tartışılanlardan da hatırlanacağı gibi; finansmanın kamu ağırlıklı olması durumu kapitalizmin özüne ilişkin bir değişikliği ifade etmemektedir. Kamu ya da özel, her iki tür finansmanda da, asıl kaynak emek gücünün yarattığı değerdir. Kamu finansmanında fon üzerinde kamu vicdanının etkisi belirmekte ve işçi, emekçi sınıfların gücü denetleyici olabilmektedir. Özelleştirme dönemleri ise, bu gücün yıpratılmasına bağlı olarak gelişmekte ve sağlık sektöründe sermayenin rahatça hareket edebilmesini sağlamaktadır.

6- Bütün ülke gruplarında özelleştirme, ancak devletin yönetsel, finansal desteği ile birlikte yürütülebilmektedir. Gelişmiş kapitalist ülkelerde devlet desteği; kamu ve devlet eliyle yapılan sağlık harcamalarının azaltılarak kamu kurumlarının özel sektörle rekabete bırakılması, kullanıcı ödentileri ve özelleştirmeyi destekleyen yasal düzenlemeler aracılığıyla olmaktadır. Diğer iki grup ülkede ise bunun dışında devletin özel sektöre yaptığı doğrudan parasal yardımlar ön plandadır. Sonuç olarak devlet kaynaklarının özel sektöre aktarılması gibi bir durum belirmektedir.

7- Kamu sektörünün verimsizlik ve hantallığı tezi sağlık hizmetlerinin özelleştirilmesi sürecinin teorik arka planının en önemli argümanlarındandır. Bu argüman özellikle eski sosyalist ülkeler ile sektörde devletin ön planda bulunduğu İngiltere'de, kamu sektörünün durumunun saptanması ve özel olarak da yıpratılması amacıyla ve sektörde yaşanmakta olan sıkıntıların tek nediniymişçesine (üstelik benzer sorunlar özel sektörün payının ciddi boyutlarda olduğu ülkelerde de yaşanırken) özellikle kullanılmış ve özelleştirme verimlilik sorunun çözümü olarak önerilmiştir.

8- Buna karşılık özelleştirme ile amaçlandığı belirtilenlerin elde edilebildiğini gösteren sonuçları gözleyebilmek, en azından şimdilik, pek olanaklı olamamaktadır.

Temmuz 1994

Kaynaklar:

Altenstetter, C. (1992), "Health Policy Regimes and the Single Eoropean Market", Journal of Health Politics Policy and Law, 17(4), 813-46.

BBC (1993), Social Protection in the Central and Eastern European Contries-Cooperation and Convergence in the Perion of Transition, Working Paper for the Budapest Seminar.

Belek, İ. (1994), Sosyal Devletin Krizi ve Sağlığın Ekonomi Politiği, İstanbul, Sorun Yayınları.

Creese, A. L. (1991), "User Charges for Health Care: A Review of Recent Experience", Health Policy and Planing, 6(4), 309-19.

Feldstein, P. J. (1988), Health Care Economics, Third Edition, USA, Willey Medical Pub.

Griffin, C. C. (1987), Strenghening Health Services in Developing Countries through the Private Sector, International Finance Corporation Discussion Paper Number 4, Washington.

Le Grand, et. all. (1992), The Economics of Social Problems, Third Edition, London, The Macmillan Press Ltd.

Mooney, G. (1992), Economics Medicine and Health Care, Second Edition, Worcester, Billing and Sons Ltd.

Normand, C. (1991), "Economics, Health, and the Economics of Health", BMJ, 303, 1572-77.

OECD (1992), The Reform Economics of Health Care-A Comparative Analysis of Seven OECD Contries, Paris.

Raffel, M. W., Raffel, N. K. (1992), "Czechoslovakia's Changing Health Care Systems", Publics Health Reports, 107(6), 636-43.

Roberts, J. L. (1993), Health and Finance in Economic Recession, Who Document, Almaty.

Roberts, J. L., Mierzewski, P. (1993), Health and Health Care Finance-Options for Reform-Towards a Health for all Perspective, Who Document, Almaty.

Szatmari, M. (1993), Structural Changes in Hungarian Health Care, Who Document, Almaty.

WHO (1991), Organization and Financing of Healty Care Reform in Countries of Central and Eastern Europe, Report of a meeting Held at the WHO, Geneva.

WHO (1993), Evaluation of Recent Changes in the Financing of Health Services, Technical Report Series, Geneva

The World Bank (1990), Financing Health Services in Developing Contries-An Agenda for Reform, Washington.

The World Bank (1993), World Development Report. Investing in Health, Oxforrd University Press.

Özgürleşme ve kopuş

(ya da kurabilmek bilinci)

AŞKIN GÖNENÇ

"Filozoflar dünyayı yalnızca değişik biçimlerde yorumladılar, sorun onu değiştirmektir." (1)

İnsan, ancak çevresiyle kurduğu diyalektik ilişkide ileriye yönelik bir diyalog ve eylem zemininde kendisini varedebildiği ölçüde insan olabiliyor. Özgürlük de bir süreç: Doğanın ve toplumun değişim-dönüşüm yasalarının ve bu yasalar çerçevesindeki zorunlulukların bilince çıkartılıp, bu kavrayış ışığında yaşama müdahale edebilme süreci. "Çünkü zorunluluğu bilmek, belli bir amaca yönelik hareket alanını ve olanaklarını da bilmek demektir." (2) Ve insan, ancak zorunluluğu kavrayabildği ölçüde özgürleşiyor.

Bilincimizi toplumsal varlığımızın -çevremizin- belirlemesi, işbölümü, üretici güçler ile üretim ilişkileri arasındaki çelişki, sınıflar, sınıf savaşımı, sınıf egemenliği, devlet vb. yaşamdaki zorunluluklardır. Üretim araçlarının özel mülkiyeti tarihsel gelişim süreci içerisinde bir zorunluluktur. Kapitalizm de öyle, burjuvazinin sınıfsal egemenliği de. Ayrıca proletarya diktatörlüğü de bir zorunluluk, komünizm de... Tarihte zorunluluk bir eğilim olarak işliyor ve özgürlük; yaşananı kavrayıp ileriye doğru değiştirebilmekten geçiyor.

Burjuvazinin sınıfsal egemenliğinin, kapitalizmin temelinde artı-değer sömürüsüne dayalı üretim ilişkileri bulunuyor, üretim araçlarının mülkiyet biçimine bağlıdır. Fakat bu egemenliğin sürekli kalmasının koşulu artı-değer sömürüsünün 'kiymeti kendinden menkûl' varlığı değil, bu sömürüyü olanaklı kılan koşulların varlığının sürekliliğidir. Bu süreklilik ise, o ekonomik temel üzerinde şekillenen üstyapısal kurumların etkinliği ölçüsünde mümkün oluyor. Öyle ki: Burjuvazinin sınıfsal egemenliğinin temelinde -ekonomik temelde- bir tıkanma, kriz yaşandığında, sermaye düzeninin sistem olarak alternatifinin kendisini varedemediği koşullarda kör de olsa, topal da olsa, kapitalizm kendisini yeniden üretmeyi başarabiliyor.

"Üstyapı birkez doğunca, etkin pek büyük bir güç olur temelin bullurlaşmasına ve güçlenmesine etkili bir biçimde yardım eder." (3)

Burjuvazi, işçi sınıfını ve toplumu çok boyutlu ve sistemli bir kuşatma altında tutabildiği sürece ayakta kalabiliyor. Bu süreçte faşizan yöntemler ve bastırma politikaları tek araç olmuyorlar. Burjuvazi aile kurumundan, eğitim sistemine, etik değerlerden, "modern" toplumun tüketim ideolojisine, günlük ilişkilerine, kitle iletişim araçlarına vb. varan bir kuşatma ile işçi sınıfını ve tüm toplumu özel mülkiyetin kutsandığı bir yaşama, perspektif darlığına mâhkum ediyor. Bu anlamı ile kapitalizmin ideolojik kuşatmasının parçalanabilmesi ve kültürel bir kopuş yaratılabilmesi gerek kapitalizm koşullarında verilen mücadele boyutunda gerek Ekim Devrimi ve sosyalist inşa sürecinin çözümlenebilmesinde oldukça büyük önem taşıyor. Çünkü iktidardaki ve ekonomik temeldeki dönüşümler, eski toplumun bilincini doğrudan tasfiye etmiyor ve eski toplumun bilinci etkili olmaya devam ediyor.

Burada ideolojik-kültürel boyutta kopuş, şekilleniş süreçleri Sovyet pratiği ve de kapitalizmin koşullarında kollektif mücadele boyutunda sorgulanmaya, çözümlenmeye çalışılacaktır. Kuşkusuz iki gerçekliğin boyutları birbirinden farklıdır. Biri burjuvazinin sınıfsal egemenliği koşullarında kapitalizmin çok boyutlu kuşatması, diğeri dünya üzerinde kapitalist sistemin kuşatması altında proletaryanın sınıfsal iktidarı koşullarında sosyalist inşa sürecine yönelmiş bir ülkenin

(sistemin) yüzyüze geldiği dış kuşatma: Bir-sistemin bir başka sistemi kuşatması. Fakat bu iki kuşatmanın pekçok ortaklık barındırdığı söylenebilir, çünkü proletaryanın kendisini egemen sınıf olarak örgütlediği koşullarda (örgütlenme sürecinde) özel mülkiyet temelli burjuva ideolojisinin kuşatması-toplum genelindeki etkisi kendiliğinden yok olmuyor.

Günümüzde bırakalım sosyalist değerlerin toplum nezdinde kabul görmesini, Eylül yenilgisinin ardından sosyalist hareket içerisinde beliren ideolojik deformasyon ve kültürel yozlaşmayla birlikte pek çok insanın yürüyüşün dışına düşerek sistemle bütünleştiği ve de Ekim proleter devrimini ve ardından 70 yılı bulan sosyalizm pratiğini yaşamış Sovyetler Birliği'nde ideoloji-bilinç düzleminde başlayan kopamama, bozulma ve çözülüşün ulaştığı boyut düşünüldüğünde burjuvazinin ideolojik kuşatmasının parçalanmasının ve ideolojik-kültürel kopuşla, yenilenmenin önemi çok açık biçimde kendisini hissettirmektedir.

"Bilinen politik mücadele yoluyla toplumsal ilişkilerin dönüştürülmesi nasıl zorunluysa, varolan ideolojinin ve bu ideolojiyi üreten aygıtların işleyiş biçiminin de dönüştürülmesi gerekir (devrim öncesi ve sonrası)." (4)

Her üretim süreci aynı zamanda bir yeniden üretim sürecidir. Kapitalist toplum örgütlenmesi fabrikalardaki üretim sürecinden, eğlence tarzına kadar, üretim araçlarının varolan mülkiyet biçimine dayalı üretim ilişkilerinin üretim-yeniden üretim sistematiği içerisinde dönüşmeden sürebilmesi mantığını taşır. Çünkü "Emek gücünün yeniden üretimi, demek ki kendisinin olmazsa olmaz koşulu olarak yalnızca vasıflarının değil, aynı zamanda egemen ideolojiye boyun eğmesinin ya da bu ideolojinin pratiğinin, yeniden üretimini ortaya çıkarıyor... Emek gücünün vasıflarının yeniden üretimi ideolojik boyuneğme biçimlerinin altında ve içinde sağlanıyor." (5) Kapitalist düzende emek gücünün vasıflarının yeniden üretimi her ne kadar üretim dışına doğru kayıyorsa da (eğitim kurumları vb.) kapitalist üretim örgütlenmesi (üretimin kapitalist örgütlenmesi): emek-değer yasası, Fordizm, Taylorizm, vb. unsurlarıyla kapitalizmin bilincinin (işçi sınıfı açısından ideolojik boyun eğme biçimlerinin) yeniden üretildiği önemli bir noktadır.

Bu anlamıyla Sovyetler Birliği pratiği kapitalizmden kopuşu ne ölçüde başarabilmiştir?

Ekim 1917 ve sosyalist inşa

"Ama bu yeterli değil. Savaş acımasızdır. O soruyu keskin bir açıklıkla soruyor: Mahvolmak ya da ileri ülkelere yetişmek ve ekonomik bakımdan da geçmek" (6)

"Yetişmek ve geçmek" biçiminde formüle edilen bu perspektif 1917 Ekim devrimi arifesinde Lenin tarafından sunuluyor. Sosyalizmin ancak iktisadi olarak gelişmiş ileri bir kapitalist ülkede yaşayabileceği zafere ulaşabileceği biçimindeki Marksist öngörüyü içinde taşıyan bir perspektif.

Fakat tarih hiç de beklendiği gibi gerçekleşmiyor. Önce Ekim Sosyalist devrimi pek umulmadık bir biçimde sosyalizmin kurulabilmesinin iktisadi temeline sahip olmayan geri bir tarım ülkesinde patlıyor; hemen sonrasında 1. Emperyalist paylaşım savaşının sonunda, Şubat ve Ekim pratiğini yaşayan Rusya'nın ardından Avrupanın gelişmiş kapitalist ülkelerinde patlak verecek proleter devrimler ve devrimi yapacak gelişmiş proletaryanın Rusya'da sosyalist inşa sürecine omuz vereceği öngürüsünün de gerçekleşmemesi Rusya'daki devrimi bir anlamda belirsizliğe sürüklüyor ve 'Rusya başarabilir mi?' sorusunu gündeme getiriyor. Bu soru 1924 yılında Stalin tarafından *tüm ortodoks marksist öngörülere rağmen* Rusya'nın dış yardıma muhtaç olmaksızın sosyalizmi kurabileceği biçiminde yanıtlanıyor. Yanıt; gerek o gün gerek günümüze kadar gelen süreçte (hala da) temel bir tartışmanın da başlangıcı oluyor: Tek ülkede sosyalizmin zaferi...?

"Böyle bir olanak olmadan, sosyalizmin kurulması, perspektiften ve sosyalizmi sonuna kadar kurmak güveninden yoksun bir kuruluş olurdu. Sosyalizmi kurmanın mümkün olduğuna inanılmazsa, ülkemizin teknik geriliğinin sosyalist toplumun tam olarak kurulabilmesi için *aşılmaz* bir engel olduğuna inanılırsa, sosyalizm kurulamaz. Bu olanağı yadsımak, sosyalizmin kuruluşu işine inanmamak, Leninizmden ayrılmak demektir.

Öbür ülkelerde devrim muzaffer olmadan *bir tek* ülkede sosyalizmin kesin zaferinin *olanaksızlığı* ne demektir?

"Bu, hiç değilse bir sıra ülkede devrim muzaffer olmadan, müdaheleye karşı ve dolayısıyla burjuva düzeninin restorasyonuna

karşı tam güvencenin olanaksızlığı demektir. Bu tartışma kabul etmez tezi yadsımak, enternasyonalizmden ayrılmak, Leninizmden ayrılmak demektir."(7) Düşüncelerini savunan Stalin'in de taraf olduğu bu tartışmaya kapsamlı olmamakla birlikte yazımızda da yer vereceğiz. Fakat öncelikle Sovyetler Birliği'nde sosyalist inşa sürecinde yüzyüze gelinen zorluklar ve zorunluluklara değineceğiz.

Hedeflenen büyük sosyalist dönüşümün gerçekleşmesi, acil sorunların çözümlenmesi gibi görevlerle yüzyüze kalan Sovyet Rusya'nın düşman kapitalist ülkelerce çevrili olması bu çalkantılı yıllarda çıkış yolunu bulmayı güçleştiriyor. 20. yy'ın başlarında Rusya nesnelliğinde "Tek ülkede sosyalizm" hızlı sanayileşmeyi zorunlu kılıyor. Bu gereklilik J. Stalin tarafından kavranıyor. Pratik bir zorunluluk, *teoriyi zorlayan ve önüne geçen* bir pratik.

Stalin bu konuda; 1928 yılında, sanayileşme atılımının -I. beş yıllık kalkınma planının başında-, "Eğer biz tek ülke olmasaydık, proletarya diktatörlüğü ülkelerinden biri olsaydık, sadece bizde değil, diğer ülkelerde de, örnek olsun Almanya ve Fransa'da da, proletarya diktatörlüğü olsaydı, sanayide yüksek kalkınma hızı sorunu ile bu kadar ağır bir şekilde karşılaşmazdık" (8) değerlendirmesinde bulunuyor.

Savaş Komünizmi ve NEP'in ardından 1928 yılında Rusya topraklarında öne konan perspektif Lenin'in Ekim Devrimi'nin hemen arifesinde ifade ettiği iktisadi alanda en ileri kapitalist ülkenin seviyesine ulaşma ve geçme hedefi idi. Bu süreçte somutlanan -somutlanmaya çalışılan- hızlı sanayileşme (sanayileşme atılımı) oluyor. Bir zorunluluk olarak öne çıkan hızlı sanayileşme; başlıbaşına teorinin zorlandığı bir olgu iken, bu süreçte gözlemlenen meta üretimine dayalı değer teorisi, ücret makasının açılması ve üretimde verimliliğin arttırılması kaygısı ile üretimin yukarıdan örgütlenmesi de Marksist klasiklerin zorlandığı alanlardır. Bu zorlama ne ölçüde bir zorlamadır, göreceğiz. Bu anlamı ile hızlı sanayileşme Sovyet pratiğinin kavranmasında anahtar işlevi görmektedir.

Nedir hızlı sanayileşme?

Birinci Beş Yıllık Plan'ın uygulanmaya başlandığı 1928 yılı sosyalist inşa sürecinde dönüm noktası oluyor. Genel olarak sanayide ve özel olarak üretim araçları üretiminde yüksek bir kalkınma hızının, ülkenin sanayileşmesinin temel ilkesi ve anahtarı olarak görülmeleri, tüm ekonominin sosyalist gelişme ilkelerine göre değiştirilmesinin ana pransip olduğu sanayileşme atılımının başlıca hareket noktaları oluyor.

Bu süreçte Rusya sanayileşmesi, köylülerden işçi devşirmek gibi bir zorunluluk ve zorlukla karşılaşıyor. Nitelikli işgücü yetiştirme ve istihdam, sanayileşmenin çözmesi gereken sorunlar olarak belirirken bu süreçte "köylülerden büyük hacimlerde ve çok hızlı bir biçimde işçi devşirmek, aynı zamanda, sosyalist insanın kurulmasını da zorlaştırmıştır." (9) Sanayileşme atılımı ile birlikte tarım üretimi yeniden düzenlenirken NEP döneminde iyice güçlenen ve kollektif mülkiyet karşısında provakasyon ve saldırılara girişen Kulaklar ile amansız bir sınıf savaşı da veriliyor: "...Demek ki, partimizin kırsal alandaki bugünkü politikası eskinin devamı değildir, bu günkü politika, eski kırın kapitalist unsurlarının sınırlandırılması (ve mallarından edilmesi) politikasının, sınıf olarak kulakların tasfiyesi politikasına doğru tam bir dönüşüdür." (10) Hızlı sanayileşme bu boyutu ile de sınıf savaşı demek oluyor. NEP döneminde meta üretimi yaygınlaşmış, kırlarda ve kentlerde kapitalist nüveler güçlenmişti. Bu noktada kopuşun zorunluluğunu kavrayan genç sovyet ekonomisi, sanayileşme atılımı ile birlikte köylülerden büyük hacimlerde işçi devşirirken işgücü dalgalanması denen bir olguyla da karşı karşıya kalıyor.

Genç Sovyet ekonomisindeki "Kol emeği dalgalanmalarının nedeni nedir?" sorusuna Stalin: "Ücretlerin yanlış olarak ögütlendirilmesidir. Ücret tarifeleri sisteminin yanlış düzenlenmesi, ücretler alanında "solcu" eşitçiliktir. İşletmelerimizin bir kısmında ücret oranları öyle saptanmıştır ki vasıflı-emek ile vasıflı-olmayan emek arasındaki fark, ağır iş ile hafif iş arasındaki fark hemen hemen ortadan kaldırılmıştır. Ücretlerin bu aynı düzeye indirilişi sonucu; vasıflı olmayan işçi vasıflı işçiler kategorisine geçmede hiçbir çıkar görmemekte ve böylelikle işçi, ilerleme perspektifinden yoksun bırakılmakta ve bunun sonucu olarak, kendisini üretimde bir çeşit "sayfiyedeymiş gibi" saymakta ve "birkaç kuruş kazanmak için" zaman zaman çalışıp; "talihini denemek üzere" başka yere gitmektedir. Ücretleri bir düzeye indirme eğilimi vasıflı işçinin de, vasıflı işin değerini bilen bir işletme bulana kadar, o işletmeden bu işletmeye geçme sonucunu vermektedir. Bu derde deva bulmak için vasıflı emek ile

vasıflı-olmayan emek arasındaki farkı göz önünde bulunduran bir ücretler tarifesi sistemi örgütlendirilmelidir." (11) yanıtını veriyor. Bu soruna denk düşen yeni tarzda çalışmak, yeni tarzda yönetmek konusunda ise "Yeni durumda, artık üretimde bireysel sorumluluk bulunmamasını hoşgöremeyiz. Bu derde çare bulmak için, çalışmaları yeni biçimde örgütlendirmeli, ve eldeki güçleri her grubun kendi işinden makinelerden, tezgahlardan ve işinin kalitesinden sorumlu olabileceği tarzda düzenlenmelidir." (12) görüşünü savunuyor. Ücretlerin ve üretimin örgütlenmesindeki bu uygulamalara üretimde verimililiğin arttırılması kaygısı ile gidiliyor.

Gerekli miydi?

Hızlı sanayileşme, üretimde verimliliğin arttırılmasını gerektirir. Üretimde verimliliğin arttırılması mujiklerin fabrikalara doldurulduğu sosyalist inşa nesnelliğinde kollektif sorumluluk ile sağlanamıyor. Bu dönemde genç sovyet yönetimi "ücretlerde eşitçilik" uygulamasını, atılımın öngerektirdiği iş disiplini ve nitelik arttırımının engeli olarak görüyor.Bileşik emek ile yalın emek, ağır iş ile hafif iş, arasındaki farkı ücretler düzeyinde hemen hemen kaldıran bu uygulama, beceriksiz işçilerin beceri kazanmalarında çıkar görmemelerinin zeminini hazırlıyor. Ve bu nesnellik koşullarında ücret makasını açmak pratik bir zorunluluk olarak değerlendiriliyor fakat bu zorunluluk bir yönüyle de eskinin yaşaması, kopamamışlık anlamına geliyor. Ortodoks anlamda "sosyalizmin eşitlikçi geleneğinden uzaklaşma eğilimi" olarak da değerlendirilen bu uygulama teoriyi zorluyor (?). Fakat ne ölçüde?

Meta üretiminin gözlemlendiği bütün ekonomik yapılarda değer yasası geçerliliğini korur. Maddi özendiriciler ise değer yasasının üzerinde yükselirler. Sosyalist kuruluş sürecinde maddi özendiricilerin zaman içerisinde yok olma eğilimi taşıması gerekir. Bu *kopuş* ve *kuruluş* için temel bir *zorunululuktur*.

"Burada karşılaştığımız şey, kendine özgü temeller üzerinde gelişmiş olan bir komünist toplum değildir, tersine, kapitalist toplumdan çıkıp geldiği biçimi ile bir komünist toplumdur; dolayısıyla, iktisadi, manevi, entellektüel, bütün bakımlardan, bağrından çıktığı eski toplumun damgasını hala taşıyan bir toplumdur. Bu bakımdan üretici birey olarak -gerekli indirimler yapıldıktan sonra- topluma vermiş olduğunun karşılığını alır. Besbelli ki burada uygulanan ilke, eşit değerler değişimi olduğu ölçüde meta değişimine hükmeden ilkenin aynıdır" (13) "Öte yandan: bir işçi evlidir, öteki değildir; birinin ötekinden daha çok çocuğu vardır, vb. Bu durumda eşit emek sarfettikleri halde ve dolayısıyla toplumsal tüketim fonundan eşit ölçüde yararlanma olanağına sahip bulundukları halde, biri gerçekte ötekinden çok almaktadır, bir ötekinden daha zengindir vb. Bütün bu sakıncalardan uzak durabilmek için, eşit hak olmamalıydı. Ama bu gibi kusurlar uzun ve sancılı bir doğumdan sonra kapitalist toplumdan çıkıp geldiği biçimi ile komünist toplumun birinci aşamasında kaçınılmaz şeylerdir." (14)

"Sosyalizmin eşitlikçi geleneği" yalın emek ile bileşik emek arasındaki ücret farkını ortadan kaldırma perspektifini taşır. Çünkü bileşik emeğin maliyet giderleri toplum tarafından karşılanır. Engels bu konuda: "Peki bütün o bileşik emeğe daha yüksek ücret ödenmesi önemli sorunu nasıl çözümlenir? Özel ücretliler toplumunda, nitelikli işçinin yetişme giderlerini özel kişiler ya da aileleri yüklenirler; öyleyse nitelikli emek-gücünün daha yüksek fiyatı önce özel kişilere ödenir. Sosyalist örgütlenmeli toplumda bu giderleri toplum yüklenir. Öyle ise meyveler bir kez üretildikten sonra, bileşik emeğin daha yüksek değerleri toplumundur. İşçinin kendisinin birtek hakkı yoktur; ve bu arada kıssadan alınacak hisse bir de şudur ki, işçinin 'emeğin tam ürünü'ne olan hakkı buna gösterilen saygınlık ne olursa olsun, hiçbir zaman ufak-tefek pürüzler olmaksızın ileri sürülemez." (15) diyor. Değer teorisinin geçerliliğini yitirdiği, kollektif mülkiyete uygun bu öngörü sovyet pratiğinde alaşağı edilmemiştir. Yaşanılan süreç "pratiğin teorinin önüne geçtiği" bir süreçtir.

Kendinden önceki tüm Marksist öngörülere rağmen 1917 koşullarında geri bir tarım ülkesinde patlayan proleter devrimin ardından bu ülke nesnelliğinde girilen sanayileşme atılımı yani tek ülkede sosyalizmin inşası ilk adımda her alanda bir merkezileşmeyi beraberinde getirmiştir. Ekonomide "taylorist" işletmecilikten esinlenen uygulamalar ve ücret makasının açılması, üretim alanından başlayarak sosyalist bilincin inşasını geciktiren unsurlar olarak varoluyorlar. Bilinç bir üstyapısal kavramdır. Sosyalist inşa sürecine giren bir toplumun bir bütün olarak sosyalist bilince ulaşması, ekonominin ve toplumun sosyalist örgütlenmesinden sonra gelir. Bu sonralık ta-

mamen sonra anlamında değildir. Diyalektik ilişki içerisinde bir çıkış momenti olarak iktisadi atılımlar bilinci etkiler ve süreç bu andan itibaren karşılıklı etkileşimle devam eder.

Sovyet pratiğinde merkezileşmiş yönetim, fabrikalardan başlayarak, parti merkez komitesine kadar kendisini hissettirmiştir. Onbeşinci kongreden sonra parti içi muhalefetin tasfiyesi ve tasfiye biçimi partinin işleyişini olumsuz yönde etkilerken böylesi sağlıksız işleyiş koşullarında "tek adam" yönetimi-belirleyiciliği öne çıkıyor. Gerek parti içi demokrasinin, gerek toplumsal boyutta sosyalist demokrasinin, meta üretiminin varolduğu ve değer teorisinin geçerli olduğu sanayileşme atılımı yıllarında yeterince olgunlaşmadığı söylenebilir. Bir başka biçimde; değer teorisi, ücret makasının açılması, maddi özendiriciler, yönetimin aşırı merkezileşmesi sanayileşme atılımının doğal sonuçları olarak genç Sovyet partiğinde ortaya çıkmıştır diyebiliriz.

Kopmadan kurulamıyor!

"...ekonomik bakımdan olgun olmayan hiçbir ayaklanma sosyalizmi yaratamaz" (16) diyen Lenin'in ülkesinde öncelikle 1917 proleter ayaklanmasıyla iktidar alınıyor, ardından "sosyalizmi yaratma" yolunda temeli olgunlaştırma yoluna gidiliyor.

Hızlı sanayileşmenin zorunluluğunun kavranması Sovyet Rusya pratiğinde bir katkı ve ilerleme oluyor. Fakat Marx ve Engels'in "komünizmin ile evresi" dedikleri "kapitalizmden çıkıp geldiği biçimi ile komünist toplum"dan *komünizme yürüyebilmek* gerek değer yasasından ve onun doğal sonçlarından, gerek de üretimin-üretici güçlerin kapitalist örgütlenmesinden kopuşu zorunlu kılıyor. Kapitalist bilincin kökleri buralarda tutunabiliyor. Kısaca: Kopmadan kurulamıyor!

Komünizme yürümek *dünya devrimi* perspektifinden geçiyor. Dünya devrimine büyümeyen bir sosyalizm için *komünizm* hayal oluyor.

Kopuş ve kuruluşun bir ayağında dünya devrimi bulunurken öbür ayaklarında en genel hatlarıyla; sosyalist demokrasi, katılımcılık, işçi denetimi, üretici güçlerin ve üretimin örgütlenmesinin yabancılaşmayı ortadan kaldırma perspektifine uygun düzenlenmesi, maddi özendiricilerin yerini ve önemini manevi özendiricilere bırakması vb. olgular bulunuyor. Açıktır: İlerleyemeyen geriliyor ve ilerleyemeyen Sovyet sosyalizmi kapitalizmden tam anlamıyla kopuşu hiçbir zaman gerçekleştiremiyor. Bu anlamıyla, Sovyet pratiğinde **tek ülkede sosyalizm** değer yasasıyla, maddi özendiricilerle, küçük üreticilerle, yönetime ve iktidara yabancılaşmayı somutlayan bürokratik aygıtıyla, enternasyonalizmin tek ülkede sosyalizmin bekasına mahkum edilmesi ve unutulan dünya devrimi ile ayrıca sosyalizmin, komünizmle arasına çizilen kalın çizgiyle kendinden menkul başlıbaşına bir sistem olarak değerlendirilmeşiyle kopamamışlığın ifadesi oluyor. Bu noktalarda kopuşun zorunluluğunu kavrayamayan Sovyet sosyalizmi özgürleşemiyor.

Günümüzden komünizme yürümek

Komünizme, Leninist yoldan yürüyenler açısından bir devrimin *öznel* faktörü o devrimin olmazsa olmaz koşuludur. *Leninci öncü* komünist savaşımın bir zorunluluğudur.

Öncü dönüştürendir. Dönüştürmek irade işidir ve Leninci öncü iradeci olandır. Nasıl kopmadan kurulamıyorsa, öncü de, yetiştiği toplumun yapısından temel noktalarda *kopamadığında dönüştüremiyor* ya da dönüşüm *güdük kalıyor* ve sürekli eskiyi bağrında taşıyor.

Kopma bir arınma işidir ve komünizme yürüyenler ideolojik politik ve örgütsel anlamda kapitalizmden koparak kendi dinamikleri üzerinde yükselmek zorundadırlar.

İdeoloji, kavrayıştır; doğanın ve toplumun, bunların değişim-dönüşüm yasalarının kavranışı. Bu düzlemde kopuş sınıf kavramının, devletin, sınıf-devlet ve sınıf-demokrasi ilişkilerinin ve de emperyalist kapitalizmin Leninci kavranışından geçiyor. Türkiye sosyalist, devrimci hareketi yoğunluklu olarak 1935 Komintern cephe teorilerinden, Avrupa anti-faşist direnişlerinden, Çin ve Latin Amerika devrimlerinden beslenen ve birike birike bir moloz yığınını andıran devrimci-demokrat, halkçı lekelerinden kendisini arındırmak zorundadır. Bu süreç, Marksizm-Leninizmin sınıfa karşı sınıf temelinde ilerici-ilerletici bir zeminde sisteme muhalif tüm akımların üzerinde yükseldikleri ya da yükselmeye çalıştıkları toplumsal dinamikleri (cins ayrımcılığı sorunu, çevre sorunu, vb.) de kucaklayacak zenginlikte üretilmesinden ayrı düşünülemez.

Kavrayış davranıştır.

Politik-örgütsel hat, ideolojik kavrayışın yansımasıdır. Öyle olması gerekir. Örneğin ittifaklar politikasında sınıfa karşı sınıf pers-

pektifi, tüm ittifakların reddi biçiminde formüle edilmemeli, bu vulgarizasyondan farklı olarak ittifaklar kavrayışının "anti-"lerle tanımlanan çerçeveden kurtarılması zorunluluğu anlaşılmalı.

Türkiye devrimci hareketi, "anti-" lerle belirlenen ittifak tespitlerinde en büyük handikapı Kemalist hareketle, islamcı hareket arası gitgellerde yaşadı, yaşıyor. Anti-emperyalizm ve anti-kemalizm zemininde islamcı hareketle ya da bir kısmıyla ittifak olasılığı tanınırken islamcı gericilik (şeriat) karşıtı bir zeminde de Kemalist laiklikle flört ediliyordu, hala örneklerine rastlamak mümkün. Bizler, komünist bir bakış açısıyla kapitalizmin her noktasına müdahale etmeyi amaçlıyoruz. Bu süreçte müdahale noktamızın ve müdahale açımızın yaklaşık ortaklaştığı bütün hareketlerle ve toplumsal dinamiklerle ortaklığın korunduğu her durumda ilkeli birlikteliklere gitmeli, ittifaklar kurmalıyız. İttifak tespitinde müdahale noktası ya da birşeye karşıt olmak tek başına yeterli olamıyor, karşıtlığın nereye götüreceğini bilmek gerekiyor. Aslolan müdahale açısındaki anlık ya da dönemsel olan yakınlaşma-ortaklaşmadır. Açıdaki ortaklık kalıcı bir ortaklıksa ve hedef birliğini barındırıyorsa burada söz konusu olan ittifak değil birliktir zaten. Basit bir örnek soru gerekirse: TCK 163. maddenin kaldırılması Kemalist gericiliğe indirilen bir darbe ya da burjuva hukukunda açılan bir gedik miydi? Kimilerinde gedik açtığımız gibi bir yanılsama doğdu.

> *"Her ezilen ulusun burjuva milliyetçiliği zulme karşı yönelmiş olan genel bir demokratik içerik taşır, ve bizim ulusal ayrıcalıklar sağlama eğiliminden bunu kesin olarak ayırdederek; ...kayıtsız şartsız desteklediğimiz işte bu içeriktir."* (17)

Ulusal sorun konusunda ise Kürt Ulusal Devrimci Hareketi ile ittifakımız, Büyük Türk Şovenizmi'nin karşısında Kürt ulusunun ve/veya ulusal bilincinin yükseltilmesine dek genişletilemez. Bizim ittifak anlayışımız her türlü ulusal baskının ve tahakkümün ortadan kalkması yolunda emperyalizmle ve Türk Şovenizmi ile mücadele zemininde olmalıdır. Bu zeminin ötesinde bir ulusalcılık; istediği kadar anti-kemalist, anti-Türk şovenizmi çizgisinde olsun ittifak ve destek politikamızın dışında kalmalıdır. Bizler ulusal mücadelelerin, *her türlü ulusal baskıya ve tahakküme son* belgisi çerçevesinde ortaklaştığımız ilerici yönünü destekleriz.

Sözün kısası; bizler, ittifak olgusunu birşeylere karşı olunmasından dolayı ve bu karşıtlık zemininde değil, içinde olduğumuz bu büyük kurtuluş yürüyüşünde dışımızdakilerle, adımlarımızın ve müdühele açımızın dönemsel ortaklaşmasından dolayı sınıfa karşı sınıf zemininde kavramalıyız. İdeolojik omurgamızı, sınıfa karşı halk ya da sınıf dışında birşeyler temeline dayanarak örmediğimiz gibi politikalarımızı da bu temel üzerinde şekillendiremeyiz.

Bu noktalarda kopuşun temelinde komünistçe kavramak yatıyor.

> *"...Bilinçli işçiler için sosyalizm uzlaşıcı küçük burjuva fikirleri ve milliyetçi muhalefet eğilimlerini gizlemeye yarayan kullanışlı bir maske değil, ciddi bir inançtır."* (18)

Komünizm bir inançtır ve komünizmi diğer inanç sistemlerinden ayıran temel nokta da inanılan değer ya da şeylerin farklı olması değil, bu farklı olan değer ve şeylere inanma biçimi oluyor. Komünizmde yasak sorular, bilinmeze havaleler, merkez bilirci tavırlar, sorgulanamaz ön kabuller yoktur. Komünistçe kavramak, inanma biçiminin idealist, tapınmacı ve kulluk anlamında teslimiyetçi lekelerden arınılması ölçüsünde mümkün oluyor.

İktidar, örgüt, kültür...

Komünistler, özde her türlü örgüt ve iktidar biçimine karşıdırlar. Fakat bu gerçeklik, komünizme yürüyebilmek için Leninist anlamda örgütlenmek ve devrim sonrası iktidarın proletarya diktatörlüğü olarak örgütlenmesi zorunluluklarını gerçek dışı bırakmıyor. Gerçek dışı olan, zorunlulukları, onları doğuran nesnel-öznel koşullardan bağımsız değerlendirerek mutlaklaştırmak ve bir yasa katına yükseltmektir. Örgüt de devlet de insiyatif ve iradesini, kendisini tanımlayan amacın dışına taşımaya çalıştıkları, bu amacın dışında kullanmaya kalktıkları ya da kendisini bir zorunluluk haline getiren koşulların ortadan kalktığı durumda sürdürmeye çalıştıkları ve/veya kullandıkları taktirde bir zorunluluk olmaktan çıkıyorlar. Çünkü zorunluluk belli tarihsel koşullar içerisinde ve belirli bir hareket yönü doğrultusunda tanımlanabiliyor. Belirlenen amacın dışında ya da zorunluluğu doğuran tarihsel koşulların (nesnellik) ortadan kaltığı durumlarda zo-

runluluk, zorunluluk olmaktan çıkıyor ve bir kâbus halini alabiliyor.

Sovyetler Birliği pratiğinde burjuva devlet karşısında bir karşılaştırma mantığının aşırılaştırılması biçiminde yüceltilen işi devletin yaşadığı bürokratik yozlaşma -ki devlet ne kadar işçi olursa olsun komünistçe bir kurum değildir- ve ülkemiz devrimci sosyalist hareketinde yıllardır değişmiş ve değişmekte olan toplumsal-politik ve öznel koşullara rağmen o geri programlar bir yana, örgütlenme mantığı ve politik çalışma biçiminin -dönemlere uyum sağlayamayacak derecede- ısrarla orjinalitesini koruması olumsuz bir kavrayışın ve kavrayış geleneğinin somut yansımaları olarak değerlendirilebilir.

Sovyetler Birliği pratiğini bir kenara bırakırsak ülkemiz sosyalist, devrimci hareketlerinin, örneğin, dar kadro çalışması ile politik kitle çalışması arasında bir denge tutturamamaları, bu iki tarzı yapay bir şekilde karşı karşıya getirmeleri ve değişen toplumsal koşullarla orantılı bir şekilde iki tarz arasındaki geçişleri sağlayamayıp ilişkilerini sağlıklı bir zeminde örememeleri hemen bütün yapıların bu iki tarzdan birini tercih ederek mutlaklaştırmaları ve diğerini tamamen dışlamaları sonucunu doğurmuştur, doğuruyor. Bu olumsuz kavrayış kendi örgüt kültürünü de yaratıyor ve süreklilik içerisinde yeniden üretebiliyor.

Açıktır: Bütün örgütlerin kültürleri; oluştuğu koşullar ve dayandığı toplumsal dinamikler tarafından aşırı ölçüde belirleniyor. Örneğin; 1980 yenilgisinin ardından devrimci, komünist hareketin sınıfla ve toplumun diğer kesimleri ile varolan bağlarının zayıflayıp koptuğu gözlendi. Bu olgu bir yandan 1980 öncesi öncü-sınıf, öncü-kitle ilişkilerinin ne derece sağlıksız bir zeminde yeşerdiğinin göstergesi olurken öbür taraftan devrimci, komünist hareketin tabanının neredeyse tamamen öğrenci gençlik-gençlik hareketi zeminine daralıp hapsolmasının koşullarını ortaya çıkardı. Hedef her ne kadar devrim ve komünizm olarak kalmış olsa da tabanın öğrenci gençlik ve gençlik hareketine kayması kültürel anlamda olumlu kopuşların olanaklarını sunarken çürütücü boyutta bir yozlaşmayı da körükledi, süreç iki yönlü işledi. Sürecin olumsuz yönünü ele alacak olursak: Burjuva toplumun kültürü ve ilişkileri karşısında, halk kültürünün kimi (pekçok) unsurunu "ilericilik" adına savunan devrimci, komünist hareket içerisinde '80 yenilgisinin ardından feodal kalıpların, aşamamışlığın, bacı kültürünün eleştirisiyle birlikte -ki bunlar olumluluk sayılabilir-, yaşam tarzıyla, cinsel tercihlerle, birey felsefesiyle, burjuva kültürün yozlaştırıcı etkileri boy vermeye başlamıştır. Günümüzde feodal kültürün ve kalıpların "aşılmışlığı" içerisinde kapitalist kültüre boğazına kadar batan devrimci hareketin kimi unsurlarının kültürel anlamda bir kopuş yaşamaları da ayrı bir zorunluluk olarak beliriyor.

Bu zeminde kopuş; "komünizmi bugünden yaşamak" biçiminde anlaşılmamalıdır. Nasıl ki Proletarya Diktatörlüğü kapitalizmden bir kopuş ama komünizmi yaşamak da değilse ve bir geçiş toplumuna tekabül ediyorsa, politika yapış biçimi (politik kültür), örgüt tarzı, birey-örgüt ilişkisi, bireysellik, yaşam tarzı, kültür vb. noktalarda burjuva kalıplardan kopulmalıdır. İşte bu noktada "komünistçe yaşanmaz çünkü bu toplumda yaşadığımız sürece bu toplumun lekelerinden arınmamız olanaksız. Tıpkı çamurda yürüyen birisinin ayakkabılarına, paçalarına çamur bulaşmasını engelleyemeyeceği gibi kopuş olanaksızdır ve bu toplumda yaşadığımız sürece bu toplumun lekelerini taşıyacağız..." vb. görüşler "önemli" bir yer tutuyor. Bir yönüyle kopamamışlığın teorisini yapmak olarak da yorumlanabilir. Kuşkusuz, bizler, bu toplumda yaşadığımız sürece bu düzenin bakkalından, marketinden alış-veriş yapacağız, okullarında okuyacağız, belki endüstriyel demokrasiden de nasibimizi alıp bu düzenin medyasını takip edeceğiz. Fakat bizler, kopmak derken kapitalizm içerisinde kızıl adacıklar yaratmaktan da bahsetmiyoruz. Kastettiğimiz; komünist savaşımda olanların düşünsel ve eylemsel mentalite anlamlarında, bireysel tatmin olgusunda, yaşam tarzı (eğlence, iş yaşantısı, aile ilişkileri, bireysel ilişkiler, duygusallık vb.) boyutlarında kopabilmesi, bu temel noktalarda içinde yaşadığı toplumun çarklarında kopamamışlığı ile öğütülen nesneler değil, bu noktalarda bizim topraklarımızdan beslenen dönüştürücü özneler olması gerekliliğidir. Unutmayalım: Kopamayan dönüştüremiyor... Düzenle olan bağların gözden geçirilmesi gerekiyor.

Yüzümüzü komünizme dönmek...

Kopuş, bu noktalarda komünizme yönelmiş bir geçiş toplumuna uygun normlarda üretime geçilmesinden ayrı düşünülemez. Çünkü: Geleceğin toplumunun kültürel yapısının ve ilişkilerinin en azından nüvelerinin, dönüştürecek olanların bünyesinde yeşertilip hayat verilmesi bir zorunluluk ola-

rak önümüzde duruyor.

Örgütsel-politik anlamda kopuş (defalarca söylendi-yazıldı fakat yinelemekte yarar var): Örgütü, bir araç olmaktan çıkartıp amaçlaştıran ve kendisi için örgüt durumuna getiren kavrayışın ve kültürün aşılması, kollektifin hem kendi içerisinde hem de ardıllarına yönelik güven verici bir politik hat izlemesi, pragmatizm ve makyavelizmin politik rehberlerimizden çıkartılması, organizasyonun birey ve yerellik insiyatiflerini-iradelerini yok eden tarzdaki kısırlaştırıcı ast-üst ilişkisinin (yapay kalıpların) dışında, doğal gelişim süreci içerisinde bireyin iradesini kollektif irade içinde eritebilmesi (teslimiyeti değil) temelinde örülmesi ile mümkün oluyor. Ancak bu tarz bir örgütlülük *özgürleştirici* olabiliyor.

Kültürel kopuş konusunda ise hala, örgüt-birey ilişkisi, yaşam tarzı, bireysellik-özel yaşam, sanat kültür anlayışı noktalarında, köktenci, gerçekçi ve de kalıpları, şablonları dışlayan tartışmalara ve üretime ihtiyaç duyulmaktadır.

Tüm bunlar bütünsellik içerisinde değerlendirildiğinde ideolojik kavrayışın önemi açığa çıkmaktadır. İdeolojik planda *sosyalizmin ve özgürlüğün yanılsamalı görünümlerinden* arınmak gerekiyor. Sosyalizmi ve komünist mücadeleyi demokrasiye, demokratik kazanımlara ya da demokrasi mücadelesine indirgemek (ne kadar "devrimci" olursa olsun), uygulayıcılarını komünizm yürüyüşünün dışına atarken, ulaşılan kitlelerin yanılsamalı bir "sosyalizm"le tanışmaları gibi olumsuzlukları da beraberinde getiriyor. Türkiye devrimci, komünist hareketinde bir başka yanılsama olarak da özgürlüğün bireye ve çoğu zaman da cinselliğe "cinsel özgürlüğe" indirgenmesi yaşanıyor. Böylesi yanılsama ve yanılsatmalar "özgürlük bireysel değil, kollektif yaşanır, kollektif özgürleştirir" belgilerimizi tahrip ediyor. Bir başka eksikli bakışla ise kollektif özgürleştirir gerçeği örgütlü duruşa indirgenmeye çalışılıyor. Örgütlülük özgürleştirir fakat örgütlü duruş tek başına yeterli olamıyor. Örgütlülüğün durağanlığını aşıp, kollektif eylemliliğe geçmesi, işçi sınıfı ile sağlıklı bağlar kurup sınıfın ileri unsurlarını kazanması, politikalarını kitleselleştirmesi gerekiyor. Aksi taktirde; *örgütlülük, kollektif eylemsizliğe dönüşüyor ve çürüme içten başlıyor.* İlerleyemeyen geriliyor çünkü politika, kaygan bir zeminde yapılıyor, ayakta kalabilmek için hareket ve ilerleme gerekiyor. Bu zeminde hareket edemeyen, ilerleyemeyen durağanlaşıp kayıyor ve politika sahnesinden düşüyor.

Son söz yerine

Toplumsal boyutta özgürlüğe giden yol sınıfın devrimci partisiyle yürünen *komünist yol* oluyor. Bundan başka yol yok!

Komünistler tüm bu alanlarda kopuş ve kuruluşun gerektirdiği üretimin zorunluluğunu kavrayamadıkları taktirde komünizme yürümek güzel bir düş olmaktan öteye geçemeyecek.

Düşleri gerçeğe çevirmek için görev komünistleri bekliyor!

Kaynaklar:

1. K. Marx; Feurbach Üzerine Tezler 11. Tez.
2. H. Yurtsever; Sınıf ve Parti, s. 128.
3. J. Stalin; Son Yazılar, s. 11
4. L. Althusser; İdeoloji ve Devletin İdeolojik Aygıtları, Önsöz
5. Agy, s. 24
6. V.I. Lenin; Yaklaşan Felekat ve Kurtulma Çabaları, s. 64
7. J. Stalin; Leninizmin Sorunları, s. 177
8. J. Stalin; Aktaran Y. Küçük Sovyetler Birliği ve Sosyalizmin Kuruluşu, s. 33
9. Y. Küçük; Sovyetler Birliğinde Sosyalizmin Kuruluşu, s. 38
10. J. Stalin; Leninzmin Sorunları, s.370
11. Agy. s. 416
12. Agy. s. 430
13. K. Marx; Gotha ve Erfruth Programlarının Eleştirisi, s. 29
14. Agy, s. 31
15. F. Engels; Anti-Dühring s. 326
16. V.İ. Lenin; Yaklaşan Felaket ve Kurtulma Çabaları, s. 58
17. V.İ. Lenin; Ulusların Kaderlerini Tayin Hakkı s. 64
18. V.İ. Lenin Proleter Devrim ve Dönek Kautsky s. 126

Örgütten neyi anlıyorum:

TEOMAN EGE

Politika komünistlerin elinin kiridir, ruhunun değil. Politika burjuvazinin ruhunun kiridir, elinin değil. Biz elimizi (fiil, eylem) kullanarak sınıfsızlaştırma gücünü ortaya koymak için bu işi yaparız, yani politikayı (sınıflı toplumlarda yönetme durumunu, yönetilme durumunu) ortadan kaldırmak için bu yola "zorunlu" başvururuz. Politika amacımız değil, aracımızdır, onu amaç ilkelerine bağlı yöntemlerle işletiriz. Amaç disiplini ile politika yaparız, politik disiplinle amaca ulaşmaya çalışmayız. Tersinden okuyorum.

Örgüt de çalışması, yapılanması ile politik bir araç, bir eylem platformudur. (platform: zemin, yoksa parçalı bohça değil)

Böyle bir politika ve politik örgüt için kadroların (insanların) objektif, ilkeli, amaca uygun yol ve yöntemlerle biraradalığı sağlanır.

Örgütsel işleyişte, icracılar yetki, hak ve ödev sahibi olan tüm kadrolar eşittir. Organlar gücünü tüzükten değil, örgütün mental ve fiili varlığından yani meşruiyetten alır, meşruiyet yerine hukuk geçerse örgüt bir zor aracına dönüşür.

Politik örgüt için gerekli yani temel zemin politik zemindir. Örneğin politik organ ya da kadro, örgüt, program ve hukuku ile politik konular dışında başka bir yetki kullanamaz, görüş, davranış ve tercihleri olabilir, bunları yetki ile genişletemez, başka konuları örgütte olduğu gibi disipline edemez.

Çoğunun "Demokratik Merkeziyetçilik" olarak adlandırdığı örgütsel işleyiş ilkesinin tarihte bir çok biçim ve uygulaması olmuştur. Bunlardan en doğru görüneni, ilk uygulandığı yer olmuştur. Bolşevik Parti'nin yüzyıl başlarından '922'lere kadar olan dönemidir bu. Aynı zamanda diğer Avrupa K.P.'lerinin de bugünlere kadar işleyiş ilkeleri olmuş ve son yıllarda bırakılmıştır. Eurokomünistlerinin de, Bolşeviklerin de ilkesi olabilmiştir. İlkenin kime nasıl hizmet ettiğini varın siz düşünün. Bu ilke Gorbaçev'e kadar sürdü. DM (Demokratik Merkeziyetçilik) ilkesinin tahtaravalli olmasına bakıp herkesin bir ucuna binmesine, bir ucundan inmesine aldanmayalım.

Birincisi bu ilke yorum, uygulama ve örgüt yapısına göre çeşitli somut ifadeler kazanmış, hepsinde de ilke olarak tek başına anılmıştır. Açık, gizli, askeri, reformist, yarı illegal, legal...

İlkenin aşınmışlığını da bir kenara iterek, diyelim ki DM hakkında ne düşünüyorum? Soruyu açarak sorarsak, komünist mücadelede bir politik örgütün temel işleyiş ilkeleri nasıl olmalıdır? Bu soruya yanıt verirsek, yok Demokratik Merkeziyetçilik, yok merkezi demokratçılık tartışmasına da kendi niteliğimizle bir içerik ve biçim vermiş oluruz. Böylece ilkeyi slogan düzeyinde ifade etmek yerine, içerik düzeyinde açıklamış oluruz.

Demokratik Merkeziyetçiliğin kullanılması için açık bir heves duyduğunu söyleyemem, ancak sorunum kavramda ya da bunun çeşitli eğilimlerinden birini tercih etmekte olmadığı için rahatça şu ilkeleri sıralayabilirim.

1. Örgüt, temel olarak politik bir birliktir.

2. Programatik ve ilkesel bir birliktir.

3. Meşruiyetini, program, ilke ve kadrolarından alan hukuksal bir birliktir.

4. Tüm kadroları eşit hak-ödev ve katılıma dayalı bir birliktir.

5. Strateji ve eylem ortaklığı olan, bu ortaklıktan doğan söz, karar ve katılım, hak ve ödeve dayalı bir eylem birliğidir.

6. Disiplin örgütün devlete-düzen örgütlerine ve eylem birliğine yönelik örgüt iradesine karşı bir güvence konusudur, burada geçerlidir.

7. Söz, karar ve yetki ortaklığını sağlayacak örgütsel mekanizmalar alabildiğine açık,

düzene karşı her koşulda ise alabildiğine kapalı tutularak sağlanır.

8. Örgüt organları genel ve yerel insiyatifleri koşullara göre (Genel politik strateji, eylem süreçlerinin ortak örülmesi ve icra edilmesi anlamında merkezileşerek, bunların yerel politikalara geçirilmesi anlamında yerel insiyatifler geliştirilerek) kullanabilir. Örgütsel bütünlük ve ortak eylem gücü (birliği) ile, yerel ve dinamik bir güç olma birlikte gözetilmelidir. Kadro insiyatifi de bunun bir parçası olarak görülmelidir.

9. Parti yapısı ile askeri örgüt anlayışı illegalite anlayışının verdiği bir kafa karışıklığı ile karıştırılıyor çoğu kez. Askeri örgüt daha özel tarif edilir ve disiplini, yönetimi ve işlevi partiden daha farklı bir durumu temsil eder. Her özgül koşul ona uygun örgüt birimi gerektirir. Bu birimde ona uygun işleyiş ister ve o alanı karekterize eder. Meşruiyetini de işlevini de o alan özgülünden alır.

10. Politik ortak karar ve eylem, politik fikir, ilke ve benzeri tüm görüşler iki biçimde ifade edilir. Birincisi kamulaşmış düşünceleri ifade eden ve örgüt kamusunu temsil eden ad ve kimliğin bulunduğu metinler, ikincisi de kadro ve kimi katkı amaçlı tartışma metinleri. Bu metinler örgüt kamusuna doğrudan ulaşacak yayınlarda açıkça dile getirilir.Her türlü toplantı, seminer, tartışma platformlarında ifade edilir.

Bir görüşün örgüt kamusunca benimsenmesi, kimi metinlerin (ortak imzalı) eskimesine, kimi kuralların aşınmasına ve aşılmasına, bundan güç alan kimi kadroların yetkisini bu anlamda olumsuz kullanmasına yol açtığı genel bir bilgidir. Örgüt hukuku ve organları arası ilişki örgütsel gelişmelerin sonuçlarını kaldıracak ilkelere sahip olmalıdır.

Temel sorun, her koşulda, program, ilke, hukuk, katılım birlik ve eşitliğine, eylem birliği ve iş (eylem) disiplinine (nedenleri belirtildi) uymaya bağlı olmaktır. Bunlar ise her zaman hem objektif neden ve koşullara dayalı hem de örgütsel varlık ilkesidir. Ölçülebilir, tartışılabilir, somut şeylerdir. Görüş, düşünüş ve davranış özgürlükleri gözetilirken, ortak eylem disiplini, hak ve ödev sorumluluğu da gözetilmiş olur. Kimse kişisel görüş, bakış ve davranışını kimsenin üstünde tutamamış olur, olmalıdır.

Örgüt birliği, program, ilke, strateji ve eylem birliğine dayalı, ortak hak ve ödev ilişkisini, iradeleri yansıtmaya dayalı biçimde düzenleyen bir birliktir. Birlik kriterleri bunlarsa, objektif olma koşullarına yaklaşmış oluruz. Tek tip kadrolaşma tehlikesi en büyük tehlikedir.

Kimi teorik yaklaşımlara girmeyeceğim. Kimi yazılı metinlerde var, olacak. Proletarya kendisi için sınıf değildir tezinin yüzyıllık tarihine rağmen anlaşılmamış olmasının nesini burada tartışalım?

Komünistler her zaman düzendışı kalacaktır.

Proletarya, toplumsal bir devrimin öncülüğüne soyunmadıkça kendi için özelliğini yitirmez, yitirmedikçe de bürokratlara alt sınıflık etmeye devam eder. Proletarya diktatörlüğünün nesini tartışayım? Elbette antikapitalist ekonomi-politik bir devrimden yanayım, elbette iktidarın yıkılması, devralınmasından yanayım, ancak söndürülmesi için de mücadeleye komünist ilkeleri kazandırmak zorundayım. Tarih mekanik değildir, toplumlar organiktir, koşullar aynı değildir. Biçim içeriği belirler... Bizim devrim sorunumuz vardır, bu devrimin sınıf somutunda komünist bir toplumsallaşmaya dönüşmesidir sorunumuz, bunun temel şartı iradi (özneler toplamının örgütlü mücadelelerine) bağlı olduğu bu biçimin sosyalizm yolu ve yönteminde de yaşaması (sürmesi) gerektiğini söylüyorum, buna diktatörlük deyin.

Kaybolan insanlık, ve "yeni insan"

F. SÖNMEZ

-I-

Emperyalist-kapitalizm önündeki Sovyet engelinin de kalkmasıyla birlikte globalleşme eğilimini hızla arttırdı. Tüm dünyada kapitalizm, -gelişmişlik düzeyleri ülkelere göre farklı da olsa- egemen üretim biçimi olarak kendisini yerleştirip toplumsal zemini nesnel olarak proleter devrimler çağına doğru sürüklerken, oluşturduğu üst yapısal kurumlar yoluyla varlığını sürdürme amacında ve işçi sınıfının emek gücünü daha yoğun ve daha "güvenli" bir şekilde sömürebilme arayışı içerisinde bulunmaktadır.

Egemen sınıfın düşünceleri, bütün çağlarda, egemen düşüncelerdir; başka bir deyişle, toplumun egemen maddi gücü olan sınıf, aynı zamanda egemen manevi güçtür. Maddi üretim araçlarını elinde bulunduran sınıf, aynı zamanda, zihinsel üretim araçlarını da elinde bulundurur. " (1)

Bir toplumun üstyapısı (hukuki, siyasi, kültürel, ahlaki vb. normları); biraz, içinden çıktığı eski ve ama en çok, o an içerisinde bulunduğu yeni egemen üretim biçimlerinin bir sonucudur. Egemen üretim biçimi kapitalizm, kendi varlığının, sürekliliğinin koşullarını varetmek amacıyla, kendi üstyapısını oluşturuyor. İktisadi temelin (özel mülkiyet ve onu genişleten kâr hırsı) kendi iç yasalarıyla üst yapıya yansımasıyla yaşanan insani değer erozyonu, insanlığın doğal ilişkileri haline geliyor.

Kapitalizm, kendini yeniden ve sürekli üretebilmek için, insanı -yani tarihi değiştirme gücüne sahip özneyi- ideolojik, politik ve kültürel kuşatma altında tutarak kendi "alternatifini" yine kendi sınırları içerisinde, yaratmak zorundadır. Kapitalizmin yeniden varlığını ve sürekli üretimini sağlayabilmesi için, insana ihtiyacı var ancak, tekelci düzenin ideolojik hegemonyası altında düşlerinin dahi kapitalist toplum içerisine mahkum edildiği, çevresini sorgulamayan, anlamayan ve nihayet değiştirmeyen, kapitalist üretim çarkı içerisinde kendisine verilen/dayatılan görev dışında bir yetkinliği bulunmayan "insan"a.

Kapitalizm, insanlığın eğitimine özel önem veriyor.

"(...) Emek gücünün yeniden-üretimi yalnızca nitelikliğinin yeniden-üretimini değil fakat, aynı zamanda kurulu düzenin kurallarına boyun eğmesinin de yeniden-üretimini ve sömürü, baskı görevleri için yönetici sınıfın egemenliğini 'söz ile' sağlasınlar diye yöneten ideolojiyi düzgün kullanma yeteneğinin yeniden üretimini de gerektirir (...)" (2)

Tüm çıplaklığıyla vahşi ve sömürücü yüzünü açığa çıkarttığı günümüzde "eğitimin", daha da üzerine düşmek zorunda. Bu gün; tekelci sermaye düzeninin, iktidarını kurumsallaştırmasına ve varlığını devam ettirmesine yönelik ihtiyaçlarına cevap veren, toplumsal boyutta zaman ve para tüketimine olanak tanıyan eğitim, aynı zamanda, insanlığın kendisine yabancılaşmasına da omuz veriyor. "Çağdaş dünya"da önemli bir etkileme ve denetim aracı olan medya, tekelciliğin varlığının sigortası, burjuva "eğitim"inin (siz ideolojik bombardımanının anlayın), önemli bir organı haline geliyor.

Teknolojik gelişmeler ve iletim ağının, hızla gelişmesi sonucu etkisini arttıran medyanın, iki önemli işlevi var: birincisi medyatik "ideal" insan tipini yani bir parçası olduğu tekelci düzenin ihtiyacı olan bireyci, yabancı, kariyerist, vb. insan tipini yaratmak ikincisi de devrimci ve kominist hareketin, kapitalizmin iç çelişkileri nedeniyle, zorunlu olarak doğan toplumsal muhalefetle bu-

luşmasını engellemektir. Bu yönde bilinç bulanıklığı, zihin karmaşası yaratmaktır.

Marks, insanın kendisine yabancılaşmasının nedeninin insanlığının özü olan üretim etkinliğini satması olarak görüyor kendine ve ürettiğine yabancılaşma, giderek toplumsal ilişkilere yabancılaşma olarak büyüyor.

Marks'tan sonra yabancılaşma akıl almaz boyutlara ulaştı. Kapitalistlerin 1900 bunalımı sonrası sermayelerini birleştirmesi ve kapitalizmin tekelci aşamaya geçişi ile birlikte, *"(...) yogunlaşmanın doğurduğu dev işletmelere ayak uydurmak isteyen her yeni işletme, öyle bir üretim fazlası yaratabilmelidir ki, kârlı satışları, ancak talepte meydana gelecek artışlarla elde edebilsin."* (3) Tabii ki bu, tüketim hacminin -özellikle geri dönüşü olmayan emtia tüketiminin- ihtiyacın çok üzerinde rakamlara ulaşması ve gelecek nesillerin hakkının gaspedilmesi anlamına gelir. Neslini devam ettirme insanın doğal dürtüsü olarak kabul edilir. Yaşamlarının önemli bir bölümünü çocuklarının geleceğini biraz olsun kurabilmek çabasıyla geçiren insanların, gelecek nesillerin yaşam damarlarını hoyratça kesebilen vahşi kapitalizmin "üretim" ve "tüketim" çılgınlığı anlayışıyla yaşamasını nasıl açıklayacağız. Açıktır ki bu, zihinsel karmaşanın, burjuva denetiminin ve insanın içinde bulunduğu (zorunda oludugu) en dar çevresinden en geniş çevresine kadar yabancılaşmasının göstergesidir; ve kapitalizmin insanlığın doğasına uygun olduğunu iddia edenlere verilecek cevaptır.

Emperyalist-kapitalist çağın insanlarının zevkleri de git-gide ilginçleşiyor. Zamanının önemli bir bölümünü renkli tv. başına geçip "reality show"ları, insanların birbirlerini en ilkel yöntemlerle öldürmelerini zevkle seyrederken geçirebiliyor. Bunu hayatın "realitesi=gerçekliği" olarak algılarken, toplumsal çürümeye ve insanlığın "kader"ine müdahele etme gereksinimi duymuyor.

İnsanın kendisine, çevresine ve ürettiğine yabancılaşması, kapitalizmin kendisini sürekilleştirmesi açısından da önemli faydalar sağlıyor. Kendi emek gücünün giderek en ucuza satışa çıkarılmasına ses çıkarmayan insan, toplumun barbarlığa doğru sürüklenişini de umursamıyor.

Kapitalizmin çok kanallı reklamını yapan medya, tüketim mallarının bol renkli gösterisini sunarken, alım gücü düşük, ama satın alma iştahı binbir türlü yolla kabartılmış insan akıl almaz bir çalışma temposu içerisinde, bir robot tavrıyla sürekli, daha fazla artık değer üretiyor.

***

Eylül darbesinin sonuçları açısından başarıya ulaşması, toplumun barbarlığa doğru sürüklenişine, önemli bir ivme kazandırdı.

12 Mart'tan farklı olarak Eylül darbesinin görevi, varolan devrimci potansiyele darbe vurup tekrar kendi gelişimine bırakmak değil; emperyalist-kapitalizmle entegrasyonun maddi ve ideolojik koşullarını hazırlamak, buna denk düşen rantiyeci-kapkaççı burjuva ideolojisini sendikalara, okullara v.b. kurumlara yerleştirilmesi ve devrimci hareketin gelişim düzeyini dumura uğratacak, denetleyecek önlemlerin alınmasıydı. Bu süreçte, devrimci ve komünistlere karşı şiddet süreklileştirilirken, toplumsal muhalefete de göz dağı veriliyor hatta yer yer aynı yöntemlerle bastırılıyor. Toplumun topyekün terörizasyonu askeri, politik, psikolojik yöntemlerle yerine getirildi, getiriliyor. Bir yandan da -darbe anayasasının varlığı koşulları devam ederken- olası yeni bir askeri-faşist diktatörlüğe karşı alternatif olarak, burjuva "demokrasisi"ni savunurken yarattığı sahte ikilemin dışında toplumsal muhalefet yıldırılıp, sindiriliyor. Bu görevi özellikle son dönem hızla çoğalan özel tv. ler ve bir imparatorluğa dönüşen medya alıyor Öyle ki tekelci sermayenin organik birleşeni oldukları halde demokrasi "savaşımı"nın yeni bir kilometre taşı oldular. Burjuvazinin çeşitli kliklerinin yönelimlerinin, kimi konularda görüş ayrılıklarının tartışılması, "basın özgürlüğü" ve "çok seslilik" olarak lanse edildi.

Burjuvazinin geçmişten iyi ders çıkarttığı ve sınıf savaşımında, pratik-siyasal yönelimlerinde, devrimci hareketten daha ileri bir noktada olduğu kesin. '80 sonrası elindeki devlet, ordu medya gibi etkili silahları ile sosyalist hareketi marjinalleştirmeye çalışan burjuvazi, en krizli dönemlerde bile, sınıfın örgütlü sosyalizmle buluşmasını da büyük oranda engelledi.

Laik-islamcı, alevi-sunni, Türk-Kürt gibi, aslında kendi sınıfsal kimliği açısından belirleyici olmayan, burjuvazi tarafından özellikle derinleştirilmeye çalışılan suni ayrımlar içerisinde boğulan, kendiliğindenci eylemlerini ve enerjisini devrimci kanallara akıtamayan (sendikal bürokrasinin cenderesi ve bu cendereyi kıracak devrimci yapıların ye-

terince etkin müdahalelelerde bulunamaması nedenlerdendir) işçi sınıfı bölünüyor.

Parçala, böl, yönet!

Reel sosyalizmin çözülmesi sonucu, kendisini sınırlayan dizginlerinden kurtulan ve tüm vahşiliğini ortaya çıkaran emperyalist-kapitalizmin dünya çapında yaşadığı kriz ortada. 2. Paylaşım savaşı sonrası Keynesçi ekonomik politikalar uygulanarak, hem teknolojik gelişmişlik düzeyini arttıran, hem de ekonomik refahı nisbi oranda topluma yayan, kuzey ve batı avrupa ülkeleri ile A.B.D.'nin '80'li yılların ikinci yarısında "sosyal devlet" anlayışını terk ettiğine tanık oluyoruz. Bu ülkelerde yerleşmiş sendikal ve gelenekleşmiş demokratik hareketin tüm krizine rağmen varlığı ama en çok ta emperyalist-kapitalizmin sunduğu "olanaklar" daha fazla ileri gitmesini geciktiriyor. Ancak pazar alanlarının küçülmesi ve değişen ekonomik dengeler pazar savaşını kızıştırırken bu, sürecin giderek daha da hızlanacağını anlamına geliyor.

Bu noktada toplumsal çürümenin, işsizliğin ve gün geçtikçe ağırlaşan yaşam koşullarının vardığı boyutlar tüm dünya çapında devrimci olanaklar sunuyor. Tekelci sermayenin tüm bunlara karşın sınıfa yoğun ve örgütlü saldırısındaki cesareti kapitalizmin insanı kendisine ve çevresine yabancılaştıran ideolojik hegomanyasının, boyutlarının ve etki alanının göstergesidir. Emperyalist-kapitalizm, tarihin sonunun geldiği çığlıklarıyla insanı insani duygularından uzaklaştıran ideolojik-politik-kültürel hegomanyasının etkisini güçlendiriyor. İnsanlık kayboluyor. Barbarlığı dayatan emperyalist-kapitalizmin gerektiğinde zora dayanarak yarattığı bu kuşatmanın kırılması gerekiyor ve zor kullananlara, zoru dayatanlara karşı zor kullanmaksızın kuşatma kırılamıyor.

-II-

İnsanlar kendi tarihlerini kendileri yaparlar ama, kendi isteklerine göre kendi seçtikleri koşullar altında yapmazlar, bunu doğrudan doğruya daha önce ve geçmişten kalan koşullar içinde yaparlar. (K.Marks)

Yeni bir dünyayı isteyenlerin eski dünyanın çirkinliklerinden sıyrılarak istedikleri dünyayı kurabilmeleri ideolojik zeminin sağlamlığıyla mümkün oluyor. Yoksa eskinin çürüten etkisi yeniyi isteyenleri de etkileyebiliyor.

Determinist bir yaklaşımla değerlendirildiğinde *"... ekonomik (...) temel değiştiği ya da tasfiye edildiğinde, onun üst yapısı da onu izleyerek değişir ya da tasfiye olur. Yeni bir (ekonomik-F.S.) temel doğunca, bunu izleyen ve buna tekabül eden bir üst yapı doğar;"* (4) sonucuna varırız.

Elbette toplumsal boyutta sosyalist kültür, üretim araçlarının mülkiyet biçiminin, üretim ilişkilerinin değişmesi gerçekleşmeksizin yaratılamaz. Ancak değişim sürecinde yaratılan kimi ilkesel değerler ve öncü örgütün henüz burjuva toplum içerisindeyken kendi devrimini belli oranda tamamlayabilmiş olması, sosyalist kültürün inşaası için zemin oluşturuyor.

Zora dayanan siyasal devrim iktidarı almanın olmazsa olmaz koşulu, ancak sınıfsız topluma yürüyebilmeyi, marksizmin sonal amacını, insanların çok yönlü gelişeceği toplumun yaratılmasını sağlayacak toplumsal devrimin karakterini, yalnız üretim araçlarının sınıfsal karakteri değil, devrimi yapacak öncü örgütün ideolojik ve kültürel yapısı da belirleyecek. Yani yeni insanın ve giderek yeni toplumun yaratılması, komünist özneyi ve öncü örgütü bağlayan ve bugünden başlayan bir evrimin sorunudur.

Devrimcilik mevcut üretim biçiminini ve ve bu biçimden kaynağını alan üst yapıyı reddetmekle, varolan statükolara saldırmakla başlıyor.

Komünist olan için yıkmak yetmiyor yeniyi kurmak, üretmek gerekiyor ve yeniyi var etmek eskinin içinde mücadele ederken dahi onun pisliklerinden arınmakla başlıyor.

"Bütün bir toplumda devrim yapan düşüncelerden söz edildiği zaman yapılacak şey, şu olgunun dile getirilmesidir; sadece; eski bir toplumun bağrında yeni bir toplumun öğeleri oluşmuş bulunmaktadır." (K. Marks)

Yaşadığımız toplumun üretim ilişkileri isteklerimiz dışında kismen de olsa bizim de yaşantımızı belirleyebiliyor. Bu yüzdendir ki burjuva ilişkilerden köklü bir kopuş yaşanamıyor. Doğaldır ama yine de bu günden en azından ögütsel işleyiş içerisinde burjuva ilişkilerden kopuşu yaşayabilmek ve komünist kültürü yaratabilmek mümkün.

Komünist öncü dönüştürendir, dönüştürecek olanın önce kendisinin dönüşmesi gerekiyor. Ne cins ayrımcılığının, statükoculuğun, küçük burjuva mülkiyetçiliğin vb. gibi bir çok "eski" anlayışın hakim olduğu bir yapının yeninin öncü örgütü olduğunu söyleyebiliriz ne de içinde yeralan kollektifin komünist öncü olmasını bekleyebiliriz.

Devrimci-demokrat popülist hareket burjuva ilişkilerden kopmak adına halk kültürüne sarıldı. Halk kültürünün tekrarını sosyalist kültür diye üretti. Halka "şirin" görünmek amacıyla, gerici olan feodal halk kültürüne eklemlendi.

Bazı sosyalist dergilerdeki polemik yazılarına göz attığımızda feodal-küçük burjuva ahlak kriterleriyle ve küfürleriyle birbirlerini iflah olmaz biçimde "eleştiren", "yerin dibine batıran" devrimcilere şahit oluyoruz. Geleceğin kollektif mülkiyetli dünyasını kurmaya hazırlananların tarzı bu olmamalı.

Komünist mücadele kültürünün yaratılamaması ağırlıklı olarak örgütlenme perspektifleri ile ilgili bir olay. Basit ezen-ezilen ikilemi kullanılarak düşmana karşı yaratılan kin, sosyalist bilinç kazandırılamadığı sürece kalıcı olamıyor. Örgütlü ve güçlü düşmanın karşısına "güç" olarak çıkmak için oluşturulan örgüt, fetişleştirile fetişleştirile güce tapıcılık ortaya çıkıyor. Bu bilinç güç dengesinin değiştiği, düşmanın daha güçlü olduğu dönemlerde çözülmenin hatta karşı tarafa geçmenin zeminini de yaratabiliyor.

Sonuç: verili üretim ilişkilerini değiştirmek isteyenlerin bu ilişkilerin içerisinde mücadele etmeleri gerekiyor. Yaşam zorunlu olarak burjuvaziyle mücadele ederken burjuva araçları da kullanmayı dayatıyor. Örneğin, komünistler hiyerarşiye karşı çıkarlar, ancak komünist örgütün burjuva toplum içerisinde mücadele ederken özgür kalabilmesinin ve amaca ulaşabilmesinin en önemli koşulu denetleme mekanizmalarının çalıştığı hiyerarşik bir yapılanmanın varedilmesidir. Kuşkusuz örgütsüz mücadele olamayacağı gibi leninci örgüt normlarını çiğneyen bir örgüt de devrimci bir sınıf örgütü olamaz. Bu içinde yaşadığımız koşulların yarattığı bir zorunluluktur. Yanlış olan zorunluluğun, örgütün/partinin, burjuva devlete karşı savunulan işçi devletinin amaçlaştırılması, hiyerarşik ilişkilerin nihai görülmesidir. Zira nihai amacın yerine araçları ikame eden anlayış, bu mekanizmaların devrim sonrasında yok edilememesi/söndürülememesine ve komünizme geçişin olanaksız kılınmasına yol açabiliyor.

Burjuvaziyle savaşımda, kendimizi onun değerleriyle ölçmek, yargılmak yerine, yüzümüzü işçi sınıfının 150 yıllık tarihsel birikimine ve onurlu mücadele geleneğine dönerek bu günden sosyalizmin iktisadi altyapısından, hukuki, siyasi, kültürel yapısına, cinsler sorunundan, konut ve çevre sorunlarına kadar geniş bir yelpazede sosyalist üretimini gerçekleştirmek görevimiz olmalı.

Kaynaklar:

1) K. MARX-F. ENGELS, Alman İdeolojisi s: 70.

2) Lois ALTHUSSER, İdeoloji ve Devletin İdeolojik Aygıtları s, 20.

3) Levy HERMANN, Monopoller, Karteller, Tröstler Aktaran V.İ. LENİN Emperyalizm s, 23.

4) J. STALİN, Son yazılar s, 10.

Sanat eylemi ve politika

AZAR GÖK

Politika ve sanat tartışmaları, kimi "sanat"ın, kimi "politika"nın kendi doğal süreçlerinin mantığı üzerine kurulmakta, kimi de yalnızca birinin. Yalnızca birinin üzerinden tanımlanmaya çalışılan iki alan arasındaki ilişki sorunu, genellikle politikanın angajman sanatı isteği ile, sanatın da politik süreçten yalıtılması biçiminde sonuçlanıyor, ya da bunlar zorunlu karşıtlıklar olarak görülüyor veya gösteriliyor.

Sanat ve politikanın doğalarının mantığı üzerine kurulu tartışmalarda ise ilişki sorunu çözüme kavuşturulamıyor.

Bu noktada soruyu farklılıştırmak olanaklı mı? Denersek, şunu sorabiliriz: Bu tartışmalarla neye yanıt aranıyor?..

Neye yanıt arandığı sorusu, tartışmanın bütününe yönelmekte, tartışma içinde bulunanlara durdukları zemini farketmelerini önermektedir aynı zamanda. Şu an geçerli olan "sanat ve sanatçı" bilgisi ile "politika ve politikacı" kavramlarının ve temsil ettikleri zeminin anlaşılması gerekiyor.

Politika ve sanat tartışmasında her ikisinin doğalarında olan farklılıklar bir başlangıç oluşturuyor. Politikanın sınıflı toplumlarda iktidar mücadelesi ile tanımlı bir anlamı varken, sanatın varlık koşulları için sınıflı toplumların olması zorunluluğu yoktur. Önce de vardı, sonra da olacak biçiminde ifade edilebilir. Ancak, önce de vardı, sonra da olacak dediğimiz sanat, bildiğimiz estetik olgunun kendisi midir? Eğer kendisi ise bu, sanat biçim ve içerikleri kadar, sanat alanının düzenlenişi, yani estetik dünyanın varoluş biçimi de değişmeyecek demektir ki, doğru olmaz. Çünkü, estetik dünyanın varoluş biçimi mülklü toplumlar tarihinin ürettiği bir gerçekliğe dayanır. O halde tartışma yapılan yer, sanat ve politikanın aynı dünyada ve aynı süreçlerde birlikte varoluşlarından doğan ilişki ve sorunlarının olduğu zemindir.

Burjuvazi, devletli, egemenlikçi, eşitsizlikçi, sömürücü bir düzen içinde siyasi, hukuki, maddi yaşam, kültür ve ideolojileriyle biçimlendirmeye devam ettiği hayat içinde, egemen olmanın kurallarını, yani hukuk ve iktidar kurallarını işleterek, tüm toplumsal dinamikleri bir egemenlik metaforu içinde tutmaya çalışmaktadır. Bunun sağladığı güç, burjuva şiddetin ta kendisi olmaktadır.

Devrimci muhalefetin bu gücü kırmak ve bu iktidarı ortadan kaldırmak için talep ettiği örgütlenme ve faaliyet (mücadele) biçimi de burjuva meşruiyet kavrayışının tekrarına dayanabilmekte. Güç ve iktidar isteğini egemenlik yıkmak değil, kurmak'a dayandıran bir görüş böylece haklılığını da karşıtına göre belirlemekte, karşıtını kendi içinde üretebilmektedir.

Bu tartışma ve iddialar sonucunda bazı özlü netliklere gereksinim doğuyor.

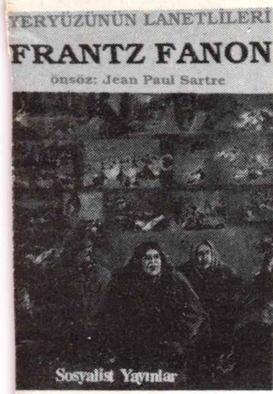
Bir: Politika kavrayışına ve tanımına yeni bir içerik kazandırmak gerekmektedir. Bu içeriğin, kaynağında kendini ortadan kaldırmak için varolması zorunlu sayılan devrimci siyasetin, kendini yok etme isteğine bağlı olarak faaliyetini yerine getirmesi zorunludur. Kendini rasyonalize etmek, burjuva siyasal tarza eklemlenmek oluyor.

İki: Sanat, mevcut varoluş biçimiyle kendini olumsuzlamak, kendi dışında olanları da bu olumsuzlamanın şiddetine maruz bırakmak zorundadır.

Üç: Ancak böylece, sanat ve siyaset belli bir amaç birliği içinde bir süre (sınıfsızlığa doğru) arkadaşlık edebilir.

Burada önemli bir noktaya değinmek gerekiyor. Yukarıda özetlenen arkadaşlık espirisi her iki alanın ideolojik ilişkisi için kullanılmış bir koddur. Ancak, şu an süren belirsizlikler içinde her iki alanın hem de özellikle sanat alanının örgütlenmesi ve mu-

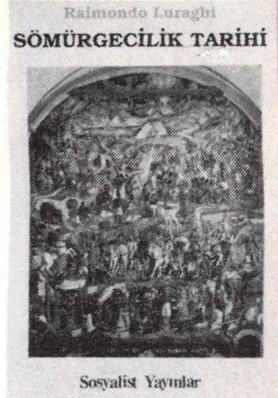
Devamı 8. sayfada

DÜNYA İŞÇİ HAREKETİ TARİHİ

F. Engels - **İngiltere'de Emekçi Sınıfların Durumu.** 380 s. 200.000 Tl.
J. Kuczynski - **İşçi Sınıfı Tarihi.** 208 s. 100.000 Tl.
A. Faure-J. Rancière - **Fransız İşçi Hareketinden Belgeler [1830-1848)** Çıkıyor.

BÜYÜK DEVRİMLER VE DEVRİMCİLER

H. Ruzbeh - **Komünist Savunma.** 140 s. 75.000 Tl.
R. P. Millon - Zapata: **Meksika'da Köylü Devrimi.** 134 s. 60.000 Tl.
J. Baynac - **Kamo, Lenin'in Fedaisi.** 216 s. 100.000 Tl.

TOPLUMSAL ARAŞTIRMA İNCELEME VE TARTIŞMALAR

A. Davis - **Kadınlar Irk ve Sınıf.** 270 s. 150.000 Tl.
J. Ziegler - **Toplumsal Bilimler ve İdeoloji**
Devrimci Toplumbilim El kitabı. Çıkıyor.

ANTİ-SÖMÜRGECİ KİTAPLAR

Y. Lacoste - **İbni Haldun: Üçüncü Dünyanın Geçmişi Tarih Biliminin Doğuşu.** 270 s. 125.000 Tl.
R. Luraghi - **Sömürgecilik Tarihi.** 368 s. 150.000 Tl.
F. Fanon - **Yeryüzünün Lanetlileri**
Önsöz: Jean Paul Sartre. 256 s. 125.000 Tl.
V. İ. Lenin - **Emperyalizm: Kapitalizmin Sonuncu Aşaması.** Çıkıyor
A. Colleoni - **Amerikan Emperyalizmi Tarihi.** Çıkıyor
A. Bennigsen-C. L. Quelquejay - **Sultan Galiyev: Üçüncü Dünyacı Devrimin Babası.** Çıkıyor

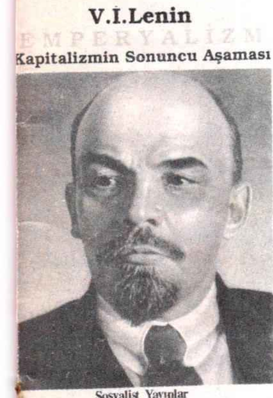
TÜRKİYE İŞÇİ HAREKETİ TARİHİ

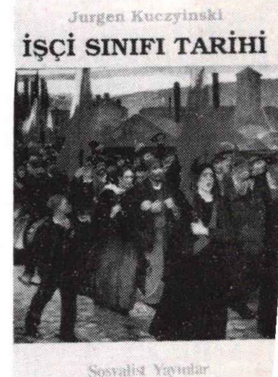
Prof. Dr.M. Şehmus Güzel-**Türkiye'de İşçi Hareketi.** 360 s. 150.000 Tl.
Prof. Dr. M. Şehmus Güzel - **Grev** - *Dünya'da ve Türkiye'de Grevin Tarihçesi, Türleri ve Uygulanması* . 150 s. 75.000 Tl.

TÜRKİYE SOSYALİST HAREKETİ TARİHİ

Mustafa Suphi - **Yaşamı Yazıları Yoldaşları.** 270 s. 125.000 Tl.
Şefik Hüsnü - **Yaşamı Yazıları Yoldaşları.** 400 s. 200.000 Tl.
Behice Boran - **Savunma / TİP 4. Kongre Kararları.** 192 s. 100.000 Tl.
Hikmet Kıvılcımlı - **Yaşamı Yapıtları Yoldaşları.** Çıkıyor

Sosyalist Yayınlar **Yazışma ve İsteme Adresi:**
Hasan Basri Gürses Posta Kutusu 1364 Sirkeci-İstanbul
Dağıtım: TÜM-DA, SAY, CKK, İLETİŞİM, EVRENSEL, BARIŞ, TOPLUMSAL, SOSYAL, ARKADAŞ, BİRLEŞİK.

145

DEVRİMCİ ÖZVERİ OLMADAN, DEVRİMCİ ÖZGÜRLEŞME OLAMAZ

ÖRGÜT bir ağaca benzemeli, kökleri, gövdesi, gövdeyi saran kabuğu, en küçüğünden en büyüğüne dalları, en taze filizleri, yaprakları, çiçekleri ve her birisini diri tutan, yaşatan özsuyu ile ahenk içinde her türlü afete kendisini hazırlamış bir ağaca. Bir farkı olmalı. Ağaçlar gibi yalnız bir dönem değil her dönem meyve verebilmeli. Yani her dönem bir diriliş, bir güçleniş kısaca "bahar"ı yaşamalı.

ÜÇ yıldır, yaşanan gerici sürece devrimci anlamda müdahale etmeye çalışıyoruz. Müdahale süreci kendi içimize de yönelikti. Dışa kapalı hiç olmadık. Bu anlayışla somutumuz ve sorumluluklarımız büyüyor, ihtiyaçlar artıyor, yönelimler daha da güçlü bir iddiadan esin alıyor. Bilinçler netleştikçe, yapı güçleniyor. Siyaset meyvamızın minerallerini bu topraktan toplayarak güçleneceğiz. Sorun dalların, budakların, yaprakların, çiçeklerin güçlenmesi, daha fazla meyva verir hale gelmesi.

HER alanda örgütlü ve güçlü burjuvaziyi yıkabilecek proletarya ve onun öncü müfrezesi özverili savaşımla yaratılır. Yani her parça bir özverinin ürünüdür örgütte. Yani özveri, eşitlikçe, özgür, sömürüsüz ve sınıfsız bir dünyanın habercisi örgütün yapı taşıdır. Devrimci özveri olmadan devrimci kavganın olamayacağını biliyoruz. Bu yabancı, bencil, faydacı dünyada özveriden daha değerli ve anlamlı ne olabilir ki?

DEVRIM çalışmamızın somutu ve sorumlulukları artıyor demiştik. Bu, sözümüzün ve eylemimizin yankı bulduğu anlamına geliyor. Çalışmamız genişledikçe ihtiyaçlar artıyor demiştik. İhtiyaç sesimizin daha çok ve gür duyurulmasıdır. İhtiyaç sürece devrimci müdahaledir. Devrimci müdahale onlarca örgüt kurmaktan geçiyor. Biliyoruz ki, kitleyi devrimci kavgaya katanlar her anlamda kitle denizinden beslenirler. Şüphesiz en değerli ve anlamlı olan budur. Öyle ki kollektif, eşitlikçi ve özgür dünyayı kuracaklar kollektivizmi üst boyutta bugünden üretmelidirler. Devrimci inancımız ve amacımız gönüllü iradelerin kollektif disiplininden güç alıyor.Üretim tüm kollektifin bulundukları alanlarda devrimci yaratıcılık ve üretgenliklerini zorlamalarıyla mümkün. Bilinmelidir. Bizler ürettikçe özgürleşeceğiz. **Özveri atılımı kampanyamız** bu anlamda bir özgürleşme atılımıdır.

SOMUTLANMIŞ emeğimizin karşılığını disiplinli bir şekilde toplamalıyız. Bu işleyişi disipline etmeden sınıf kavgamızı disiplinli bir şekilde yürütmemiz mümkün olamaz.

YOLDAŞLAR, tanıdığımız, tanımadığımız tüm sosyalizm dostları, okurlarımız. Bu anlamlı çabaya omuz veriniz. Nasıl mı?

MALİ bağış kampanyamıza destek vererek, abone ve okur sayımızı artırarak , katkılarımızı düzenli ulaştırarak, yazılarımızla, haberlerimizle Devrim'i güçlendirerek.

TÜM dostlarımızdan güçlenerek büyüyeceğine inandığımız bu ağacı her türlü özveriyle beslemelerini isteyeceğiz. Evet, bu anlamlı çabaya destek olalım. Destek olalım ki hedefe, güneşli güzel günlere daha fazla yaklaşalım. Geleceğimizi birlikte, kendi ellerimizleyaratmanın hazzını duyalım.

TÜM dostlarımızı bu ay başlattığımız **özveri atılımı kampanyamıza** destek olmaya çağırıyoruz.

ÖZVERİ ATILIMI KAMPANYAMIZA DESTEK VER!

20.000 TL.

DEVRİM

AYLIK SOSYALİST DERGİ

KAMU İŞÇİLERİ

DEVRİM YAYINI

NO:5

DEVRİM Yayını
Broşür Dizisi: 5
Ekim 1994, İstanbul
Baskı: Avcı Ofset
Dizgi-Düzenleme: Etkin

Merkez:
Küçüklanga Cad. No:53/6
Aksaray/İstanbul
Tel: (212) 632 77 00

Ankara:
Strazburg Cad. N0:45/17
Maltepe

İzmir:
1460. Sokak No:61/3
Alsancak
Tel: (232) 463 92 99

ETKİN Yayıncılık
Sahibi ve Yazıişleri Sorumlusu
Hakan Hacıbektaşoğlu

*"**KAMU** çalışanları" son yıllarda yürüttükleri savaşımla ülke ve sınıf gündeminin ön sıralarına yerleştiler.*

***SORUN** çok boyutlu ve karmaşıktır.*

***BİR KEZ**, memur ya da kamu çalışanları, daha genel bir kategori olan ve son yıllarda hemen bütün kapitalist ülkelerde sayısı ve toplumsal ağırlığı artan "hizmetliler"in bir parçasıdır. Bu alandaki global eğilimler Türkiye'deki süreçleri de etkilemektedir.*

***İKİNCİSİ**, "kamu çalışan"ı kavramı, tanımını işverenin devlet ya da kamu kuruluşu olmasından alan tek boyutlu bir kavramdır. Oysa, kamuda çalışanlar çok geniş ve sınıfsal açıdan türdeş olmayan bir kütle oluşturuyorlar. Bu, sınıfsal ayrım yaparken dikkatli olmayı gerektiriyor.*

***ÜÇÜNCÜSÜ**, "kamu çalışanları" sınıfsal konum ve iş konuları açısından birçok durumda ortak özellikler gösteriyorlar. Örneğin, "büro personeli", ya da turizm, transport vb. işi yapan hizmetliler, ister devlette, ister özel bir firmada çalışıyor olsunlar aynı ya da benzer sınıf konumlarını paylaşıyorlar. Bu, kamu çalışanları sendikal örgütlenmesinin çeşitli işkollarıyla ilişkisi sorununu gündeme getiriyor.*

***ÖTE** yandan ve bütün bunlara rağmen, kamu çalışanları gerçeği, eylemiyle, kütlesiyle ve örgütleriyle karşımızda duruyor. Bu karmaşık gerçeği veri almak durumundayız.*

1) Hizmet sektöründeki yeni gelişmeler:

Hizmet sektörü bütün kapitalist ülkelerde büyüyor.

Hizmet sektöründeki büyüme, dünya emperyalist-kapitalist ekonomisindeki gelişmelerden kaynaklanıyor.

Bunlardan biri, üretim ve emek süreçlerinde kafa emeği oranının yükselmesidir. Bu, işçi sınıfı içinde kafa emeğiyle çalışan ve maddi değer yaratmaktan çok hizmet sunanların oranının artması demektir.

İkincisi, olağanüstü hız ve boyutlardaki tekelleşme, entellektüelleri, geleneksel serbest meslek sahiplerini (doktor, avukat, mühendis, mali müşavir vb.) ücretli hizmetliler durumuna getiriyor.

Üçüncüsü ve çok daha önemlisi, hizmet sektörü kapitalist dünya ekonomisinin bugünkü işleyişinde, krizden çıkış yöntemlerinde önemli işlevler üstleniyor

Önemi ve konumuzla ilişkisi nedeniyle bu son nokta üzerinde biraz duralım.

Kapitalizm krizli bir sistemdir.

Ortalama kâr hadlerinin ve büyüme oranlarının düşmesi, kapitalist krizin iki önemli göstergesidir. Krizin, günlük yaşama yansıması ise sanayinin düşük kapasite ile çalışması, birikmiş mal stoku, yığınsal işsizlik vb. biçimlerde oluyor.

1982-90 yılları arasında, kapitalist krizin iki temel göstergesi arasındaki koşutluğun bozulduğu, büyüme oranları düşerken, kâr oranlarının yükseldiği bir dönem yaşandı. Bu, ancak artı-değer üretiminde değişken sermayeye, yani işgücüne ödenen oranın düşürülmesiyle gerçekleştirilebilirdi. Ve başarısı şu soruların yanıtlarına bağlıydı: Emek üretkenliğindeki artış ne-

deniyle, daha çok üreten, ama daha az kazanan işçilerin ürettikleri mal ve hizmetleri kim alacaktır? Daha fazla işsizlik nasıl önlenecektir?

Birinci sorunun sistem içindeki tek yanıtı, artı-değerden, yani kârdan tüketime giden bölümün arttırılması, bunun için de, sunulan mal ve hizmetin "kalitesi"nin yükseltilmesiydi. İşgücü maliyeti düşük, istihdam kapasitesi büyük sektörler yaratılarak istihdam sorunu da hafifletilebilirdi.

Hizmet sektörü bu gereksinmelere yanıt verdiği için bu denli büyüdü.

Kapitalist yeniden üretim bugün iki ana sektöre ayrılma eğilimi gösteriyor. Birincisi esas olarak yüksek üretkenlik gösteren, ama sınırlı istihdam yaratan modern sanayi ve bilgisayar sektörüdür. İkinci sektör ise, düşük üretkenliğiyle uluslararası rekabetten daha korunmalı olan ve büyük çapta istihdam olanağı yaratan hizmet sektörüdür. İşsizliğin de bu ikinci sektördeki istihdam kapasitesi genişliğiyle çözüleceği öngörülüyor. Ancak böyle bir şemanın işleyebilmesinin iki temel koşulu var: Birincisi, kârlılığın güvence altına alınması, bunun için de emek üretkenliğinin bir noktanın altına düşürülmemesi gerekiyor. Çünkü daha fazla iş yaratan etken, emek üretkenliğindeki bir düşüşse bu kâr oranlarını da aşağı çekecektir. İkincisi, emek üretkenliğindeki düzeyi yansıtmayan düşük ücret politikasıyla daha çok kişiye iş sağlanacaktır

Hizmet sektörünün ürünleri bu sektörde çalışanlar tarafından değil, öteki çalışan ücretliler ve sermayenin tüketime yönelen kesimi tarafından alınıyor. Üretken sektördeki ücretler ise genellikle dondurulmuş durumdadır. O halde, "çözüm" ücretli olmayan gelirleri, hizmet

sektörünün ürünlerini almaya özendirecek ölçüde yükseltmektir.

Bütün bu yazılanlardan çıkarılacak çıplak sonuçlar şunlardır:

1) Hizmet sektöründe ücretler bütün kapitalist ülkelerde sürekli ve göreli olarak düşük tutulmaktadır.

2) Gelir dağılımı yalnız hizmetliler değil, tüm ücretliler aleyhine değişmektedir.

3) Ücretli emeğin durumu tüm kapitalist dünyada kötüleşmektedir. Düşük ücretli, güvencesiz, istikrarsız işler toplam işgücünün giderek büyüyen bir bölümünü oluşturuyor. Ücretlerde düşme ve yaşam koşullarında kötüleşme bütün kapitalist ekonomilerin ortak bir eğilimidir.

Sermaye, yalnız Türkiye'de değil dünyanın her yerinde saldırıyor. Bu saldırı, bütün kapitalist ülkelerde "Sosyal devlet" ve "Sosyal hak"lara da yönelmiştir.

Özelleştirme siyasetleri bu saldırının önemli bir alt başlığıdır.

"Devletin küçültülmesi" hedefi, sağlık, eğitim, haberleşme, ulaşım vb. alanlarının özelleştirilmesi, yukarıda özetlenen şemanın gerçekleştirilmesi için gerekli görülüyor.

Türkiye'de özel sektörün son yıllarda geliştiği alanlardan biri olan eğitimde, tam da burada açıklanmaya çalışılan süreçler yaşanıyor. Her düzeydeki özel okullar sermaye sınıfına hizmet sunuyor. Ama örneğin, bir özel okul öğretmeni istisnai durumlar dışında kendi çocuğunu böyle bir okula gönderecek ekonomik olanaklara sahip olamıyor.

Hizmet sektöründeki gelişmeler ve sonuçları eğilimler olarak Türkiye'de de yaşanıyor.

Ayrıca, uluslararası işbölümü çerçevesinde

Türkiye'ye düşen rol, sınai gelişmeden çok, servisler, turizm, ticaret alanlarına kayıyor. Bu da hizmet sektörünü büyüten bir nedendir.

Öte yandan, 1980-1990 arasındaki 10 yıl içinde, yalnız işçilerin değil tüm maaşlı ve ücretlilerin gerçek gelirleri, yaşam standartları düşürüldü.

Memur ve kamu çalışanlarının son yıllardaki eylemliliğini bütün bu gelişmeler içinde değerlendirmek gerekiyor.

2. Sınıfsal konum:

Memuru, sözleşmeli personeli ve işçisiyle kamu çalışanlarının tümünü tek bir sınıf kategorisine sokmak ne doğru, ne de mümkündür.

En başta, geleneksel "devlet memuru" kategorisi, mesleki işlev, ya da işle tanımlanmayan, bir sınıf statüsünden çok devlet görevliliğini anlatan bir kavramdır ve zamanla önemli farklılışmalara uğramıştır.

Bakanlık müsteşarı, genel müdür, vali vb. üst düzey memurlar gelir düzeyleri, toplumsal statüleri ve üstlendikleri kamu işlevleri nedeniyle burjuva sınıf özellikleri gösteriyorlar. Kendisi bir kapitalist örgütlenme ve birçok kapitalist işletmenin sahibi olan devlet adına karar verme, artı-değer üretimini planlama ve denetleme yetkisi olan görevliler sermayenin ve sermaye devletinin ajanları (agent) dırlar. Kapitalist sınıfın özel bir fraksiyonunu oluştururlar.

Öte yandan, "memur"ların artı-değer üreten bir bölümü tartışmasız biçimde işçidir. Örneğin, Türkiye'de, 657 sayılı yasa ile memur sayılan binlerce demiryolu işçisi düpedüz işçidir.

Sorun ve tartışma daha çok, öğretmen, sağlık personeli, belediye, bayındırlık, tarım, ulaşım, hayvancılık alanlarında çalışan hiz-

metliler üzerinde çıkıyor.

İşçi sınıfını, "doğrudan artı-değer üretme" işlevleriyle tanımlayanlar bu hizmetlileri "küçük-burjuva" sayıyorlar. İki önemli noktayı unutuyorlar:

Bir: İş sürecinin kollektif niteliği geliştikçe "üretken emek" ve "üretken emekçi" kavramları genişliyor. Üretken emekçi, yani işçi sayılmak için kollektif emekçinin (Marx) bir parçası olmak, onun yerine getireceği alt işlevlerden birini yapmak yeterlidir.

İki: İşçi, kendisi için değil, sermaye için üretir. Sermayenin kendisini yeniden genişletmesi için çalışan kişi, bu çalışması maddi nesneler üretiminin dışında da olsa üretken işçidir. *"...bir öğretmen, öğrencilerin kafaları üzerinde emek harcamasının yanısıra, eğer okul sahibini zenginleştirmek için de eşek gibi çalışıyorsa, üretken bir işçi sayılır. Okul sahibinin, sermayesini, sosis fabrikası yerine öğretim fabrikasına yatırmış olması hiçbir şeyi değiştirmez."* (K. Marx, *Kapital*, c.1, s.538, Sol Yay. Ankara, 1975.)

Bunların da ötesinde, işçi sınıfının doğrudan üretici emeğe eşitlenmesi doğru değildir. Kollektif emeğin işbölümü içinde işlev gören, üretim aracı sahibi olamayan, yaşamak için işgücünü satmak zorunda olan,işçidir.

Yukarıda belirttiğimiz küçük bir bölüm dışında maaşlı ve ücretlilerin ezici çoğunluğu işçi sınıfının içindedir; onun parçasıdır.

Bütün bunların ötesinde, ideolojik-siyasal tutumları da sınıf durumunun bir bileşeni saymak gerekir. Sınıfları, sınıf mücadelesi pratiğinde ele almayan hiçbir çözümleme tam ve doğru olamaz. Son yıllarda küçümsenmeyecek bir hareketlilik ve savaşkanlık gösteren kamu

çalışanları ideolojik-siyasal yönelişleriyle de işçi sınıfının bir parçası olduklarını kanıtladılar.

3. Gelenek ve eylemlilik:

Kamu çalışanlarının siyasal-ekonomik savaşım tarihleri 1960'lı yıllara kadar uzanıyor. İlk memur sendikası 1965 Haziranı'nda Ankara'da kurulan "Türkiye Devlet Büro Görevlileri Sendikası" ile İstanbul'da kurulan "İstanbul Özel İdare Personeli Meslek Sendikası"dır.

12 Mart 1971 darbesinden sonra Anayasa'nın 46. maddesindeki "çalışanlar" sözcüğü "işçiler" olarak değiştirildi ve 119. madde ile de memurların siyasi partilere ve sendikalara üye olamayacakları hükmü kondu. Böylece kamu çalışanlarının sendikalaşmaları yasaklandı.

1971-80 döneminde kamu çalışanları büyük bir dernekçilik hareketi başlattılar TÜTED, TÜM-DER, MEM-DER, TÜS-DER, POL-DER, TÜMAS, TÜMÖD ve daha birçok memur derneği kuruldu.

İlk öğretmen örgütleri olan TÖS (Türkiye Öğretmenler Sendikası) ve İlk-Sen (İlkokul Öğretmenleri Sendikası) 1965'te kuruldular. 12 Mart'tan sonra kapatılan TÖS'ün 1965'te 28 bin, 1971'de 80 bin üyesi vardı. TÖS'ün düzenlediği 1968 "Büyük Öğretmen Yürüyüşü" ile 1969 boykotuna onbinlerce öğretmen katıldı. 1971 yılına kadar 658 memur sendikası kuruldu.

3 Eylül 1971'de kurulan TÖB-DER 200 bini aşkın üyesiyle Ortadoğunun en büyük öğretmen örgütü oldu.

1970'li yıllarda en başta öğretmen kütlesi olmak üzere kamu çalışanları hızlı ve yaygın biçimde siyasallaştılar. En büyük ve etkili dernek olan TÖB-DER kendi sorunları, ekonomik-

demokratik hakları için savaşırken bir yandan da düzene muhalefet etti. Örneğin 24 Aralık 1979'da Maraş katliamını kınamak amacıyla yapılan boykot siyasal karakterde yığınsal bir eylemdi.

Ne var ki ve ne yazık ki, kamu çalışanları kütlesindeki "siyasallaşma", başta TÖB-DER olmak üzere, derneklerin iç birliğini bozan ters bir yönde ilerledi. Sınıfsal-mesleki temelde büyüyen ve siyasallaşan örgütler sol siyasetler temelinde bölündüler. Kamu çalışanları, 12 Eylül'ü tam bir dağınıklık içinde karşıladılar.

12 Eylül, kamu çalışanları örgütlenmesine de 10 yıllık bir kesinti getirdi.

Yeniden örgütlenme 1990'da başladı. Eğit-Sen 13 Kasım 1990'da kuruldu. 3 yıl içinde Kamu Çalışanları 25 sendika kurdular. Geleneklerini sürdürdüler. Hem eylemliliği, hem de örgütlenmeyi yükselttiler.

Kamu çalışanları hareketi, kütle eylemliliğiyle birlikte yükseldi. Sendikalaşma "hak"kı, yasal düzenleme ya da hükümetle pazarlıklar yoluyla değil, kütle mücadelesiyle kazanıldı. *Hareketin en başarılı ve devrimci dönemi, tabanın aktif olduğu sendikal örgütlenme hakkının fiilen sökülüp alındığı ilk örgütlenme yıllarıdır.*

4. Zaaflar ve sorunlar:

Sendikaların kurulması ve kurumlaşmasıyla birlikte hareketin zaafları ve sorunları da kendini daha açık göstermeye başladı.

1) Örgütsüz ve siyasetsiz geçen 10 yılın bir faturası olacaktı ve oldu. 1990 sonrası yükselişte, yöntemlerindeki militanlığa rağmen ekonomik istemler ve ekonomik bilinç ağır basıyordu. 1970'lerin öğretmen memur hareketinden farklı olarak siyasal yön güdüktü.

1970-80 dönemi kamu emekçileri hareketinin en önemli özelliklerinden biri, yalnız önder kadroların değil tabandaki üyenin de kişisel ve mesleksel geleceğini toplumsal düzen değişikliğine bağlayan bir bilinç ve ruh hali içinde olmasıydı. Sendika ve dernekler, toplum yaşamının hemen bütün sorunlarında tutum alıyor, siyasal hareket ve eylemlere kütlesiyle birlikte katılıyordu. Binlerce öğretmen ve memur sosyalist-devrimci örgütlerin üyesi ya da taraftarıydı.

Bu gün durum farklıdır.

12 Eylül'ün çalışanların reel gelirlerini aşağı çeken, sendikal-siyasal her türlü örgütlenmelerini dağıtan saldırısı, ekonomizmi ve depolitizasyonu yığınsal ölçeklerde güçlendirdi. Bu gün kamu çalışanları yığınında, ikinci bir iş bulup, ek gelir kaynakları yaratarak sorunları kişisel planda çözme, hiç değilse hafifletme arayışları ağır basıyor. Sendikal örgütlenmeye ilginin merkezinde ekonomik koşulları iyileştirme güdüsü yatıyor. Siyasete, sosyalist siyasal örgütlenmelere güven ve ilgi ise düşüktür.

2) Sendika yönetim kadrolarına çoğunlukla "deneyimli" ama aynı ölçüde yorgun ve dönemin liberalleşme akımına uyum gösteren kadrolar geldiler. Sendikalara bürokratik bir eğilim egemen olmaya başladı.

Bu gün "yönetime gelmek", bazı sol çevreler için başlı başına bir amaçtır. Çeşitli sosyalist gruplar arasındaki ittifak ilişkilerinde, ilke ve eylem programlarının değil, yönetim pazarlıklarının ön planda olması son derece zararlı sonuçlar doğuruyor.

3) Sendika merkezleriyle üye tabanı arasında yabancılaşma yaşanıyor.

Sendika yönetimleri kütlenin gerisinde

kaldı Sendika bürokratları siyaset üretemedikleri gibi tabandan gelen militan eğilimlere de köstek oldular. Mücadeleyle hak kazanma yerine, görüşme ve müzakere yöntemlerini; sokak eylemleri yerine protesto telgrafları vb. biçimleri savunuyorlar.

4) Sendika kongreleri, mücadelenin düzeyini, psikolojisini yansıtmayan; sendikal siyaset ve yeni savaşım hedefleri üretmeyen, kısır çekişmelere takılıp kalan platformlar olmaktan öteye gidemediler.

5) Kamu çalışanları sendikal hareketi, "grevli toplu sözleşmeli sendika" istemi dışında hedefler gösteremiyor. Tabanını genişletemiyor. Kapsamına giren 1.5 milyondan fazla emekçinin en çok % 20-30'unun sendika üyesi olduğu biliniyor.

6) Sosyalizm adına yazılan ve yapılanlar da bu zaaf ve sorunları ağırlaştırıyor.

Kamu işçileri "toplumsal konumları" tanık gösterilerek salt ekonomik savaş tarafı olarak değerlendiriliyor. Ekonomik zarar görmedikçe düzenle "uyumlu" olacakları varsayılıyor. Böylece iradi yüklerden kurtulan, ideolojik konumu değerlendirilmeyen kamu işçileri peşin olarak düzen içi bir toplumsal kesim şeklinde algılanıyor ve gözden çıkarılıyor.

Kamu işçileri, kuşkusuz fabrika işçisinin üretimden gelen gücünü reel olarak göstermezler. Ama, kendilerine özgü bir potansiyel ve dinamiğe de sahiptirler.

7) Sendikaların, kamu çalışanlarının çoğunluğu kendilerini mesleki kategorilerle çizilmiş bir bakışın özneleri olarak görüyorlar. Çeşitli siyasal tercihleri olduğu halde, bu siyasal görüşlerini bile mesleki varlıklarının içinde tanımlamaya girişiyorlar.

8) Sosyalist, ilerici-devrimci kamu çalışanlarının ideolojik-siyasal varlık ve amaçlarının önüne mesleki-ekonomik-demokratik engeller ve aşamalar koymak gericiliktir.

Gücünü ve birikimini devrimci-sosyalist bir güce dönüştürmeyen hiçbir düşünce ve eylem pratiği ilerici sayılamaz.

5. Temel görev ve savaşım hedefleri:

Kamu emekçilerinin iki temel sorunu siyasallaşma ve örgütlenmedir.

Yaşam, siyasetsiz bir ekonomik-sendikal mücadele tanımıyor.

Örgütsüz mücadele edilemiyor.

Türkiye öyle bir ülkedir ki, işçi ve emekçilerin en sıradan ekonomik-demokratik hakları için giriştikleri savaşımlar bile karşısında doğrudan devleti, düzeni buluyor. 5 Nisan 1994'de resmen ilan edilen sermaye saldırısı özünde siyasal bir saldırıdır. Bu saldırıya salt ekonomik araç ve yöntemlerle karşı koyulamaz. Kamu emekçileri, siyasete ağırlıklarını koydukları, sınıf savaşımında yerlerini aldıkları ölçüde, ekonomik-mesleki koşullarını da iyileştirebilirler. Siyasallaşma, devlet ve toplum yaşamının bütün önemli sorunlarına ilgi ve tepki gösterme, taraf olma bilinciyle davranma demektir. Kendi mesleki-ekonomik istemleri dışındaki toplumsal sorunlara, sınıf savaşımına ilgisiz duran bir topluluk bu istemlerini de gerçekleştiremez.

Sendika ve meslek örgütlerine parti işlevi yüklemek, bütün sorunları genel hazır reçetelerle, toptancı, kolaycı sloganlarla çözmeye kalkışmak ise aynı derecede büyük bir başka yanlıştır.

Kamu emekçilerinin önemli ortak özelliklerinden biri, eğitim, sağlık, öteki kamu hizmetleri türünden toplum yaşamını doğrudan il-

gilendiren alanlarda çalışmalarıdır. Dolayısıyla, kamu emekçileri hareketinin siyasallaşmasının en önemli boyutu, yalnız özlük sorunlarında değil, çalışma alanlarının bütün toplumu ilgilendiren sorunlarında da taraf olmaktır. Varolan sistem ve uygulamaları eleştirmek, alternatif program önerileri ve istemleri geliştirmek yapılması gereken işlerin başında geliyor. Düzen siyasetleriyle, bunların sonuçlarına muhatap olan halk yığınları arasında sıkışan kamu emekçilerinin bu kısır döngüyü kırmalarının tek geçerli yolu budur. Eğitim emekçileri ve örgütleri eğitim sorunlarıyla, sağlık emekçileri genel sağlık sorunlarıyla ilgili köklü eleştiri ve savaşım hedefleri geliştirdikleri oranda, hem yüz yüze oldukları sorunlara karşı daha etkin mücadele yürütebilir, hem de bu mücadelelere destek ve dayanışma sağlayabilirler.

Sendikal örgütlenme, dikey ve yatay olarak geliştirilmelidir. Önderlik ve yığınsallık birbirinin karşısına konulmamalıdır. Siyasette liberal, örgüt sorununda ise tepedenci ve bürokrat eğilimler neden oldukları tıkanıkları kütleye yüklemek, sendikal işleyişte parti disiplini aramak türünden yanlış noktalara savruluyorlar. Genel amaç ve çıkarlardan çok dar grup çıkarlarının yönlendirdiği bu eğilimlerle savaşmak, sendika yönetim kadrolarına grup aidiyetine bakmadan en ileri ve yetenekli öğelerin gelmesi için çalışırken, sendika üyeliğini daraltıcı her türlü sekter tutumdan uzak durmak gerekiyor.

Yer yer uygulanan ve başarılı sonuçlar veren, içi boşaltıldığı zaman ise amaçsızlaşan temsilci ve danışma toplantıları, katılım ve tartışma alanı yaratan işlevleriyle mutlaka ve sık sık yapılmalı, eleştiri ve geri çağırma kanalları açık olmalıdır.

Bu iki temel sorunun yanısıra öne çıkarılması gereken ilke ve hedefler şunlardır:

1) Kamu emekçileri Türkiye işçi sınıfının parçasıdır. Sınıf kavramı, tüm çalışanları kapsayan bir genişlikte kavranmalı, buna göre davranılmalıdır. Kamu emekçileriyle, işçiler arasındaki farklara işaret eden tarzdan, ortaklıklara ve genel amaca işaret eden bir tarza geçmek gerekiyor.

2) Sendikal örgütlenmede, kesimsel farklılıklardan kaynaklanan üyelik kavramı yerine ortak örgütlemeyi başa alan bir anlayış benimsenmelidir.

3) Ekonomik-mesleki ve demokratik hakları kazanmada temel yöntem, mücadele ve bu hakların fiili kullanımıdır. Kamu emekçilerinin, toplu sözleşmeli, grevli sendikalaşma hakkını kazanmalarının yolu, hükümetlerden yasal düzenlemeler beklemekten değil, bunları düzenleyen yasaları kendileri yazmak üzere militan savaşımı yükseltmekten geçiyor.

4) Sendikal örgütlenmede taban dinamizmi, sendikal işleyişte tabanın söz, karar ve katılım hakkı esastır. Sendikal işleyişte tabanın söz ve karar sahibi olması, demokratik işleyiş, üyenin bilinç düzeyini yükselten, alınan kararları sahiplenmesini teşvik eden, sonuç olarak sendikal hareketin gücünü artıran ilkelerdir. Yaşama geçirilmesi için ısrarlı mücadele edilmesi gerekiyor.

5) Sendikal birlik gözetilmesi gereken önemli hedeftir. Birlik adına kazanılmış program,. bilinç ve eylem düzeyinin gerisine düşülmesine ise izin verilmemeli, birliklerde yönetsel-tüzüksel yöntemler değil, eylemli yakınlaşma esas alınmalıdır.

Kamu emekçileri
Türkiye işçi sınıfının
parçasıdır.
Ekonomik-mesleki ve
demokratik savaşımda
temel yöntem hakların
fiili kullanımıdır.

✪ Tüm çalışanlara grevli, toplu sözleşmeli sendika hakkı!

✪ İşçileri bölen her türden ayrımcılığa son! Sözleşmeli Personel Yasası'nı yırtalım!

✪ İşyeri ve meslek sendikası değil işkolu sendikası!

✪ Tüm çalışanlara tek sendikal konfederasyon!

✪ 6 saatlik işgünü için eylemli sınıf dayanışmasına!

Fiyatı: 5000 TL

DEVRİM

AYLIK SOSYALİST DERGİ

GENÇLİK EĞİTİM ÜNİVERSİTE

DEVRİM YAYINI

NO:3

DEVRİM Yayını
Broşür Dizisi: 3
Ekim 1994, İstanbul
Baskı: Avcı Ofset
Dizgi-Düzenleme: Etkin

Merkez:
Küçüklanga Cad. No:53/6
Aksaray/İstanbul
Tel: (212) 632 77 00

Ankara:
Strazburg Cad. N0:45/17
Maltepe

İzmir:
1460. Sokak No:61/3
Alsancak
Tel: (232) 463 92 99

ETKİN Yayıncılık
Sahibi ve Yazıişleri Sorumlusu
Hakan Hacıbektaşoğlu

1994 Türkiye'sindeyiz.

YAKIN *tarihi devrimcilikle anılan, toplumsal mücadelenin önsaflarında yeralmasıyla siyasetin önemli bir bileşeni olan gençlik, bu gün siyaset denkleminin dışına düşmüştür. Dünya, Türkiye, toplum sorunlarına ilgi bir yana, kendi alanının sorunlarına da yabancılaşmıştır.*

BUGÜN *bir eğilim olarak tanımlanamıyacak olsa da siyasallaşma filizleri üniversite alanında ve gençlik içinde görülmeye başlandı. Önümüzdeki dönem '80 sonrası ikinci kabarışın cisimleşeceği dönem olabileceği gibi, bir-iki yıl öncesine göre değişmeyen durumun korunması da söz konusu olabilir. Bu konuda veriler henüz olgunlaşmadı.*

DEVLETİN *üniversitelere ilgisi ise üniversitelerin kapılarına üşüşen, içerisinde insan avı yapan kolluk güçleriyle somutlanıyor. Polis kuvvetlerinin önemli bir bölümü öğrencilerle beraber tatile girip üniversitelerin açılmasıyla yine öğrencilerle beraber "zorlu mesai"lerine başlıyorlar. Burjuvazi somut koşuların değerlendirmesini yapmaktan önce, kendi sınıf belleğinin hatırlattıklarıyla hareket ediyor. Öğrencilerden korkmak için yeterince deneyimliler.*

TEKELCİ *burjuvazi elinden gelse hükümeti aracılığıyla soluduğumuz havayı da özelleştirecek. Eğitim, sağlık gibi toplumsal yarar yanı ekonomik yarar yanına ağır basan sektörlerde özelleştirme sırasını bekliyor. Özel sektörün bu alanlara girmesi, eğitimin devlet okullarında da paralı olması gibi ilk denemeler kendi adlarına başarıyla uygulanmaya devam ediyor. Gençlik susmaya devam ettikçe, kimsenin kuşkusu olmasın, sırası ve arkası gelecektir.*

DİNİ *gericilik ve faşist hareket gençlik içinde yayılmaya devam ediyor. Gençlik hareketinin önüne daha kütlesel çıkabilcekleri gerçeğini görmek ve uyanık olmak gerekiyor. Gençlik hareketi içindeki devrimci-sosyalistler, mücadelenin kapitalizme, burjuvaziye*

karşı olduğunu unutmadan ve her türden gericiliğin kapitalist sistemden beslendiğini bilerek, bu soysuz zibidilere karşı en geniş temelde dişe diş mücadele etmenin zeminin yakalayabilmelidirler.

GENÇLİĞİ kazanmak, gençlik içinde mücadele etmek bugün her zamankinden fazla uslanmaz iyimserlik gerektiriyor. Tarih yanımızdadır ve gelecek bizimledir. Tarihi ancak insanlar, sınıflar yapar ve gelecek ancak kazanılır.

I. BÖLÜM
Gençliğin Sınıfsal Konumu ve Sınıflar Mücadelesindeki Yeri

'Gençlik' kavramından *doğrudan* sınıf mensubiyeti olmayan genç kesimleri anlıyoruz ve toplumsal yaşamdaki rolü, örgütlü tavır almaya yatkınlığı, aktivitesi ve bilinç düzeyi bakımından gençlik konusunda *öğrenci* gençliği esas alıyoruz.

Öğrenci gençlik üretim süreci içinde yer almaz. Tüketici konumdadır. Aydın olabilme koşullarına sahiptir. Toplumsal bir katman olarak toplumdaki sınıfsal farklılaşmayı yansıtır ve dolayısıyla kendi doğasının koşulladığı ideolojik, siyasal bir tavrı yoktur.

Net bir sınıf kimliği olmayan gençliğin 'bağımsız siyasal eylem'inden sözedemeyiz. Gençliğin ideolojik-siyasal tavrının temel belirleyeni içinde bulunulan dönemde sınıflar savaşımının seyridir. Gençlik hareketinin hem katılım ve niteliğinin hem de eylem kapasitesi ve siyasal tavrının bir dönemden diğer döneme geniş bir yelpazede değişebilmesinin altında bu yatar.

Gençliğin değişken doğası ve mücadelenin en keskin dönemlerinde sonucu etkileyebilecek güce sahip olması, bu kesimi hem burjuvazinin hem de proletaryanın gözdesi yapar. Gençliğin kitle hareketindeki temel unsur varolan

statükoyu reddeden ve yenileşmeci olan veya gözüken siyasal oluşumlara yönelmesidir. Burjuvazinin tüm gericiliğine rağmen içerisinden çıkan ve kendisini 'yeni'nin temsilcisi olarak gösterebilen oluşumların en hızlı gençliği etkisi altına alması bundandır.

Eğitim

Kurumsal eğitim ideolojik biçimlendirme sürecidir. Egemen sınıfın ideolojisini gençliğe taşıdığı araçlardan biri ve en önemlisidir.

Kapitalizm koşullarında eğitim, bilgi ve bilimin kapitalizmi tanımlayan mülkiyet biçimi yararına nasıl kullanılacağının sonraki kuşaklara aktarılmasıdır. İlköğretiminden başlayarak üniversite sonuna dek süren, içeriği ve örgütlenmesiyle tamamen kapitalist olan eğitimiyle burjuvazi sınıf ideolojisini evrensel ve yerel öğeleriyle gençliğe taşır. İlköğretim, lise ve üniversitelerin birbirinden farklılaşan işlevleriyle beraber içeriğini belirleyen en önemli unsur budur.

Kapitalist eğitimde öğrenme sürecine katılanlar özne değil, bilgilerin depolandığı nesneler olarak algılanır, yine de sorgulayıcılığa, yaratıcılığa ve eyleme belli sınırlar dahilinde 'izin' verilir. İdeolojinin yetmediği yerde tereddütsüz zor kullanılarak bu sınırlar kalın çizgilerle belirlenir. Sınırların dışına çıkanlar eğer doğrudan kendisini hedef almıyorsa esneme yeteneğini kullanarak sınırları onları kapsayıncaya kadar genişletir ve kendisine benzetir. Kapitalist eğitim tam bir uyumlulaştırma, ehlileştirme sürecidir.

Kapitalistler için eğitim her ne kadar 'toplumsal' bir işlev görse, kendi egemenliğini sürdürmenin önemli bir aracı olsa da bir hizmet sektörüdür ve eni sonu bu işletmeler de kâr etmelidir.

Eğitim sürecine katılanların geldikleri sınıfların dağılımı da kapitalist eğitimin sınıfsal

özünü yansıtır. Yaşamak için çalışmak zorunda olanlarla bu zorunluluktan kurtulmuş olanların, işçi emekçi kesimden gelenlerle burjuvazi kökenlilerin ayrımı ilköğretimden başlayarak kendisini gösterir. Özel eğitim, mesleki eğitim ayrımları bunun sonucudur.

Üniversite

Üniversiteler yukarıda aktarılan kapitalist eğitimin uygulama kurumlarından biri olmakla beraber daha farklı işlevleri de yerine getirirler. Tarihsel olarak kapitalizmle beraber ortaya çıkan üniversitelerin gelinen noktada ilk dönemlerine göre farklılaşan işlevleri vardır. Bunların bir tanesi kapitalizmde emek üretkenliğinin ivmeli artma karakteri sonucu ortaya çıkan işsizlik sorununun 'çözüm' tamponlarından biri olarak üniversitelerin genç nüfusun istihdam alanı olarak kullanılmasıdır. Bu şekilde yaratılan atıl kapasite, 'gizli işsizlik' ile genç nüfusun toplumsal zamanı çalınır ve dönüştürülür. Bununla beraber düzene az sayıda yüksek ücret verilebilecek 'üniversite okumuş' bir kesim yetiştirilerek hem düzenin eğitilmiş kadro sorunu çözülmekte hem de bu kesimler örnek gösterilerek üniversite kurumu meşrulaştırılmaktadır.

Üniversitelerin kuruluşundan bu yana gelen bilim üretme ve bilim üretecek insan yetiştirme işlevi de değişmiştir. Sermayenin yoğunluğunun artmasıyla beraber emperyalizm koşullarında tekelci kapitalistler bilim, teknoloji, ideoloji üretimi konusunda devletlerinin yükünü hafifletmektedir. Bunu ya doğrudan eğitim de veren üniversiteler açarak ya da bilimsel araştırma, geliştirme kuruluşlarını, enstitülerini kendileri açıp bilim insanlarını istihdam ederek yapmaktalar.

Üniversiteler tekelci bilgi iktidarını ellerinde tutarak bilimsel bilgi üretimi yoluyla tekelci teknoloji ve tekelci ideolojinin yeniden üreti-

mini üstlenmiş kurumlardır. Bu çerçevede bilim insanları da bu görevin uygulayıcıları olarak karşımıza çıkmaktadır.

Bilim insanlarının tümünün kapitalist, gerici siyaset ve uygulamaları benimsediği söylenemez. Üniversitelerde, araştırma kuruluşlarında, enstitülerde çalışıp da bu uygulamalara karşı olan, ilerici hatta sosyalist eğilimli olanlar da vardır. Ancak bunlar uzlaşmak veya mücadele etmek seçenekleriyle karşı karşıyadır. Uzlaşmak düzenin "sosyalizan" dekorasyon süsü olmak anlamına gelir. Mücadele etmekse sonuçlarına katlanmayı göze almayı gerektirir.

Üniversite, tarihi burjuvaziyle başlayan bir burjuva eğitim kurumudur. "Üniversite"nin kendisi sorgulanmalıdır.

Eğitimin, üretimin, bilimin, sanatın özel değil, doğal uğraşlar olacağı; eğitimin belli dönemlerde değil hayatın her alanına ve tamamına yayılacağı bir toplum ve dünya hedefine üniversite kurumunu sosyalize, reforme ederek değil ortadan kaldırarak ulaşılabilir.

II. BÖLÜM
1980 Sonrası Gelişmeler ve DurumTespiti

1980'lerde tekelci burjuvazinin "dışa açılma", "ihracata dayalı kalkınma" programının gerektirdiği toplumsal dönüşüm politikalarını uygulama zorunluluğuyla, bu uygulamanın önündeki engeller ve nesnel zeminin her alanda olmamasının yarattığı gerilim her konuya yönelik politikalarına yansımıştır. Gençliği de doğrudan ilgilendiren eğitim, bilim, üniversite politikalarında, "demokratikleşme" çerçevesinde dönen siyaset yapma ve örgütlenme hakkı politikalarında bu gerilimi görmek mümkündür.

Burjuvazi iktidarının zayıfladığı her durumda eğitimi yeniden düzenleme ihtiyacı duymuştur. '80'den sonra eğitimin yeniden

düzenlenmesinin ilk amacı iktidarını sağlamlaştırma gereğidir. Düzenleme gerici, şoven müfredatlar ve kadrolaşmayla, sıkı disiplinle bütün eğitim sürecini kapsadı.

'80 sonrası her değişen iktidarın yeniden rötuşlama gereği duyduğu "eğitim sistemi" bugün bir "sistem" olmaktan ziyade, meşruluğu sorgulanır bir garabete dönüşmüş durumdadır. Eğitim topluma dönük işlevlerini tamamen yitirmiştir. Üretimden kopuk, bilimsel düzeyi düşük eğitim, niteliksizlik, kültürsüzlük, sıradanlık üretiyor. Eğitim ekonomik, toplumsal, kültürel ihtiyaçları karşılamayı değil, düzene hizmet edecek kadroları yetiştirmeyi amaçlamaktadır.

Eğitim artık toplumsal hizmetin değil, çeşitli yan sektörleri de besleyen, sömürünün yüksek olduğu, kârlı bir hizmet sektörü olarak ticaretin konusudur. Eğitimin ticarileşmesi özel okullar, kitap ve ders araçları ticareti, döner sermaye ve mesleki eğitim adı altında öğrencilerin ücretsiz çalıştırılması, harç uygulamaları vs. gibi her düzeyde ve har alanda yaygınlaşmıştır.

Eğitim sürecinde eğitim kurumları ve eğitime katılanlar arasında ayrımcılık esastır. Özel eğitim uygulamalarının yanında devletin klasik eğitim kurumları da birbirinden farklılaştırılarak eşitsizlik körüklenmektedir.

Düzenin eğitim "anlayışı", hantal, geri ve çarpık uygulamaları ilköğretimden başlayarak tüm eğitim sürecine yayılmıştır. Paralı eğitim ilköğretimden itibaren başlamaktadır. Özel okullar bir yana çocuğunu klasik devlet okuluna gönderen bir aile ders araç-gereçleri ve okulların keyfice belirledikleri giysiler için yüklü meblağlar ödemek durumunda kalmaktadır. Kayıtlarla başlayan velilerden 'para koparma' mücadelesi, sene içinde de çeşitli gerekçelerle toplanan "zorunlu" yardım, karne vs. paralarıyla devam etmektedir. Dişten tırnaktan arttırılarak ödenen bu paralar, 50-70 kişilik sı-

nıflarda verilen, gerici şoven eğitim içindir.

Eğitimde din olgusu zorunlu din dersleri ve her geçen gün artan imam hatip okullarıyla somutlanmaktadır. Ama bunlarla sınırlı değildir. Dinsel gericilik gerici kadrolaşma ve müfredatlarla her derse sindirilmiştir.

11-12 yıllık ilköğretim ve lise dönemi süresince katlanılan eğitim denen külfetin öğrencilere verdiği, bugün artık hiç bir işe yaramayan lise diplomasıdır. Türkiye'de bugün eğitim gerçeği bu lise diplomasında somutlanmaktadır. Ailelerin okullara, dersanelere, zar zor arttırdıklarıyla yatırdıkları paraların, öğrencilerin "disiplin" de denen baskı altında çektiği eziyetin sonucu elde edilen üniversite sınavlarına girme hakkıdır.

Her yıl 500.000 lise mezunu üniversiteye giremiyor. Lise diplomalı 500.000 kişiye reva görülen işsiz kalması, askerliği beklemesi, ortalıkta dolaşmasıdır.

Üniversiteye girenlerse küçük bir kısmı hariç, aynı sonucu yaşamayı sadece erteliyorlar. Bugün üniversite ve lise diplomalı gençlerin %32.4'ü işsizdir.

***

Yüksek öğrenim kurumları günümüzde özel, özel statülü üniversitelerle çeşitlendirildi. Bir yandan da gecekondu veya tabela üniversiteleri olarak adlandırılan "üniversite"lerle gençlerin gelecek umutları sömürülerek salt istihdama yönelik kurumlar türetildi. Kütüphanesi, labaratuarı olmayan, olsa bile işlemeyen, yeterli sayıda öğretim kadrosu bulunmayan üniversite "eğitimi" sadece kazananların (4-7 yıl süre ile) iş talebinde bulunmalarını engelliyor.

'İyi' liselerde, 'iyi' eğitim görme şansını yakalamış küçük bir azınlık 'iyi' bir üniversiteye girip, yabancı dil öğrenip, istihdam olanağı bulunan alanlarda eğitimlerini tamamlıyabiliyorlar. Bunların dışında kalanlarsa lise diplomasının yanına üniversite diplomasını koyup,

işsizler kervanına katılıyor.

YÖK uygulaması hem üniversitelere hem de gençliğe deli gömleği giydirme operasyonudur. Bu uygulamayla üniversiteler kışla disiplininin uygulandığı yerler, gençler de yoğun müfredat altında, ders geçememe, atılma korkusuyla yaşayan 'mekanik öğrenciler' durumuna getirilmeye çalışıldı. Örgütlenme ve siyaset yapma hakları da ellerinden alınan öğrenciler politik alanın dışına itildiler.

YÖK uygulaması aynı zamanda üniversitelerin az da olsa varolan bilimsel niteliğine de indirilmiş bir darbedir. Üniversitelerin bilimsel düzeyi düşüktür ve düşmeye devam ediyor. Bugün üniversiteler "bilim üretme" işlevini de yerine getiremiyor. Bilimsel araştırmaların geneli kariyer yapmak için verilen uğraş gereği yapılan çalışmalardır.

Devlet üniversitelerinin içinde bulunduğu bu durum özel üniversitelerin açılması ve devlet tarafından desteklenmesinin gerekçeleri olarak kullanılıyor. Tekelci sermaye üniversitelere daha yoğun ilgi gösteriyor. İlgisinin temelinde ise kendi holdinglerinde çalıştıracağı üniversiter kadro ihtiyacı yatıyor.

Tekelci burjuvazinin eğitim, bilim ve üniversite programında eğitimin tamamen paralı olması, düzenin iyi eğitilmiş kadro açığını en azından kapatacak nitelikte bir eğitim sisteminin kurulması, başta silahlanma olmak üzere umut vaadeden sanayi sektörlerinin ihtiyacı olan teknolojileri üretecek kapasitede bilimsel üretimlerin yapılması, finans sektörünün ihtiyacı olan üstün vasıflı yöneticilerin yetiştirilmesi, üniversitelerin öğrenci birlikleriyle, özel güvenlik güçleriyle, 'özerk', demokratik olması vb. gibi hedefler var.

Bu programı da özel okullar, üniversiteler, özel statülü üniversiteler, kısaca ayrıcalıklı eğitim kurumları aracılığıyla uygulamaya çalışıyor. Bu programın bir bütün olarak

bugünden yarına uygulamaya konulması ise mümkün değil.

Düzenin eğitim, bilim, üniversite sistemi tamamen iflas etmiştir. Ne üniversiteleri, ne liseleri ne de ilköğretim kurumları kendilerinin olmasını istedikleri işlevleri bile yerine getiremiyor. Burjuvazinin kendi temsilcilerinin bile veryansın ettiği bu eğitim sistemiyle, bu düzeniyle öğrencilere, gençliğe verebileceği hiç bir şey yoktur.

***

Türkiye tarihinde gençlik hareketi ayrı bir yere sahiptir. Özellikle 1965'den sonra düzen dışı eğilimler gösteren gençlik hareketi toplumsal mücadelenin ön saflarında yer alıyordu. '70'ten sonraysa gençlik hareketi tarihi ile devrimci mücadele tarihi içiçe geçmiştir.

Muazzam bir bellek kaybı yaşamış olan günümüz gençliği, '80 sonrası koşullarda ve bu dönemin sınıflar savaşı içinde şekillenmiştir. Bu dönemin belirgin özelliği sınıf savaşında burjuvazinin evrensel ve yerel dönemsel başarılar kazanması ve Kürt Ulusal Kurtuluş mücadelesinin tırmanmasıdır.

Bugün düzen dışı politik mücadele veren Kürtler içinde gençler en ileri mevzilerde çarpışmaktadır. Bu gençlerin üniversitelerde yeralanları da devrimci gençlik mücadelesine ilgisiz kalmaktadır. Dolayısıyla bu çerçevede konumuz dışındadır.

***

Gençlik ideolojik, kültürel, politik, fiziki kuşatma altındadır.

Düzen ideolojik hegemonyasını çeşitli araçlarıyla ilk sosyalist denemelerin de karşıdevrimlerle son bulmasıyla kapitalizmin sonsuzluğu, burjuva değerlerin yüceliği öğeleri üzerine kurmuştur.

Düzen eğitimiyle, medyasıyla, cinsiyetçiliğiyle, müziğiyle, sporuyla, bütün yozluğuyla gençliği kuşatmıştır. Yetiştirilen ve öne-

rilen bireyci, rekabetçi, tüketimci, kapkaççı kapitalist tipolojidir. Dünyası kendisiyle sınırlı, dersleri sınavları dışında, 'boş zamanlar'ında, müzik dinleyip, spor (futbol!) *izleyen*, hep bir yerlere 'takılan', cinsellik mitine tapan, markaların ve yükselen değerlerin amansız takipçisi...

Öğrenci gençliğin apolitik olduğu ve tamamen politika alanının dışına itildiği söylenemez. Gençlik bugünkü duruşuyla düzenin edilgen savunuculuğunu yapmaktadır. Seçme ve seçilme yaşının düşürülmesiyle ilgili uzlaşmanın arkasında böyle bir güvence var.

İslami gericilik gençlik içinde genişleyen bir zemine sahiptir. Yukarıda aktarılan 'genç tipi'ne "alternatif" bir yaşam önerisiyle ve olanaklarıyla gitmeleri gelişmelerinin nedenlerinden biridir. Faşistler, özellikle taşra üniversitelerinde olmakla beraber, gençlik içinde gelişiyorlar. Avantajları yukarıda aktarılan 'genç tipi'ni hem kendileri üretmeleri hem de sahiplenmeleri. Yok olmaya yüz tutan sosyal demokrasi metropollerin ayrıcalıklı üniversitelerinde biraz olsun tutunabiliyor.

Düzen diniyle, şovenizmiyle, Kemalizmiyle toplumun diğer kesimlerini olduğu gibi gençliği de kuşatmıştır. Aynı ikilikler (laik-şeriatçı, sünni-alevi, Kürt-Türk vb.) gençlik içinde de oluşturulmaya çalışılıyor.

Düzeniçi politik tavırların dışında bugün için başka bir kitlesel eğilimden söz etmek mümkün değil. Akademik-demokratik talepler etrafında şekillenebilecek kendiliğinden bir hareketin nesnel zemini olmakla beraber, böylesi bir kendiliğinden hareket de yok.

***

Komünist devrimci hareketin '90' larla içine düştüğü tıkanıklık gençlik alanına da yansımıştır. Tıkanıklık üstünde tamamen ortaklaşılan tek tespittir.

Bugün komünist-devrimci haraket gençlik içerisinde dar bir zeminde varlığını sürdürüyor.

Kendi içine kapanık, dışarıya açılamayan, kısır tartışmalarla kendini içerden tüketen, devrimci gençlik hareketinin genel çıkarlarından önce grup çıkarlarını gözeten, dar katılımlı eylemlerle kendisini üretebilen bir varoluş egemen.

Devrimci demokrat siyasetler halen gençlik içinde eylem kapasitesi yüksek bir güce sahip. Gençlikten kan alıyorlar, ama birbirinden nüanslarla ayrılan, gençliğe yönelik akademik-demokratik, üniversitelere yönelik özerk-demokratik politikalarından öte bir açılım sunamıyorlar.

Öğrenci kitlesi her zamankinden daha çok örgütsüz. Öğrenci derneklerinin bir kısmı yasal ve her fakültede, üniversitede yok. Varolan yerlerdeyse öğrencileri kitlesel olarak temsil edecek durumda olmadığı açık. Hiçbiri kendi gündemini oluşturamıyor. Siyasal hareketlerin genelinde hakim olan öğrenci derneklerini kendi dükkanı belleme anlayışından doğan eylem içerikleri ve gündemler sonucu, öğrenci dernekleri devrimci öğrencileri bile bazen bıraraya getiremiyorlar.

Fikir kulüpleri, kültür-sanat toplulukları gibi öğrenci örgütlülüklerinin ve bunlara göre daha sistemli ve örgütlü bulunmasına rağmen öğrenci derneklerinin de yerelliği aşamayıp, bulunulan yere özgün örgütlenmeler olarak kalmaları yaşanılan dönemin genel karakterini oluşturuyor.

Siyasal hareketin dükkanını büyütmesi oranında il, ülke çapında merkezi olan öğrenci örgütlülükleri, partilerin, siyasetlerin gençlik örgütleri, komsomolları ve yukarıda belirtilenler gibi çok sayıda örgütlenmenin içinden süzülen tek sonuç öğrencilerin genel örgütsüzlüğüdür.

***

Kuşkusuz bu durum sürgit böyle kalmayacaktır. Gençlik hareketi dibe vurmuştur. Gelişen toplumsal mücadeleyle beraber gençlik

de kendisine düşen yeri alacaktır. Gençlik hareketinin tutarlı bir hat izleyerek gelişmesi ancak proletaryanın devrimci siyasal önderliğinin etkinliğiyle gerçekleşecektir.

Bu süreçte komünistlere düşen görev, kapitalist eğitimin, bilimin ve sosyalist eğitim, bilim pratiklerinin kapsamlı eleştirisi üzerinden sınıfsız toplum yolunda eğitim ve bilim programlarının oluşturulmasıdır.

Eğitim anlayışımızın içeriğini, eğitime katılan öznelerin kendilerini belirleyen toplumsal güç ve yasaların bilincine varmaları yoluyla kendilerini, geleceklerini ve dünyayı değiştirebilme eylemine girmeleri anlamında özgürleşme, özgürleştirme felsefesi oluşturmaktadır.

Bilim anlayışımızı, kendine yabancılaşan bilimi doğasına kavuşturmak oluşturuyor. Tarihselliğinden ve amacından kopan, teknoloji ve ideoloji üretimine indirgenmiş, parçalanmış, kısaca kendine yabancılaşmış bilimi, toplum ve doğa bilimlerini, tek bir bilim olarak ayağa kaldırmak, piyasanın değil, insanlığın yararına geliştirmek gerekiyor.

Bu çerçevede biz komünistler, "alternatif" "üniversite" modelleri üreterek, bir kurum olarak üniversiteyi reforme ederek sosyalizme taşımayı değil, kendi eğitim ve bilim programlarımız üzerinden yeni sentezlere ulaşmayı hedefliyoruz.

***

Bugünden öğrenci gençliği kendi sorunları temelinde eyleme yönlendirecek, mücadelenin her evresinde bu evrenin ihtiyaçlarına yanıt verecek savaşım istemleri üretmek de acil görevdir. Bu istemlerin formüle edilmesinde ölçü, mevcut durumda *uygulanabilir olup olmadıkları* değil, *tarihsel açıdan haklı ve ilerici* olup olmadıklarıdır. Bu istemlerin kapitalizmin teorik çerçevesini aşması gerekmez ama pratik sonuçları açısından düzenin sınırlarını ve açmazlarını gösterici nitelikte olması gerekir.

Bu çerçevede savaşım hedeflerimiz:

Bütün eğitim sürecinde öğrencilerin ihtiyaçları (ders araç gereci, barınma, sağlık, servis vb.) karşılıksız olarak sağlanmalı, eğitim üzerinden ticaret yapılmamalı, eğitim kurumlarındaki döner sermaye sistemine son verilmelidir.

Öğrenim hakkı hiçbir nedenle engellenmemeli, eğitimde olanak eşitliği sağlanmalıdır.

Akademik yaşama, düşünceye ve araştırmaya yönelik her türlü baskıya son verilmelidir.

Her türlü din eğitimi cemaatlerin tasarrufuna bırakılmalı, İmam-Hatip Liseleri kapatılmalı, zorunlu din dersleri uygulaması kaldırılmalı, müfredat dinsel içerikten arındırılmalıdır.

Anadilde eğitim hakkı tanınmalı, ulusal kültür zenginliklerinin evrenselleşmesi yönünde çalışmalar yapılmalı, dil, ırk, ulus ayrımcılığı gözeten şoven eğitim mahkûm edilmelidir.

Öğrenci gençliğin örgütlenme ve siyaset yapma hakkı tanınmalıdır.

Öğrencilere istedikleri dalda öğrenim görme olanakları yaratılmalı, tüm eğitim kurumlarında öğrenim özgürlüğünü ve eşitliğini engelleyen sınav sistemine son verilmelidir.

Liselerde, üniversitelerde disiplin uygulamaları adı altında yaratılan polis-idare baskı ve terörüne son verilmelidir. Polis ve jandarma üniversitelerden çıkarılmalı, özel güvenlik birimleri gibi örgütlenmeler dağıtılmalıdır.

Eğitim kurumlarının özel mülkiyetine ve özel statülerine son verilmelidir.

Her üniversite mezununun kendi dalında istihdamı güvence altına alınmalıdır.

Öğrenci Gençliğin Savaşım Hedefleri

- Paralı eğitime ve özelleştirmeye hayır!
Öğrencilerin ihtiyaçları karşılıksız olarak karşılansın.
- Eğitimde özgürlük!
İstenilen alanda eğitim olanağı yaratılsın. Sınav sistemi kaldırılsın. İstihdam güvencesi oluşturulsun!
- Öğrencilerin örgütlenme ve siyaset yapma hakkı tanınsın!
- Polis-jandarma üniversitelerden çıkartılsın!
- Ana dilde eğitim hakkı tanınsın!
- Dini eğitim kurumları kapatılsın. Müfredat dinci ve şoven içeriğinden arındırılsın!
- Eğitimde dinici-faşist kadrolaşmaya son verilsin!

Fiyatı: 5000 TL